

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 110 (1997)

Rubrik: Rapport annua 1996
Autor: [s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

1996

Rapport annua

Romania · Uniun dals Grischs ·
Uniun rumantscha da Surmeir ·
Renania · Societad retorumscha ·
Uniun da scripturAs rumantschAs ·
Cuminanza rumantscha da radio
e televisiun · Uniun da las
Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa

LIA
RUMANTSCHA

Cuntegn

Prefaziun	5
Organs da la LR	9

RAPPORT DA LAVUR

Introducziun	18
1. Uniuns affiliadas	19
2. Collavuratur regionalas	20
3. Scolaziun e furmaziun	20
4. Assimilaziun/integraziun	24
5. Rumantsch grischun	25
6. Post da linguatg	30
7. Post da translaziun	32
8. Servetsch d'infurmaziun e documentaziun	33
9. Meds da massa	38
10. Teater rumantsch	41
11. Chant e musica	42
12. Ediziuns LR 1996	43
13. Contacts/autoritads	48
14. Scuntrada rumantscha 1997	53
15. Administraziun, organisaziun, finanzas	53

Documents

1. Ordinaziun federala dals 26-06-1996 conc. agids finansials per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana	57
2. Lescha da scola dal Grischun: art. 4quiquies ed art. 15bis, al. 3 e 4	59
3. Decisiun da la regenza grischuna dals 02-07-1996 (parts impurtantas)	59
4. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond	61
5. Resultats da la votaziun federala dals 10-03-1996 davart l'artitgel da linguas (116 CF), tenor chantuns	62
6. Revisiun da las directivas da translaziun da la regenza grischuna dals 17-12-1996	63
7. Reglament da translaziuns da la LR	65
8. Urden davart la surveglianza dals collavuratur regionalas	66

Defunctas e defuncts 1996	68	3
---------------------------------	----	----------

RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

Societad retorumantscha (SRR)	70
Romania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	74
Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	80
Renania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	90
Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	98
Uniun da scripturas e scripturs rumantschAs (USR)	106
Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	110
Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB) .	114
Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR).....	118
Rendaquint da la LR	121

Intervista dal president partint Chasper Pult cun sasez

Pertge avevas ti decidì da surpigliar la responsabladad per la LR avant 5 onns?

La LR è in'istituziun che mussa fitg bain co che las veglias furmas pon tschiffar novs cuntegns. La dinamica dal moviment rumantsch parta en bliers regards da la LR. Per regla vala il cuntrari: Las organisaziuns frenan. La LR però dat impuls e metta en moviment.

Tge atmosfera regna en la Chasa rumantscha?

Giudim è il pli impurtant: Las scolinas rumantschas èn il simbol ch'il rumantsch dependa e vegn a depender er en avegnir dals uffants rumantschs.

Il plan d'entrada è la carta da visita: Il secretariat – tranter contabilitad ed il magasin da cudeschs sco pitgas solidas da la LR – fa sentir mintga visitader/visitadra ch'i vegn lavurà, mintgatant sut cundiziuns hecticas, ma adina en moda effizienta.

L'emprim plaun è pli misterius: Là vegnan creadas sendas linguisticas, là vegn lavurà en rumantsch sin MS-DOS per translaziuns e correcturas, ils plets novs vegnan stgaffids, ed en il labor d'alchemia dal rumantsch grischun crescha la banca da datas di per di.

E sut il tetg viva ina famiglia sutsilvana che na sa lascha betg disturbar da tut il travasch.

Fissi da clonar il secretari da la LR?

Per tschertas da sias qualitads fissi da dir gea. Bernard Cathomas è avert per mintga proposta, per mintga project. El na perda betg il curaschi, er sche las cundiziuns n'èn betg adina favuraivlas. Sustegnair quai che vul crescer, quai è il princip biofil che furma l'ensaina da la LR – ed ils collavuratur san apprezzar quai. Ma cun quai che clonar è il cuntrari da biofilia stuain nus ans limitar sin in.

È la suprastanza ina cumpagnia da „seccaballis“?

Ils suprastants represchentan ils interess regiunals ed èn perquai in bun correctiv per che la LR na daventia betg in'istituziun centralistica. Mintgatant datti discussiuns lungas per chattar in bun compromiss, ma l'atmosfera è constructiva. Dapi che la quota da dunnas è vegnida introducida senza ch'ils novs statuts cuntegnian ina tala è l'atmosfera da lavur differenta, tenor mia opiniun anc meglra.

Tge has ti introduci da nov en la lavur da suprastanza?

L'adiever da la flip-chart per analisar problems.

Tge lavur pudess far ina persuna che presta ses servetsch civil en la LR?
Far urden en la biblioteca che crescha ad in crescher.

Es ti cuntent cun il svilup en la Rumantschia?
Jau cuiss als fundaturs ed a tut quels ch'han lavurà pli baud per la LR
ch'els pudessan seguir quai ch'è capità l'onn 1996 cun tut ses terms
marcants.

Tge cussegl das ti al nov president?
Dad ir mintgatant er sin il plaun sura e dad envidar la regenza en
Chasa rumantscha.

Terms marcants

L'onn da rapport è stà in onn d'impurtanza speziala per la Rumantschia.

Ils 10 da mars ha il pievel svizzer acceptà la revisiun da l'artitgel da linguas en la constituziun federala, l'art. 116 CF, e quai cun 76% da las vuschs. Stupents resultats ha la revisiun cuntanschì en il Grischun central, en la Val Müstair, l'Engiadina bassa, l'Engiadina'ota ed a Cuira. En vista a las activitads dal „Comité per combatter igl artechel da lungatg“ è era il resultat en Surselva cun 68.5% legraivel. Il nov artitgel oblihescha la confederaziun ed ils chantuns da promover la chapient-scha ed ils barats tranter las cuminanzas linguisticas ed el dat al rumantsch il status da lingua uffiziala da la confederaziun en ses contacts cun persunas ed instituziuns rumantschas. Er sche l'artitgel mussa vigur cumplaina pir cun la lescha federala davart las linguas uffizialas, ha il bun resultat tuttina gia uss effects positivs. Il pievel svizzer ha documentà sia voluntad per ina Svizra multilingua e per il rumantsch. Da vart da las autoritads federalas, da l'administraziun ed er dad organisaziuns ed instituziuns privatas pudain nus constatar ina nova sensibilisaziun ed in nov engaschament.

Ils 2 da fanadur ha la regenza grischuna prendì ina decisiun istorica davart il rumantsch grischun. „Sch'il chantun sa drizza a l'entira populaziun rumantscha, fa el adiever dal rumantsch grischun. Sch'il chantun sa drizza a regiuns (intschess idiomatics), a singulas vischnancas u a singulas burgaisas e singuls burgais, po el far diever dals idioms.“ Cun questa decisiun è il rumantsch grischun facticamain daventà linguatg uffizial dal chantun. Cun decisiun dals 17 da dec. èn las directivas davart la translaziun da texts uffizials en rumantsch vegnidas adattadas a questa decisiun. A partir dal 1. da schaner 1997 succedan translaziuns da texts d'impurtanza per l'entir chantun Grischun en rumantsch grischun. Ils idioms restan linguatgs da scola. Dentant: „Fin la fin da la scola populara duain vegnir elavuradas infurmaziuns e tshertas enconuschientschas passivas davart il rumantsch grischun.“ La suprastanza da la Lia rumantscha ha chapient-scha per il proceder precaut da la regenza en connex cun la scola, era sche la retschertga represchentativa mussa gist per las scolas ina grond'acceptanza. Sch'il rumantsch grischun vegn duvrà adina dapli en las administraziuns centralas, sto el la finala er avair access en scola.

Ils 23 da matg ha il cussegl grond decidì la contribuziun per l'Agentura da novitads rumantscha. Ils 7 da zercladur è vegnida constituida la fundaziun che duai realisar quest'agentura. Malgrà difficultads èn las preparativas progredidas fin il december uschè lunsch, che l'agentura po cumenzar cun sias lavurs l'entschatta dal 1997.

Ils 5 da november ha la Gasser Media SA communitgà sia intenziun definitiva dad edir La Quotidiana a partir dal schaner 1997. Cun quest project vegn in vegl postulat rumantsch realisà. La LR n'ha mai vulì daventar editura da gasettas, ella ha dentant adina – ed ils ultims onns cun intensità e cun projects concrets – punctuà ch'ina quotidiana è realisabla e ch'ella è indispensabla per la derasaziun e l'innovaziun dal linguatg. La LR giavischa al project prosperità e spera che tut las forzas possian vegnir unidas per garantir a La Quotidiana in avegnir.

1996 è era l'onn dals reglaments per l'adiever uffizial da linguatg sin plaun communal. Suenter la lavur da pionier en Val Müstair ed en Engiadina han vischnancas da la Surselva imità l'exempel. Er en Surmeir èn las discussiuns per francar il diever dal rumantsch sin plaun communal vegnidas iniziadas.

Durant l'entir onn han activitads festivas fructifitgà la lavur. La Romania ha festivà ses 100 onns d'existenza, l'Uniun rumantscha da Surmeir ils 75 onns, l'Uniun da scripturas e scripturs rumantschs e la Cuminanza rumantscha da radio e televisiun lur 50 onns. Ellas han fatg quai cun publicaziuns festivas, cun occurrenzias spezialas, dentant era cun discussiuns e reflexiuns davart l'avegnir. Las perspectivas èn favuravlas. Concepts èn avant maun e la populaziun, era la giuventetgna, demussa interess ed engaschament.

Cun la fin da l'onn prenda Chasper Pult cumià suenter 5 onns sco president da la LR. El daventa manader dal „Centro culturale svizzero“ da la Pro Helvetia a Milaun. La suprastanza engrazia a Chasper Pult per la forza, la creatività e la gronda cumpetenza comunicativa ch'el ha mess a disposiziun a la LR sco president. Ella giavischa ad el tut il bun en ses nov uffizi. Al nov president Jost Falett dat la suprastanza in cordial bainvegni.

La lavur, documentada en quest rapport, vegn decidida dals organs, per la pli gronda part vegn ella dentant realisada da las collavuraturas e dals collavuratur da la LR.

Grazia fitg a tuttas e tuts.

Suprastanza LR

Organs da la LR

Suprastanza

Parsura Chasper Pult, Pasqual/Sent
Viceparsura Gion Pol Simeon, Domat/Lantsch
AssessurAs Rita Killias, Laax
Gion Kunfermann, Lon
Silvia Steiner, Ardez

Suppleants Remi Capeder, Casti
Werner Carigiet, Dardin
Steivan Gaudenz, Zernez
Cristian Joos, Cuira

Presidents da las uniuns affiliadas

Romania Gion A. Derungs, Cuira
UdG Robert Giacometti, Lavin
Renania Sep Item, Flem-Vitg
URS Romano Plaz, Savognin

SRR Jachen Curdin Arquint, Cuira
USR Gisula Tscharner, Veulden
CRR Fidel Caviezel, Cuira
URB Gian Guolf Bardola, Villa Luganese

Il president da las uniuns affiliadas furman ensemen cun la suprastanza il *cussegl da la Lia rumantscha*.

Radunanza da delegadas e delegads

Ella sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas da la LIA RUMANTSCHA (64 del.), dals 8 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 77 vuschs)

Societad retorumantscha (SRR) (5 del.)

Roman Caviezel, Cuira
Jost Falett, Bever
Felix Giger, Cuira
Cristian Joos, Cuira
Arnold Spescha, Cuira

suppleants:
Cristian Collenberg, Cuira
Gion Gaudenz, Puntraschigna

Romania (18 del.)

Martin Cabalzar, Cumbel
Nicolaus Caduff, Vella
Pieder Caduff, Sagogn
Sora Florentina Camartin, Cuira
Giusep Capaul, Mustér
Giusep G. Decurtins, Falera
Gion T. Deplazes, Domat
Valentin Derungs, Glion
Pieder A. Halter, Sumvitg
Gion Lechmann, Sagogn
Miriam Manetsch-Berther, Glion
Sep A. Muoth, Razén
Martin Schnoz, Rueun
Brida Sgier, Vignogn
Duri Sulser, Domat
Carli Tomaschett, Cuira
Marcus Tuor, Mustér
Isidor Winzap, Falera

suppleant(a)s:
Beatrice Bislin-Pally, Sagogn
Orlando Cathomas, Domat
Nicoletta Demund, Camischolas
Evelina Giger, Curaglia
Toni Hess, Cuira
Angela Lombris, Vella
Astrid Mazzetta-Vincenz, Rabiun
Paul Solèr, Lumbrein

Uniun dals Grischs (UdG) (14 del.)

Roman Andri, Müstair
Brigitta Arquint, Zernez
Lina Blanke-Florineth, Ftan
Claudio Chiogna, Samedan
Irma Egler, Lavin
Rico Falett, Sent
Anita Gordon, Silvaplauna
Jon Peider Lemm, S-chanf
Ernesta Mayer, Ardez
Corrado Niggli, Segl
Constant Pazeller, Tarasp
Elvira Pünchera, S-chanf
Elsi Schneller, S-chanf
Philipp Walther, Champfèr

suppleant(a)s:

Renata Bott, Tschierv
Ruedi Bruderer, Passugg
Chasper Alexander Felix, Scuol
Andri Fenner, Samedan
Annamaria Fisch, Bravuogn
Jacques Guidon, Zernez
Daniel Manzoni, Segl
Gion Peder Mischol, Zernez
Claudia Thom, Ardez
Chatrina Urech, Samedan

Renania (7 del.)

Martin Cantieni, Donat
Johann Clopath, Trin-Mulin
Martin Fontana, Flem-Fidaz
Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
Magnasch Michael, Andeer
Catrina Salis, Andeer
Annaleta Semadeni, Andeer

suppleant(a)s:

Carl Caflisch, Trin
Christ Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Jakob Pfister, Vuorz
Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn

Uniun rumantscha da Surmeir (URS) (7 del.)

Ida Baselgia, Lantsch
Gion Cola, Riom
Marlies Jegher, Savognin
Anita Simeon, Lantsch
Gustav Sonder, Salouf
Rina Steier, Savognin
Joachim Wasescha, Savognin

suppleants:

Rudi Netzer, Savognin
Christian Schnöller, Vaz
Othmar Spinass, Tinizong
Gion N. Stgier, Sur

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (URS)
(5 del.)

Clo Duri Bezzola, Oetwil am See	<i>suppleant(a)s:</i>
Peder Cadotsch, Lucerna	Flurin Caviezel, Cuira
Erica Lozza, Lucerna	Irma Klainguti, Zuoz
Giovanni Netzer, Savognin	Jon Nuotclà, Cuira
Gion Battesta Spescha, Wädenswil	Oscar Peer, Cuira
	Gion Peder Thöni, Riehen

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)
(5 del.)

Remi Capeder, Casti	<i>suppleants:</i>
Natalia Gliott, Laax	Curdin Foppa, Favugn
Martin Quinter, Mustér	Remo Godly, Cuira
Chasper Stupan, Cuira	Theo Haas, Domat
Claudia Willy-Bazzi, Ftan	Paul Michael, Cuira
	Norbert Vinzens, Sedrun

*Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs
en la Bassa (URB) (3 del.)*

Clau Derungs, Maltes	<i>suppleant(a)s:</i>
Sigisbert Lutz, Berna	Ursulina Bearth Hobi, Vilters
Cilgia Vital, Goldach	Not Janett, Buchs
	Wolfgang Solèr, Lucerna
	Jachen Sarott,
	Chesalles-sur-Moudon

Cumissiun da gestiun LR

<i>Revisurs</i>	Jon Peider Lemm, parsura, S-chanf
	Valentin Derungs, Glion
	Magnasch Michael, Andeer

<i>Suppleants</i>	Duri Sulser, Domat
	Joachim Wasescha, Savognin

Controlla da finanzas

Theo Huonder, controlla da finanzas dal
chantun Grischun

Commembers d'onur da la LR

Reto Florin, Cuira/Tschlin (suprastant LR 1944 – 1960)
Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970 – 1973; parsura LR 1984 – 1991)

Cumissions, gruppas da lavur e gremis spezials

Cumissiun da chant

Iso Albin, parsura, Cuira
Ernst Bromeis, Ardez
Mario Candrian, Cuira
Albert Gaudenz, Zuoz
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Georgina Janki, LR

Cumissiun d'ediziun per carnets OSL

Surselva: Michel Andriuet, parsura, Mustér
Surmeir: Petra Uffer, Casti
Sutselva: Cristian Joos, Cuira
Engiadina: Madlaina Schloeth, Scuol
LR: Karin Pattis, Cuira/Martina

Cuminanza mussadras rumantschas

Presidenta

vacant; las suprastantas lavuran en in collectiv
Alice Ardüser, Laax
Letizia Sonder, Lantsch
Barbara Rupp, Laax
Eva Kessler, Stels

Actuara

Clara Cadruvi, Ruschein

Cassiera

Annina Nicolay, Samedan

Revisuras

Sora Veronica Albin, Glion

Mirta Lombris, Alvagni-Vischnanca

*Conferenza dals scolasts da rumantsch en
las scolas medias*

President: Jost Falett, Bever

Cussegl da la fundaziun Chasa Rumantscha

<i>Parsura</i>	Bernard Cathomas, repr. LR
<i>Viceparsura</i>	Jon Domenic Parolini, repr. UdG
<i>Actuar</i>	Clau Defuns, repr. Romania
<i>Cassier</i>	Remi Capeder, repr. URS
<i>Assessur(a)s</i>	Martin Cantieni, repr. Renania
	Gion Kunfermann, repr. LR
	Chasper Pult, repr. LR
	Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau
	Genoveva Seger-Arquisch, repr. SRR
<i>Revisurs</i>	Lucian Bigliel
	Domenic Signorell

*Gruppa da lavur per l'ediziun da las ovras
da Giacun Hasper Muoth*

Norbert Berther, Romania
Iso Camartin, scientific
Luregn Carigiet, vischnanca Breil
Georg Jäger, Societad per la perscrutaziun
da la cultura grischuna
Bernard Cathomas, LR
Editor: Andreas Joos, Octopus, Cuir

*Cumissiun consultativa per l'applicaziun dal
rumantsch grischun*

Anna-Alice Dazzi Gross, LR/manadra
Jachen Curdin Arquint, ant. rector
Scola chantunala
Johann Clopath, Radio rumantsch
Duri Blumenthal, post da translaziun chantunal
Lina Frei-Baselgia, scolasta
Anita Mazzetta, TV rumantscha
Enrico Kopatz, Fögl Ladin/La Quotidiana

*Cumissiun accumpagnanta (CA) per
ils collavuratur regiunals*

Florentina Camartin (Romania)
Gion Pol Simeon (supr. LR/Uniun rumantscha
da Surmeir)
Sep Item (Renania)
Silvia Steiner (supr. LR/Uniun dals Grischs)

Cumissiun da lectura per uffants e giuvenils

Karin Pattis, LR, manadra
Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Regula Nay, Trun
Marcus Tuor, Mustér

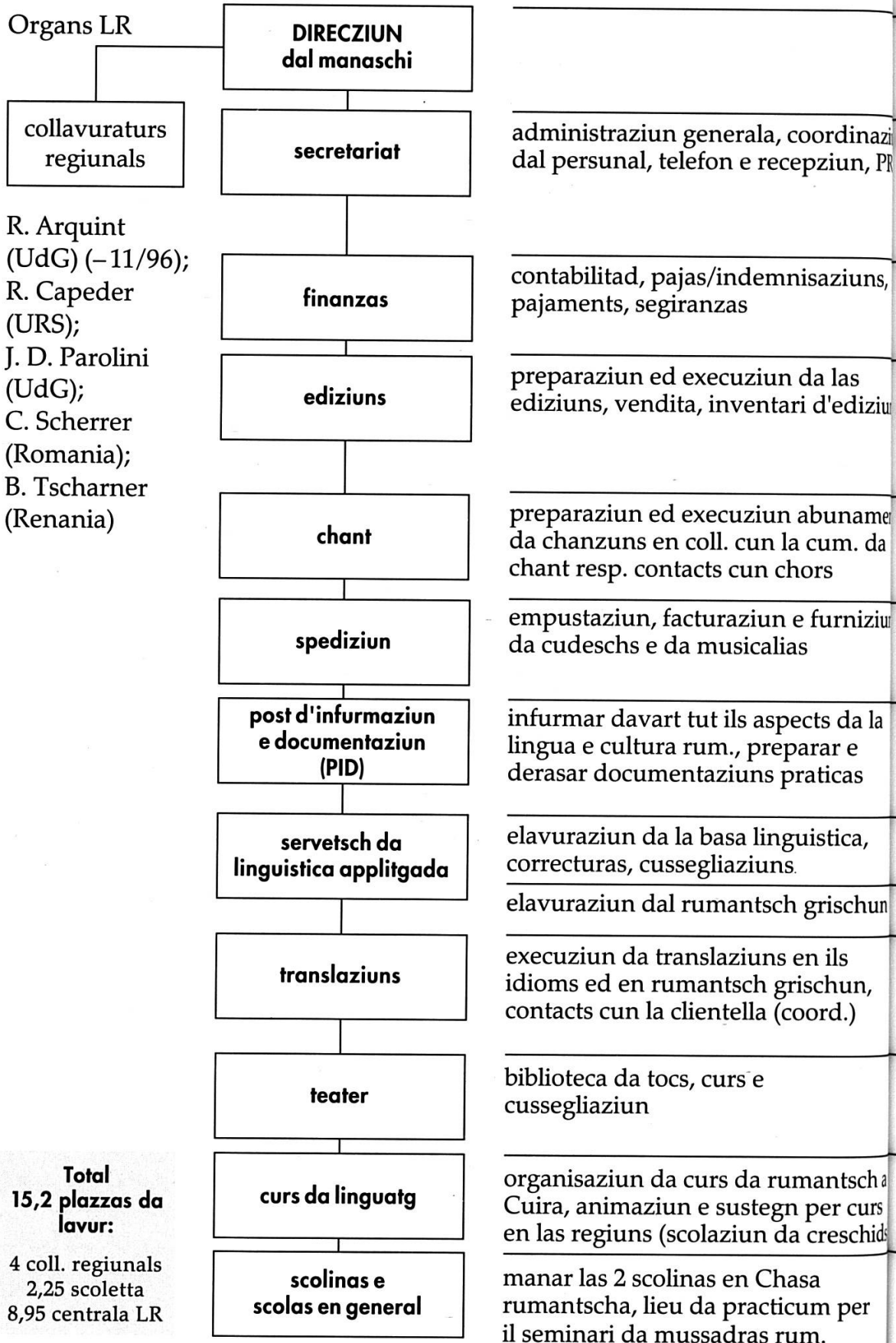
*Cumissiun per novs meds d'instrucziun per
emprender rumantsch*

Jachen Curdin Arquint, Cuir
Reto Capeder, Savognin
Bernard Cathomas, LR
Rico Cathomas, Laax
Gian Peder Gregori, Domat
Chasper Pult, Pasqual

Gruppa da lavur DECENTRALISAZIUN

Bernard Cathomas, LR, manader
Remi Capeder, URS
Fidel Caviezel, CRR
Felix Giger, SRR
Jon Domenic Parolini, UdG
Aldo Pitsch, deputà
Chasper Stupan, RR e TvR
Gion Schwarz, deputà
Paul V. Solèr, Romania
Rina Steier, deputada
Martin Wetten, Renania

Centrala da la Lia rumantscha a Cuir (servetschs)

collavuratur
regionals

R. Arquint
(UdG) (-11/96);
R. Capeder
(URS);
J. D. Parolini
(UdG);
C. Scherrer
(Romania);
B. Tscherner
(Renania)

**Total
15,2 piazzas da
lavor:**

4 coll. regionals
2,25 scoletta
8,95 centrala LR

Lia rumantscha – centrala (1996)

Direcziun: dr. Bernard Cathomas (B. C.), Cuira/Breil
Substitutat: Barbla Buchli (B. B.), Cuira/Sent (-10/96)
Karin Pattis (K. P.) Cuira/Martina (11/96)

Karin Pattis, Cuira/Martina
Georgina Janki (G. J.), Cuira/Vuorz
Martina Candrian (M. C.), Sagogn

Barbla Buchli, Cuira/Sent (80%) (-10/96)
Esther Caduff (E. C.) (11/96)

Karin Pattis, Cuira/Martina
Georgina Janki, Cuira/Vuorz
Barbla Buchli, Cuira/Sent (-10/96)
Mengia Menzli (M. M.), Cuira/Ruschein 65%

Georgina Janki, Cuira/Vuorz

Amalia Deplazes (A. D.), Cuira (parz.)
Mengia Menzli, Cuira/Ruschein

dr. Manfred Gross (M. G.), Cuira/Fuldera (60%)

lic. fil. Gian Peder Gregori (G. P. G.), Domat/Bravuogn (50%)
dr. Clau Solèr (C. S.), Cuira/Lumbrein (80%)
lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross (A.-A. D. G.), Cuira/S-chanf (60%)

Gabriela Holderegger (G. H.), Schluein (65%) (9/96)
Karin Pattis, Cuira/Martina
Ursulina Monn (U. M.), Cuira/Mustér (60%)
Marlis Menzli (Ma. M.), Cuira (parz.)

Karin Pattis, Cuira/Martina

Karin Pattis; Mengia Menzli, collavuratur regionalas

Heidi Caviezel-Cathomen, Razén
Ladina Huder, Tumein
Walter Isenschmid, Cuira

Rapport da lavur 1997

Lavur dals organs da la LR

Las *radunanzas da delegadas e delegads* ordinarias han gì lieu ils 10-8-1997 a Domat avant l'avertura da la Scuntrada ed ils 13-12-1997 en la sala dal cussegl grond a Cuir. La radunanza dals 10 d'avust ha recepì la Giuventetgna rumantscha GIURU sco nova uniun affiliada da la LR tenor tschentaments LR (TschLR) art. 8.

Las cundiziuns da recepziun èn las sequentas:

- 5 delegadas tenor art. 13 cif. 2 TschLR
- president sco commember dal cussegl LR tenor art. 21 TschLR
- contribuziun a la nov'organisaziun affiliada tenor decisiun en il rom dal preventiv; per 1998 cto. 30034 fr. 32 500.–.

Ils tschentaments LR art. 13, cif. 2 vegnan amplifitgads sco suonda: «Giuventetgna rumantscha: 5 delegadas e delegads».

La radunanza dal december ha prendì enconuschientscha d'in rapport intermediar da la Gruppa da lavur per la decentralisaziun da posts da lavur rumantschs (cf. detagls sut cif. «Uniuns afiliadas»). En la medema radunanza èn ils organs da la LR vegnids elegids da nov. Quels sa cumponan per il trienni da 1998–2000 sco suonda:

<i>President</i>	Jost Falett
<i>Suprastanza</i>	Martin Cantieni (Renania) Rita Killias (Romania) Rina Steier (URS) Silvia Steiner (UdG)
<i>Suppleanza da la suprastanza</i>	Werner Carigiet (Romania) Lina Frei-Baselgia (URS) Cristian Joos (Renania) Jon Peider Mischol (UdG)
<i>Cumissiun da gestiun</i>	Andri Lansel (UdG) Magnasch Michael (Renania) Duri Sulser (Romania)
<i>Suppleanza da la cumissiun da gestiun</i>	Paul V. Solèr (Romania) Joachim Vasescha (URS)

La controlla da finanzas vegn procurada tenor la decisiun da la regenza da Theo Huonder da la controlla da finanzas dal chantun Grischun.

Il *cussegl* ha gì duas tschentadas cun 19 tractandas. El ha decidì in palpìri strategic ed operaziunal conc. l'applicaziun dal rumantsch grischun ed ha suttamess a la regenza la proposta da perseguitar sistematicamain la dumonda da l'introducziun dal rg en scola (cf. document). El ha discutà la dumonda da l'instrucziun dal rumantsch en scolas professiunalas il program da la Scuntrada e la decentralisaziun da posts da lavur.

La *suprastanza* ha salvà 15 sedutas e deliberà 211 tractandas. La seduta champestra ha gì lieu a Naz sper Preda.

Il reglament da scharschas ed indemnizaziuns per il parsura è vegnì revidì.

La *cumissiun da gestiun* ha salvà 1 seduta. La controlla da finanzas dal chantun Grischun ha fatg la revisiun da detagl dal quint e suttamess il rapport per mauns da la radunanza da delegadas e delegads.

- Uniun da scripturas e scripturs rumantschs: 5avelis Dis da litteratura a Domat; derasaziun/spediziun da la Litteratura; coordinaziun da la SCUNTRADA 1997 cun ils 6avelis Dis da litteratura a Domat;
- CRR: discussiun davart il project „videos rumantschs“ occurrenzas „50 onns CRR“.

2. COLLAVURATURS REGIONALS

Ils collavurats regiunals dattan mintga mais rapport detaglià da lur lavur.

La cumissiun accumpagnanta (CA) ha decidì directivas per la surveglianza da la lavur, en spezial conc. il temp da lavur, la cumpensaziun da sururas, il transport da sururas dad in mais e dad in onn a l'auter e davart il temp da lavur imputabel per sedutas, radunanzas, reuniuns, conferenzas, etc. La surveglianza e controlla directa da la lavur vegn fatga da la persuna da la CA ensemen cun il president da l'uniun regionala pertutgada. Quels infurmeschan il secretari LR che dat rapport e suttametta decisiuns necessarias a la suprastanza. Per il temp da lavur e la cumpensaziun da sururas valan ils urdens chantunals.

La suprastanza ha regularmain discutà dumondas e decisiuns en connex cun la lavur dals collavurats regiunals.

3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolinas

Per in feigl d'infurmaziun davart las scolinas, procurà da l'uniun chantunala, ha la LR fatg la translaziun e sustegnì la derasaziun. Cun gruppas d'acziun en divers lieus èn vegnidas discutadas pussaivladads per realisar prescolinas rumantschas.

Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

La LR sustegna la lavur da la CMR. Ella infurmescha quella regularmain davart sias lavurs per la scolina. Ella sustegna ils interess da las scolinas rumantschas sin plaun communal e chantunal.

Scolinas a Cuir

Uniun da scolina Cuir (USC), rapport da la presidenta Nicole Kaiser-Campiche:

„En l'onn da scola 1995/96 ha pudì vegnir augmentà levamain il dumber dals scolarets en nossa scolina a total 35 uffants (partiziun sursilvana 21, partiziun ladina 14). Durant l'onn current 1996/97 vegnan perfin tgirads 39 uffants da Heidi Caviezel-Cathomen e da Ladina

Maissen-Huder. En la partiziun ladina pudain nus registrar 15 ed en quella sursilvana 24 uffants.

Las demissiuns dals commembers da suprastanza Ursina Vonzun-Auer e Claudio Dietrich han chaschunà grondas largias. Ursina Vonzun è stada durant 6 onns ina commembra cumpetenta, e Claudio Dietrich ha garanti da sia vart ina basa finanziaria stabila per ulteriurs trais onns entras ses contracts cun sponsurs per il bus.

Era en regard finanziel è l'onn da gestiun 1995/96 in onn da fitg bun success. Nus avain retschet 1 500 francs da la Pro Juventute, avain gi' entradas da passa 1 700 francs dal lotto; la sairada da teater ha manà entradas da bundant 1 100 francs e la festa da curtin – sco bella finiziun – ha purtà in gudogn da stgars 1500 francs. Correspondentamain hai dà in gudogn da 3 300 francs. Cun il consentiment da la LR avain nus pudì metter a disposiziun 3 000 francs a las mussadras per l'acquist da giugarets, uschia che la munaida è vegnida impundida per in bun scopo.

A la Lia rumantscha engraziain nus en num da la suprastanza e dals geniturs per ses engaschament e sustegn a favur da la scolina rumantscha da la citad da Cuira sco era per la fitg simpatica ed agreabla collavuraziun."

Scolas fundamentalas tudestgas

En la gruppa chantunala da project per sustegnair la scolaziun supplementara da scolastas e scolasts en vischnancas al cunfin linguistic collavura Gian Peder Gregori.

En connex cun la revisiun da la lescha da scola per introducir ina segunda lingua en las scolas primaras tudestgas dal chantun è la LR s'engaschada cun success per las sequentas formulaziuns:

Art. 4quinquies da la lescha, al. 2: „.... Il segund linguatg en scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga cun instrucziun rumantscha è il rumantsch, uschelunsch che quel na vegn betg remplazzà dal talian sin fundament d'in conclus da vischnanca.“

Art. 15bis da l'ordinaziun: „En scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga en vischn. per gronda part rumantschas po il chantun promover tras ina cussegliaziun adeguata l'introducziun e l'estrucziun dal rumantsch en il senn d'in linguatg da sentupada e da vischinanza.“

Conc. l'estrucziun da rumantsch è la LR en contact cun Bravuogn, Domat (Gian Peder Gregori fa part da la gruppa da lavur per l'estrucziun rumantscha), Flem, Glion, Razén, Trin, Tumein (scola superiura), Veulden/Sched, Ziràn, San Murezzan.

Ils curs da rumantsch en las scolas a Cuira han pitschen success.

Scolas fundamentalas rumantschas

Il post da linguatg da la LR fa lectorats da meds d'estrucziun per incumbensa da la cumissiun chantunala. Il president LR ha collavurà decisivamain per realisar dus dis da scolaziun da la conferenza generala

ladina. La constituziun d'ina conferenza generala en Surselva vegn sustegnida. En connex cun la SCUNTRADA 1997 vegn planisada ina reuniun da magistras e magisters da l'entir territori rumantsch. En quest connex duessan vegnir discutads postulats generals per las scolas.

Conc. emprovas cun il rumantsch grischun en scolas rumantschas spetga la LR las decisiuns da la gruppa da lavur departamentala.

Scolas professionali

Las midadas en il sector da las scolas professionali ed industrialas pretendan novas disposiziuns conc. il resguard dal rumantsch. Tranter Cuir e Glion vegn tschertgà la pussaivladad dad ina coordinaziun da l'instrucziun per scolaras e scolar rumantschs. La scola professionala a Samedan planisescha da realisar emnas intensivass per l'instrucziun da rumantsch.

La radunanza da delegadas e delegads LR ha incumbensà la supranza da perseguir 1997 pli intensivamain la scolaziun en las scolas professionali.

Scolas medias

Cun il departament ed il rectorat da la scola chantunala vegn discutada la dumonda dal resguard dal rumantsch sco rom da maturitad tenor il nov reglament da maturitad. La basa legala exista. Per la pratica ston vegnir elavuradas pussaivladads pragmaticas.

La scolaziun da las scolastas e dals scolasts vegn reglada da nov. La Lia rumantscha è s'engaschada vinavant per mantegnair la posiziun dal rumantsch cuntanschida fin qua.

Cun il „Center svizzer per il perfecziunament dals scolasts da scola media“ (CPS/WBZ Lucerna) è vegnì realisà in curs d'introducziun en la tematica rumantscha per scolastas da las scolas medias da l'entira Svizra. Il curs ha gì lieu ils 28/29-10-1996 en Chasa rumantscha cun il titel „Einführung in das Rätoromanische für Unterrichtende an Mittelschulen“.

La LR sa guida cun la conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias per organiser occurrenzas.

Scolas autas

Universitads svizras e da l'exteriur vegnan regularmain documentadas cun material infurmativ davart la situaziun linguistica e sociolinguistica dal rumantsch. Professers, studentas e students visitan la LR per s'infurmar ed en connex cun lavurs scientificas.

Cun ils exponents per l'instrucziun da rumantsch en las universitads da la Svizra existan buns contacts. Ils professers stattan a disposiziun per cussegliaziuns. Els intermediesschan studentas e students per stages en la LR.

Represchentants da la LR han participà a la conferenza interuniversitara rumantscha che ha infurmà davart projects da perscrutaziun actuals.

L'ediziun „Satira rumantscha“ cun lavurs da studentas e students da Turitg e Friburg è vegnida realisada da la LR e preschentada en Chasa rumantscha.

Scolaziun da creschid(a)s

La *Scuntrada e furmaziun ladina* e la *Scuntrada e furmaziun Surselva* retschaiavan contribuziuns per curs da rumantsch cun main che 8 participantAs. Tant sco pussaivel ston ils curs dentant vegnir concentrads per cuntanscher in dumber sufficient da participantas e participants.

Ensemen cun la Romania e l'UdG èn vegnids organisads a Trun, a Lumbrein ed a Zernez curs per persunas che scrivan regularmain rumantsch (chanzlists, persunas da l'administraziun, translaturas e translatur, personal da stizuns, e.a.).

Per la realisaziun da la scolaziun da creschids en las regions senza uniuns specificas (Sutselva, Surses) fan ils collavuratur regiunals ina gronda part da la lavur organisatorica ed administrativa.

La LR collavura cun la Scuola per linguistica applitgada (SLA) a Cuira cun cussegliar ed intermediar servetschs e persunas qualifitgadas per l'instrucziun. Ella ha collavurà per il concept per in „diplom grischun da rumantsch“ ch'ella sustegna.

Lavur da giuventetgna

La lavur da giuventetgna è vegnida sustegnida sco suonda:

- Contribuziun da fr. 32 500.– a la revista PUNTS. Ultra da quai ha la LR cuntanschì ina contribuziun speziala da fr. 20 000.– da la Pro Patria per PUNTS.
- Sustegn da l'organisaziun e la realisaziun dal Seminari da Pasca (SePa) da la Giuventetgna da las cuminanzas etnicas europeicas (GCEE) a Zuoz.
- Sustegn da divers projects da discs cumpacts cun musica da giuventetgna (Corin Curschellas, Mäd Räthÿx, Roc'O'Congo) e da films (Movie Encarden Surrein).
- Sustegn da la collavuraziun tranter la giuventetgna rumantscha e Dynamicha (organisaziun da giuventetgna en la Svizra romanda cun interess per la multilinguitad svizra).
- Elavuraziun da la versiun rumantscha e tudestga d'in poliglott en quatter linguas per incumbensa da Dynamicha.
- Promoziun da projects en il rom da l'organisaziun svizra „Scienza e giuventetgna“. (Expertisa da la lavur „Die Bedrohung der rätoromanischen Sprache“, autur G.A. Thun, al final da la concorrenza „Scienza e giuventetgna“ a Losanna).
- Ediziun: „Mintga uman ha dretgs“ dad ina classa dal seminari da scolastAs.
- Stages per giuvnas e giuvens en la LR.
- Sustegn per crear ina basa legala per la lavur da giuventetgna en il rom da la nova lescha chantunala per la promoziun da la cultura.

4. ASSIMILAZIUN/INTEGRAZIUN

Survista dals curs

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communalas e regionalas (singulas organischeschan era curs en atgna reschia, sco p.ex.: Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana, Cerchel cultural Laax, Uniun dals Grischs, Società da trafic Scuol, Società da trafic Sta. Maria, Uniun da traffic Savognin, e.a.) e cun las uniuns Scuntrada e furmaziun èn vegnids organisads ils sequents curs da rumantsch:

Andeer	2 curs	15 participantAs
Ardez	2	11
Bever	1	8
Champfèr	3	22
Cuira	13 (7 vall., 5 surs., 1 rg)	87
Flem	8	56
Ftan	3	26
Glion	11	79
Guarda	1	6
La Punt - Chamues-ch	3	28
Laax	2	17
Lai	2	16
Lavin	2	10
Lon	1	7
Mustér	5	36
Puntraschigna	2	16
Rueun	2	19
Sagogn	2	21
Samedan	3	16
Savognin	6	45
S-chanf	1	11
Scuol	10	71
Sedrun	2	16
Sumvitg	2	9
Trin	2	9
Uors	1	6
Zernez	2	14
Zuoz/Madulain	1	11
total	95 curs	688 participantAs

En divers cas ha la LR dà ina contribuziun da max. 500.– per curs „1 tar 1“ per persunas na-rumantschas che prendan domicil en regiuns rumantschas e ston, pervia da lur contacts intensivs cun la populaziun, emprender uschè spert sco pussaivel il linguatg da la regiun.

Scolastas e scolasts che dattan curs da rumantsch han retschet la pussaivladad da frequentar a quint da la LR in curs da didactica sco introducziun en la „Linea diretta“.

Las organisaziuns ch'organiseschan curs èn vegnidas supplitgadas da coordinar ils curs da maniera ch'els cuntanschan in dumber da participantas e participants sufficient per purtar ina gronda part dals custs. En lieus pitschens e per ils idioms pitschens ston dentant vegnir acceptads curs cun ina pitschna participaziun.

Novs meds d'instrucziun per emprender rumantsch

Las emprimas 5 lecziuns da la „Linea diretta“ da la chasa editura Hueber, Minca, èn vegnidas adattadas en tuts 5 idioms e fatgas prontas per la cumposiziun e stampa. La lavur cuntinuescha cun l'adattaziun da las lecziuns 6 – 10 che duain vegnir terminadas en il decurs dal 1997. L'entir curs duai star a disposiziun il 1998.

Il chantun Grischun ha concedì ina contribuziun speziala per quest project; sustegn dattan er autras organisaziuns ed instituziuns. Dentant ha la chasa editura Hueber edì il tom 2 da quest curs. La gruppa da lavur evaluescha la necessitad dad ina realisaziun da quest tom en rumantsch.

5. RUMANTSCH GRISCHUN

Lavur linguistica – banca da datas

La primavaira avain nus pudì furnir sco previs in **up-date (nova versiun) dal Pledari grond (PG) sin discs per il sistem DOS/WINDOWS**. (In up-date per il sistem MacIntosh è en preparaziun per l'entschatta da l'onn proxim). Dapi la publicaziun dal PG sin discs avant trais onns ha il post da rg fatg permanentamain correcturas ed amplificaziuns en la banca da datas linguisticas. En stretga collavuraziun cun ils differents posts da lavur da la LR, cun il post da translaziun dal chantun, ma era cun ils applitgaders/las applitgadoras è la *banca da datas creschida per radund 16 000 endataziuns* e cumpiglia *actualmain en total ca. 186 000 endataziuns*. Sper las amplificaziuns dal material avain nus fatg numerusas *correcturas* ed avain *optimà il program da tshertgar ils pleds*. Ultra dals chavazzins tud.-rum./rum.-tud. survegnan ils applitgaders dal PG sin discs uss era las *indicaziuns semanticas* dal pled tshertgà. Questas indicaziuns figuravan bain en il PG en furma da cudesch, però fin uss betg en la versiun sin discs. Las indicaziuns semanticas [en parantesas quadras] gidan a sclerir, en tge sectur ch'in term vegn duvrà:

p.ex. [sp.] sport, [info.] informatica, [tecn.] tecnica, [biol.] biologia, etc.

Ellas inditgeschan era, sch'i sa tracta p.ex. d'ina expressiun populara [pop.] u plitost d'in term litterar [litt.] e sclereschan davart las specificaziuns d'in pled:

p.ex. Kern [Samen] sem; [b. Kernobst] minz, puegl; [b. Steinobst] cros, lamez(i); [b. Nüssen] nuschegl; [fig.] coc; [Herz] cor; [d. Wesentliche] quintessenza; [zentraler Teil] center; [biol. Zellkern] nuschegl (da la cella); [fig. Atomkern] nuschegl atomic.

Ils plets tschertgads dals applitgaders/da las applitgadoras che mancan en il PG sin discs vegnan registrads automaticamain da lur computer en ina *datoteca plets mancants/Fehlwortdatei*. Tar in proxim update pudain nus lura furnir ils plets mancants! Uschia po vegnir garantida in'actualisaziun permanenta da nossa banca da datas linguisticas che correspunda als basegns pratics da las persunas applitgadoras.

Fin oz avain nus vendì radund 220 PG sin discs (165 Dos/Windows, 56 MacIntosh) a chanzlias communalas, a las redacziuns dals differents meds da massa rumantschs, a posts da translaziun, instituziuns publicas sco era a persunas privatas. Regularmain entran novas pustaziuns. Numerus PG sin discs vegnan sa chapescha duvrads da pliras persunas, uschia ch'il dumber effectiv d'utilisaders è per bainquant pli grond che la quantidad vendida.

Actualisaziun da la banca da datas

La banca da datas vegn sa chapescha actualisada vinavant. Prest mintga di endatain nus en collavuraziun cun ils posts da lingua, da translaziun ed infurmaziun *novs plets e locuziuns* e faschain *correcturas* u *cumplettaziuns*. En vista ad ina publicaziun d'ina glista dals verbs rg avain nus questa stad en pli cumpletta la banca da datas cun *furmas irregularas* (1.sg., 3.sg., 1.pl., particips irregulars) *da verbs*, ma era cun furmas pluralas/furmas femininas irregularas *da substantivs ed adjectivs*. (Ina glista provisoria da las conjugaziuns dals verbs rg avain nus distribuì als differents posts ed a las persunas che scrivan regularmain texts en rg, cf. *Publicaziuns*). En pli avain nus amplifitgà la glista dals *nums locals* ed avain endatà pliras *terminologias spezialas* (neologissem).

Sper las lavurs d'amplificaziun da la banca da datas avain nus fatg era quest onn divers **lectorats** da translaziuns en rg, avain sustegnì en cas da basegn il post da translaziun ed avain **accumpagnà linguisticamain differents projects**.

Project da locuziuns

Las lavurs preparatorias per ina glista da locuziuns tudestg-rumantsch èn progredidas fin al bustab L. Sco basa da partenza avain nus elegì ils cudeschets „Redensarten/Façons de parler“ da Reinhart Mülhause, Chasa editura Max Hueber, e „Bildliche Redensarten Deutsch/Englisch/Französisch“, ediziun Klett. Per part èn era vegnidas resguardadas locuziuns or da „Langenscheidts Grosswörterbuch, Deutsch als Fremdsprache“, che porscha ina gronda schelta d'expressiuns idiomaticas actualas.

Grammatica dal rg

Parallelamain a l'applicaziun dal rg en ils divers secturs vegnan scleridas las dumondas grammaticalas anc avertas. Ina preschentaziun sistematica e cumplexsiva da la grammatica rg manca dentant anc. Per mancanza da persunal e pervia da la prioritad da lavurs praticas (curs, translaziuns, neologias) è l'elavuraziun da la grammatica retardada. En connex cun ils differents curs e l'elavuraziun da novas materialias per emprender rg avain nus però rimnà numerus material ed avain era già preparà singuls chapitels da la grammatica.

Decisiun da la regenza grischuna da duvrar il rg

Ils 2 da fanadur 1996 ha la regenza grischuna decis - sin proposta da la cumissiun chantunala rg ed a basa dals *resultats definitivs da l'enquista scientifica davart l'acceptanza dal rg* – da princip davart l'adiever dal rg. Ils 17 da december ha la regenza decis ina revisiun da las directivas chantunalas conc. la translaziun da texts uffizials en talian e rumantsch (cf. documents). La revisiun va en vigur il 1. da schaner 1997.

Questas decisiuns vegnan ad avair consequenzas per differents champs d'applicaziun dal rg sin stgalim chantunal e federal. La LR ha notà cun plaschair e satisfacziun questas decisiuns che conferman sia lavur e sias stentas dals davos onns. Ellas han sa chapescha era consequenzas per nossa lavur. Differentas gruppas professiunalas (persunal federal/chantunal, translaturAs, redacturAs etc.) giavischan uss curs da rg e sustegn linguistic. Quai dumonda materialias didacticadas adattadas. Nus avain perquai cumenzà d'elavurar en collavuraziun cun il Post d'infurmaziun e documentaziun *novas materialias per emprender rg per persunas da lingua rumantscha*. En differents curs da rg currentes (cf. *Curs da rg*) pudain nus far experientschas cun il material elavurà ed optimar quel en dialog cun las participantas ed ils participants dals curs.

Premi per prof. Heinrich Schmid per sias stentas a favur dal rg

En renconuschientscha da sia prestaziun per il rumantsch grischun ha la fundaziun Dr. J. E. Brandenberger distinguì Heinrich Schmid cun il premi per ses merits en connex cun la creaziun dal rg. La surdada ha gì lieu en la sala dal cussegl grond ils 16 da november cun plets dal president da la regenza grischuna e dal secretari general da l'Academia svizra per scienzas umanas. Ina gronda part dal premi da 200 000.–francs metta l'undrà a disposiziun per projects linguistics.

Cumissiun consultativa rg/LR

La suprastanza LR ha decis ils 19-01-96 da mantegnair vinavant la cumissiun consultativa per l'applicaziun dal rg (cf. protocol da suprastanza 1, 19-01-96) ed ha incumbensà la manadra dal post da rg da gestiunar la cumissiun.

La cumissiun actuala sa cumpona da personas che represchantan ils secturs, en ils quals il rg duess tenor la retschertga davart l'acceptanza vegnir duvrà cun prioritad: administraziun, meds da massa e scola.

La suprastanza LR ha circumscrit l'incumbensa da la cumissiun suandantamain:

- Sviluppà sin fundament dals resultats da la retschertga represchentativa dal chantun Grischun davart l'acceptanza dal rumantsch grischun ina strategia per l'applicaziun dal rumantsch grischun en ils divers secturs e tras ils differents utilisaders potenzials publics e privats.
- Circumscriver l'incumbensa da la LR en quest connex cun l'applicaziun dal rg.

Per pudair prender per mauns la lavur en moda speditiva ha la manadra da la cumissiun preparà in *sboz da discussiun* sco punct da partenza da la lavur. La finamira è d'elavurar in palpieri per mauns da la suprastanza.

La cumissiun è sa radunada duas giadas, il november ed il december en ina dieta pli lunga d'in di per discutir pli detagliadamain il sboz. Ella quinta da pudair preschentar la primavaira 1997 in palpieri da discussiun.

Infurmaziun davart il project rg

- 20/21-09-96 Münchenwiler, Conferenza interuniversitara rumantscha/CIURU, infurmaziun davart la lavur dal post da rg/LR
- 30-10-96 preschentaziun dal post da rg a l'ocasiun dal di da las portas avertas en il rom dal Festival da furmaziun/Lernfestival 1996, organisà da la Federaziun svizra per la furmaziun da creschids
- 14-12-1996 infurmaziun davart la lavur dal post da rg a la suprastanza LR.

Curs da rg

(Tut quests curs han gè u han lieu ordaifer il temp da lavur LR)

- 11-01-96 Berna, occurrenza d'infurmaziun davart ils curs da rumantsch grischun per il persunal da la confederaziun; organisaziun dals curs: Uffizi federal dal persunal/EPA; manadra dals curs AADG
- 30-01-96 fin 18-06-96 a Berna, mintga quindesch dis, curs da rumantsch grischun per personas na-rumantschas dal persunal da la confederaziun, mintgamai 3 lecziuns (18 personas, AADG)
- 23-04-96 fin 18-06-96 a Berna, mintga quindesch dis, curs da rumantsch grischun per personas da lingua rumantscha dal persunal da la confederaziun, mintgamai 2 lecziuns (10 personas, AADG)

- 19-08-96 fin 24-08-96 Cuira, curs intensiv da rumantsch grischun per persunas da lingua rumantscha, organisaziun: Scola per linguistica applitgada (SLA/SAL) e Gasetta grischuna (BZ)/Gasetta Romontscha (manadra: AADG, 16 persunas)
- 06/07-09-96 Cuira, Mustér, Trun, Glion; excursiun dals participants e da las participantas dal curs rg dal personal da la confederaziun, incl. contacts cun exponents rumantschs (organisaziun e guida: AADG)
- 01-10-96 Cuira, radunanza cun exponents da l'uffizi da personal dal chantun e da la SLA/SAL per elavurar in concept per in curs da rg per il personal da l'administraziun chantunala. Il curs vegn ad avair lieu la primavaira 1997
- october-december 1996 Cuira, curs da rg per persunas da lingua rumantscha a la Scola per linguistica applitgada SLA/SAL (manader: Manfred Gross, 17 persunas)
- october-december 1996 Cuira/LR, curs da rg per persunas da lingua tudestga (manadra: Gabriela Holderegger)
- semester d'enviern 96/97, mintga mardi, curs da rg per studentAs da lingua rumantscha a l'universitad da Turitg (AADG)
- 02-11-96 1. di da repetiziun dal curs intensiv da rg
- dapi 1995 curs regular per studentas e students franzos a l'universitad da Genevra (C.S.).

Publicaziuns

Pledari grond sin discs, sistem Dos/Windows/Windows 95, ed. Alsoft/LR, 1996 up-date/nova versiun (2 discs)

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e litteratura secundara (texts davart il rg), PRG/LR, december 1996, 43 p. (fotocopias u discs, vegn actualisada permanentamain)

Curs da rumantsch grischun per persunas da lingua rumantscha, materialias cumpiladas da Anna-Alice Dazzi e Manfred Gross, LR, 1996 (versiun provisorias, ca. 80 p.)

Glista provisorias da las conjugaziuns dals verbs rg, A – Z (abandonar – zuppentar), PRG/LR, 1996, 148 p. (fotocopias).

Publicaziuns dad exponents da la LR davart il rg:

Cathomas Bernard: Antruras Dante e Luther, oz las medias/Es braucht keinen romanischen Dante, Forum Rumantsch Grischun, en: Bündner Zeitung/Gasetta Romontscha 26-01-96.

Cathomas Bernard, Uffer Petra, Monn Hans, Thom Duri, Cavelti Gion, Grond Beat: Opiniun generala: Strusch problems, Rumantsch Grischun en scola, en: Bündner Schulblatt/Fegl scolastic grischun, mars 1996, 13 – 15.

Dazzi Gross Anna-Alice: Portas avertas per il rumantsch/Offene Türen für das Romanische, Forum Rumantsch Grischun, Bündner Zeitung/Gasetta Romontscha 09-02-1996.

Dazzi Gross Anna-Alice: Das Abétsé im Mund, das ABC auf dem Papier, Gesprochene Sprache – geschriebene Sprache, en: Bündner Schulblatt/Fegl scolastic grischun, mars 1996, 8–9.

Gregori Gian Peder: Auf der Suche nach der Schriftsprache, Die Standardisierung des Rätoromanischen und des Deutschen, en: Bündner Schulblatt/Fegl scolastic grischun, mars 1996, 4–5.

Gross Manfred: Eine Mehrheit will eine einheitliche Schriftsprache, Zur Akzeptanz des Rumantsch Grischun, en: Bündner Schulblatt/Fegl scolastic grischun, mars 1996, 10–12.

Gross Manfred, Cathomas Bernard, Furer Jean-Jacques: Retoromantsch – Facts & Figures, Cuira, LR, 1996, 64 p. (exista en rg, tudestg, talian, franzos ed englais).

Pult Chasper: 25 Jahre Rumantsch Grischun: Eine spielerische Reise mit Chasper Pult ins Jahr 2007, intervista da Pieder Caminada, en: Bündner Zeitung 21-02-1996.

6. POST DA LINGUATG

Ils blers duairs spontans pretendan reacziun ed impedeschan ina lavur sistematica e coordinada. La transformaziun dal post da linguatg en in *post per linguistica applitgada* n'ha betg pudì succeder pervia da la reducziun da las contribuziuns federalas. Cun il chantun è vegnida discutada la pussaivladad da surpigliar lavurs linguisticas cunter indemnizaziun speziala. 1997 duain las discussiuns vegnir cuntinuadas sin fundament dad in concept da detagl.

Terminologia e neologia

Sper bleras dumondas spontanas per ils idioms e per il rg èn las suandantas terminologias pli grondas vegnidas terminadas:

- Golf
- Unihockey

En stadi d'elavuraziun èn:

- Selvicultura; stadi final
- Ictionimia (peschs); avanzada
- Sistemica e terminologia speziala per l'instrucziun da biologia e botanica en il seminari da scolastas e scolasts a Cuira; avanzada.

Lavurs permanentas èn:

- Cumplettaziun e standardisaziun da la banca da datas en collavuraziun cun il PRG
- Glistas pli pitschnas per translaziuns en ed ord chasa (neologia en differents champs e per differents adressats)
- Partenari d'infurmaziun e da lavur per l'integraziun dal rumantsch grischun en la banca da datas da la confederaziun „Termdat“.

Traducziuns, cussegliaziun linguistica e lectorats

- Lectorats da differentas traducziuns fatgas en chasa ed ordaifer
- Traducziuns pretensiusas e tecnicas sco er substituziun da vacanzas da las translaturas
- Intervenziuns per dapli rumantsch en divers secturs.

Scolaziun ed agids spezials:

- Evaluaziun finala da la prova da scola per l'instrucziun rumantscha a San Murezzan
- Curs per chanzlists en Surselva
- Organisà l'actualisaziun dal Pledari grond infurmatisà per Macintosh
- Agid als utilisaders per il pledari sin discs (Macintosh)
- Agid per l'informatica en chasa e per persunas che collavuran cun la LR
- Tgirà ed instruì studentas e students durant lur dimora a la LR
- Suttamess tenor lur giavisch als responsabels dal radio rumantsch in program da scolaziun linguistica e preparà la scolaziun. Questa scolaziun nun è anc succedida
- Incumbensa d'instrucziun a la Scol' auta a Son Gagl (Clau Solèr) .

Ediziuns e meds d'instrucziun

- Senda linguistica a Flem (redacziun finala ed execuziun)
- Expressiuns rumantschas sin viertgels da groma per „Basler Milchhandel“
- Pagina rumantscha en la gasetta „Terra Grischuna“ (6 numers adonn)
- Supervisiun e coordinaziun da tut las versiuns dal med „Linea diretta“
- Adattà en sursilvan la versiun plurilingua standardisada da l'anamnesa „Wie sagt's der Arzt“
- Adattaziun e lectorat dal cudesch da matematica, stgalim 2, sursilvan, puter e vallader (C.S., A.-A.D.G., M.G.)
- Accumpagnà las lavurs preparatorias da studentAs per in med d'instrucziun per scrinaris
- „Aussprache rätoromanischer Ortsbezeichnungen und Familiennamen“ (mussavia e glistas da nums, 11 p.).

Relaziuns publicas e cumissiuns

- 12-06-96 e 11-07-96 Zernez, dietas da lavur da la gruppa accumpagnanta Vocabulari puter/vallader da G. Tscharner (C. Gustin, J.C. Arquint, J. Guidon, A. Gordon, A.-A. Dazzi Gross)

Perscrutaziun e contribuziuns scientificas

- Artitgel sociolinguistic „Le romanche: perspectives sociolinguistiques“ en: l'État des langues en Suisse, Neuchâtel, p. 31-39 (C.S.)

- Collavuraziun per in project da retscher-tga davart la normaziun linguistica en l’Africa ed en l’Europa da l’ost cun l’exempel dal rumantsch (C. S.)

7. POST DA TRANSLAZIUN

Il post da translaziun è stà occupà ils davos onns sulettamain cun ina piazza stabla da 60%. Uschia dependeva la suletta translatura adina puspè da l’agid da ses collegas e sias collegas da las autras partiziuns e da l’agid d’ordaifer chassa. Davent dal 1. da settember è noss post ussa vegnì cumpletta cun in’ulteriura piazza da 65%. Quella vegn occupada da Gabriela Holderegger che frequenta daspera la scola per linguistica applitgada SAL. Plinavant po il post da translaziun adina quintar cun il sustegn dal post per linguistica applitgada.

Dapi ch’il nov artigel da linguas è vegnì acceptà s’augmentan las dumondas surtut per translaziuns curtas, sco per exempel nums da firmas ed instituziuns, auguris, slogans, inscripziuns, e.a. Nossa clientella stabla (PTT, viafiers, banca, cassa da malsauns, instituziuns socialas e culturalas etc.) ans è stada fidaivla era durant quest onn da recessiun. Nus avain exequì 221 translaziuns en rumantsch grischun e 91 en ils idioms. Questas cifras na cumpiglian betg las numerusas translaziuns pitschnas numnadas sura e las infurmaziuns al telefon. Plinavant avain nus danovamain procurà il 1996 per ils suttitels tudestgs da l’emissiun da televisiun *Telesguard*. Vers la fin da l’onn essan nus era stadas occupadas cun translaziuns d’artigels e d’inserats per la nova gasetta rumantscha *La Quotidiana*. Lura avain nus fatg differentas translaziuns pli voluminusas, tranter auter:

Nova brochura dad AIDS:
in’ediziun fitg speziala

- *Protegia tai per mai*, ina brochura davart AIDS da Niki de Saint Phalle e Silvio Barandun, edì da l’URG
- *Ils chastels da Bellinzona* da Werner Meyer, in guid da monuments svizzers da la Societad d’istorgia d’art en Svizra

- *Chastè da Chillon* ed *Abazia da Son Gagl*, dus fegls d'infurmaziuns per visitaders
- *Terrens proglacials e planiras alluvialas/Palids e cuntradas da pali en Svizra/Prads sitgs da la Svizra*: trais fegls plegabels edids da l'Uffizi federal d'ambient, guaud e cuntrada ch'ins po retrair gratuitamain da la LR
- Differentas translaziuns en rumantsch grischun ed en ils idioms per cudeschs d'uffants (*Giat e mieur en cumpagnia, Hurlipatsch...*) teaters e musicals (*Semiader, Tredeschin*).

Il reglament da translaziuns dals 26-10-1987 è vegnì revedì ed adattà a las novas pretensiuns (cf. documents).

8. SERVETSCH D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

Diversas lavurs (documentar medias ed interessents instituziunals e privats, infurmaziuns directas, e.a.) succedan er tras il secretariat.

Documentaziun

Il servetsch d'infurmaziun e documentaziun è vegnì amplifitgà cun diversas materialias (fotografias, artitgels, revistas, e.a.p.).

L'inventarisaziun en collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras èn stadas punctualas ed occasiunalas.

Infurmaziun

- Dapi l'atun è la LR preschenta en l'Internet cun ina homepage e duas paginas d'infurmaziuns en rumantsch, tudestg ed englais davart la Rumantschia (incl. cartas linguisticas) e davart ils servetschs che nus pudain porscher. La LR dispona tras quai era d'ina adressa dad e-mail (posta electronica).
Actualmain discutain nus cun ils spezialists anc differentas midadas per optimar nosa preschientscha en l'Internet.
Homepage: <http://www.spin.ch/liarumantscha>
e-mail: liarum@spin.ch
- Il 1996 avain nus puspè respundì a las pli differentas dumondas conc. la lingua e cultura rumantscha. Nus avain infurmà diversas classas da scola media davart la LR, il rumantsch, meds rumantschs per la scola, ediziuns, projects e.u.v., avain intermedià documents ad organisaziuns ed instituziuns, ad autoritads politicas, a schurnalistas e schurnalists ed a bleras persunas privatas. Cun l'agid da la Pro Helvetia avain nus pudì tgirar contacts e trametter cudeschs a l'exteriur.
- Infurmaziun speziala surtut en connex cun la dumbraziun dal pievel 1990, cun la decisiun da la regenza grischuna da duvrar

uffizialmain il rumantsch grischun en l'administraziun chantunala e cun il svilup sin il champ da la pressa rumantscha.

- Votaziun davart la revisiun da l'art. 116 CF: divers artitgels en revistas e gasettas (Civitas, Terra Grischuna, Dynamicha, quotidianas svizras), di d'infurmaziun en la sala dal teater municipal a Cuira (10-2), collavuraziun cun il „Comité GEA A LA QUADRILINGUITAD SVIZRA“ (acziun cun cartas spezialas), referats e podiums tenor glista, intervistas, circulara a las vischnancas rumantschas, a parlamentarism ed exponents politics, posiziun conc. l'art. 116 CF e l'applicaziun dal rumantsch grischun, preschentaziun dad Arthur Baur, „Allegra genügt nicht“.

Anton Killias, Andiastr/Turitg, ha organisà en collavuraziun cun la LR in comité svizzer da personalitads da la politica, economia, scienza, cultura e scolaziun per promover l'art. 116 CF.

- La collavuraziun cun la cumissiun da nomenclatura chantunala e cun gruppas d'acziun per rumantschaziuns è stada occasionala (inspecturat chantunal da la chatscha e pestga, telecom, e.a.p.).

Cuss. fed. Ruth Dreifuss e cuss. gov. Joachim Caluori a chaschun da l'occurrènz davart l'art. 116

- Realisaziun da la nova brochura d'infurmaziun: „Retorumantsch. Facts & Figures“ en ils quatter linguatgs naziunals ed en englais.
- Artitgels pitschens en gasettas e revistas, contribuziuns al radio e.a.
- Per la sensibilisaziun generala èn vegnids creads ils dus autocollants/tatgaders: „Clever cun la clav“ ed „Ina clav – ina vusch“.
- Logo da la LR: La clav vegn duvrada en l'avegnir en sia furma originala, senza la barba prolungada cun la crusch svizra.

Lectorats e translaziuns

- Fin da redacziun dad Arthur Baur, *Allegra genügt nicht!*
- *Lexicon istoric rumantsch* (lectorà divers texts translats).
- Divers lectorats da translaziuns en chasa.
- Diversas translaziuns en vallader ed en rumantsch grischun.

Referats / dietas

- 09/01, Berna: Referat a la conferenza da pressa da cussegliera federala Ruth Dreifuss davart „Der revidierte Sprachenartikel (Art. 116 BV) und die Rätoromania (B.C.)“
- schaner/favrer: Referats en Val S. Pieder ed en il Partenz davart l'art. 116 CF (Ch.P.)
- 06/02, Vella: Referat per giasts p.i. da l'Uniun da traffic Lumnezia davart il tema „Romanisch im Lugnez“ (C.S.)
- 12/02, Cuira: Curt referat per ils Kiwanis Cuira davart „BV, Art. 116: Alle etwas gleicher“ (C.S.)
- 13/02, Cuira/LR: Introducziun e preschentaziun da las novas ediziuns per il curs da bibliotecarias e bibliotecaris da la Cuminanza da lavur grischuna da cudeschs per la giuventetgna (B.C.)
- 20/02, Domat: Referat per l'Acziun romontscha davart l'art. 116 CF (G.P.G.)
- 21/02, Sta. Maria: Sairada d'infurmaziun e da discussiun davart l'art. 116 CF (B.C., R.A. e J.D.P.)

Novs tatgaders LR

- 22/02, Vella: Referat per giasts p.i. da l'Uniun da traffic Lumnezia davart il tema „Zwei Sprachen sind mehr als eine“ (C.S.)
- 22/02, Samedan: Sairada d'infurmaziun e da discussiun davart l'art. 116 CF (B.C., R.A. e J.D.P.)
- 24/02, Berna: Referat davart l'artitgel 116 CF a l'ocasiun dal congress da la „Giuventetgna liberala svizra“ (M.G.)
- 29/02, Losanna: Participaziun ad ina „table ronde“, organisada da „Rencontres suisses“, davart il tema „L'avegnir da las minoritads linguistics en Europa“ (B.C.)
- 02/03, Locarno: Maisa radunda organisada da la „Coscienza svizera“ davart il plurilinguisssem en Svizra (B.C.)
- 11/03, Vuorz: Referat en il curs da la CPS: „Die sprachlichen Minderheiten am Beispiel der Rätoromanen“ (B.C.)
- 22/03, Giessen: Referats al congress romanistic: Romanisches Kolloquium (Ch.P. e C.S.).
- 23/03, Charleroi: Referat per la „Union Culturelle Wallonne“ davart la „Planificaziun linguistica dal rumantsch en Svizra: creaziun ed introducziun d'ina lingua da standard“ (B.C.)
- 03/04, Cuira: Discussiun al podium da la Pro Svizra Rumantscha. Tema: „Perspectivas da la Rumantschia suenter la votaziun dals 10-03-1996“ (B.C.)
- 15/04, Cuira: Infurmaziun davart il rumantsch a la classa 6g dal Freies Gymnasium Basel (A.-A.D.G.)
- 21/4, Tusaun: Colloqui en il rom dals „3. Dis da cultura alpina“ davart l'avegnir da minoritads: „Sprachzwerge zwischen Sprachriesen – aufgerieben oder aufgetrieben?“ (B.C.)
- 01 – 03/05, Tirgu-Mures (Rumania): Referat davart „La relation majorité – minorité: modèles européens“, organisà da la Liga Pro Europa (represchentant LR: Jean-Jacques Furer)
- 21/5, Domat: Sairada d'infurmaziun davart l'instrucziun bilingua (B.C.)
- 04/06, Cuira: Infurmaziuns per ina classa da la scola chantunala Hohe Promenade/Turitg (M.G.)
- 17/06, Turitg: Referat en la „Zunft Hottingen“: „Die vierte Sprache der Schweiz, die erste der Rätoromania – Anliegen und Probleme der kleinsten Landessprache“ (B.C.)
- 18/06, Trin: Referat: „Miu affon va en ina scoletta romontscha – ni: ston ils geniturs da lungatg tudestg haver tema dalla sentupada da lur affons cun in'auter lungatg?“ (B.C.)
- 27/06, Cuira: Referat per il gimnasi Rämibühl: „Die Rätoromania heute – Probleme und Chancen einer Sprache im Überlebenskampf“ (B.C.)
- 27 – 28/06, Berna: Seminari davart chapientscha e barat tranter las cuminanzas linguistics en Svizra: „Punts – Ponti – Ponts – Brücken“, organisà dal Forum Helveticum (C.S.)

- 09/07, Cuira: Infurmaziuns per ina classa da maturands da Turitg (M.G.)
- 01/08, Schaffusa: Pled da l'emprim d'avust (Ch.P)
- 10/08, Brentonico: Referat davart il rumantsch (Ch.P.)
- 11 – 14/09, Vich, Val da Fassa: Congress interdisciplinar „L'entità ladina dolomitica - Etnogenesi e identità“ da l'Istitut cultural ladin „Majon di Fascegn“ (B.C.)
- 20 – 21/09, Münchenwiler (Murten): Conferenza interuniversitara rumantscha (B.C. ed A.-A.D.G.)
- 27 – 29/09, Ortijeï, Val Gherdëina: Dis da litteratura, teater, art e musica
- 28/09, Samedan: Dieta da la Pro Raetia: Trilinguitad grischuna (B.C. ed A.-A.D.G.)
- 10 – 12/10, Ascona: Scuntrada davart la plurilinguitad (B.C. e C.S.)
- 11/10, Lai: Seminari da schurnalisse da la Pro Svizra Rumantscha (represchentanta LR: Rita Killias)
- 23/10, Cuira: Avertura dal festival da furmaziun (Ch.P.)
- 25/10, Rüşchlikon: Fundaziun da la societad „Allez-hopp CH !“ (B.C.)
- 26/10, Soazza: „Inscunter cultural sut l'aspect dals dialects e da la toponomastica en la regiun alpina“, realisà da la WV, PGI, LR e da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna (B.C.)
- 28 – 29/10, Cuira/LR: Curs da rumantsch per scolastAs da scolas medias svizras (M.G. e Ch.P.)
- 15/11, Cuira: Preschentaziun dals discs cumpacts: „Il semiader“ da Gion Antoni Derungs (B.C.)
- 19/11, Cuira/LR: Infurmaziuns a la 5/6g da la Scola media Samedan (M.G.)
- 28 – 30/11, Scuol: Occurrenza da la Conferenza generala ladina davart il tema „Esters cun nus – nus cun esters“ (B.C.), „Tradüer o tradir“ (M.G.) e „Lingua traunter gust e frust - grammatica, ortografia, sintaxa (A.-A.D.G.)
- 02/12, Berna: Preschentaziun da las chasas edituras svizras e lur ediziuns (B.C.)
- 06/12, Cuira: Referat en l'Associaziun per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra (B.C.)
- 13/12, Cuira/LR: Infurmaziuns ad ina classa da la scola chantunala Zürcher Oberland (M.G.).

Visitazions spezialas en la LR:

- Signur Isaresco, guvernatur general da la Banca naziunala da la Rumania ed accompagnaders
- Ambasadur ungarais en Svizra e minister Csaba Tabajadi
- Ambasadur da la Gronda Bretagna ed accompagnaders
- Persunas tramessas da la Pro Helvetia, dad uffizis federals, universitads, organisaziuns naziunals ed internaziunals.

9. MEDS DA MASSA

En connex cun la votaziun davart la revisiun da l'art. 116 CF han las medias svizras rapportà vastamain davart il rumantsch e ses status giuridic ed instituziunal en Svizra. Era las medias da minoritads linguistics da l'exteriur han prendì la chaschun per preschentar la situaziun dal rumantsch.

Interess en las medias han era sveglià ils giubileums da las uniuns affiliadas Romania (100 onns), Uniun rumantscha da Surmeir (75 onns), Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (50 onns), Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (50 onns).

Ulteriuras tematicas discutadas en las medias: decisiun da la regenza conc. il rumantsch grischun, project e realisaziun da „La Quotidiana“, decisiuns dal parlament chantunal conc. l'Agentura da novitads rumantscha e sia realisaziun, decisiuns communalas a favur da la reglamentaziun da la lingua en Surselva ed en il Grischun central, Dis da litteratura a Domat, revisiun da la lescha da scola (introducziun dal talian u rumantsch sco 2. lingua en scolas tudestgas).

Orientaziuns directas per las medias:

- 10/02: Occurrenza d'infurmaziun per la votaziun davart l'art. 116 CF en il teater da la citad a Cuira
- 10/03: Resultats da la votaziun federala
- 22/06: Radunanza da delegadas e delegads a Mustér
- 23/10: Preschentaziun „Mintga uman ha dretgs“, organisà da la classa 1.Ss dal seminari scolastic
- 31/10: Preschentaziun dal disc cumpact dubel e da las duas cassetas tar il cudesch Cuorturala
- 27/11: Preschentaziun da la nova collecziun da viertgels da groma da café cun nums rumantschs
- 14/12: Radunanza da delegadas e delegads a Cuira.

Agentura da novitads rumantscha (ANR)

Il cussegl grond ha decidì la contribuziun chantunala necessaria per realisar l'Agentura da novitads rumantscha e retschaiver la contribuziun federala. Ensemen cun la Pro Svizra Rumantscha (PSR) ha la LR sutscrit ils 7 da zercladur il document da la „Fundaziun Agentura da Novitads Rumantscha (F-ANR)“ cun l'intent da „crear e manar in'agentura da novitads rumantscha sco era da cumpensar prestaziuns impurtantas da las gasettas rumantschas per mantegnair il linguatg.“ A la fundaziun ANR è vegnida pajada la summa da fr. 10 000.– sco contribuziun da fundatur. Al cussegl da fundaziun fan part represchentsants da la Lia rumantscha, da la Pro Svizra Rumantscha, ils editurs da la Gasetta Romontscha, dal Fögl Ladin, da la Casa Paterna/La Pünt, da la Pagina da Surmeir, da La Nova, Radio e Televisiun rumantscha, Radio Grischa, Radio Piz. La LR ha collavurà en la fundaziun ANR per installar l'agentura da novitads.

La Quotidiana

Il 5 da november ha il delegà dal cussegl d'administraziun da la Gasser SA preschentà publicamain si'intenziun definitiva da realisar cun l'entschatta da 1997 ina quotidiana rumantscha e dad integrar en quella la Gassetta Romantscha, la Casa Paterna/La Pünt (che resta in'ediziun da la Renania) e La Nova. La finala ha la Gasser SA era pudì acquistar ils dretgs dal Fögl Ladin che vegn medemamain integrà en la Quotidiana. En connex cun la preschentaziun dal project ha il delegà da la Gasser SA fatg rinfatschas envers la Lia rumantscha e la Pro Svizra Rumantscha. La suprastanza ha refusà las pretensiuns nungistas ed ha constatà:

- Ils editurs privats èn adina vegnids enviads da participar a las diversas gruppas da lavur ch'han dapi 1980 tractà dumondas da la pressa, ed els han era participà en numerusas sedutas. La LR n'ha mai vulì daventar editura da gassetta, ella ha sulettamain propagà cun buns arguments l'idea ch'ina gassetta quotidiana saja in instrument indispensabel per la derasaziun e l'innovaziun da la lingua.

Il contracts per la „Fundaziun Agentura da Novitads Rumantscha“ vegnan segnads en la LR.

- En il rom da las Scuntradas a Savognin, Scuol, Laax e Donat èn ils editurs vegnids envidads ad occurrenz differenziadas per discutir la dumonda da pressa e per chattar soluziuns.
- En il rapport „La Svizra 2 ½ linguatgs?“ (p. 125 ss.) ed en „La quadrilinguitad svizra – preschent e futur“ (p. 392 ss.) èn documentadas las stentas da la LR per cuntanscher meds finanzials per rinforzar la pressa rumantscha existenta. En quests rapports èn vegnidas postuladas contribuziuns federalas per in project concret pratigabel ch’integrescha ils editurs da fin ussa. Per questa finamira è la LR s’engaschada.
- Il rapport final da la grupp da lavur Stapferhaus (avust 1989) enumerescha ils divers projects che la LR ha elavurà en discussiun cun ils editurs privats per realisar ina quotidiana. Il project actual na fiss pussaivel senza talas lavurs preliminaras e senza la sensibilisaziun durant onns per il project.
- En connex cun la surdada da la dumonda da pressa a la Pro Svizra Rumantscha (PSR) ha la LR punctuà expressivamain ch’ella na vul betg esser activa sco editura da gasetta. Ella ha dentant collavurà stretgamain cun la PSR ch’ha prestà ina gronda lavur da sensibilisaziun e concept per la quotidiana.
- La PSR ha integrà en sia lavur ils editurs privats, era ils exponents da la Gasser SA e dal Bündner Tagblatt cun La Nova.
- La PSR e la LR han la finala cuntanschì la contribuziun federala e chantunala per l’Agentura da novitads rumantscha.
- La LR ha adina punctuà ina stretga collavuraziun da tut las persunas, edituras ed instituziuns interessadas per pudair realisar il project d’ina quotidiana. Quel po reussir sulettamain cun forzas unidas. Polarisaziuns cumpromettan l’identificaziun dals lecturs cun il nov project. La Quotidiana, edida da la Gasser SA, vegn sustegnida.

Radios locals

Radio Piz collavura stretgamain e regularmain cun la LR per emissiuns ed infurmaziuns rumantschas. Radio Eviva porta sin 3SAT mintg’emna ina curta infurmaziun en rumantsch grischun, preparada da la LR, ed infurmescha regularmain en sias emissiuns davart la Rumantschia e ses projects. Cun Radio Grischa è vegnì discutà davart la preschientscha dal rumantsch en ses programs. En la concessiun federala per Radio Grischa vegn pretendì che quel emettia en ses program ina part commensurada da novitads quotidianas sco er emissiuns regularas en rumantsch. La concessiun pretenda expressivamain ch’il concessiunari collavuria cun la Lia rumantscha e dettia rapport davart l’effect da las emissiuns sin la diversidad linguistica. En discussiun cun ils exponents da Radio Grischa èn vegnidas preschentadas e discutadas las aspectativas da la LR. Fin la fin da l’onn da rapport n’èn dentant betg anc vegnidas prendidas las mesiras giavischadas.

10. TEATER RUMANTSCH

Cussegliaziun

Il post da teater è vegnì consultà numerusas giadas durant il 1996 areguard dretgs e cussegliaziun. El ha tramess radund 80 spediziuns cun plirs tocs per la tscherna.

Nus avain registrà ina grond'activitad da teater, numnadamain 46 represchentaziuns pli grondas sper numerusas represchentaziuns pli pitschnas.

Biblioteca da teater /Mussavia dramatic /La Scena

La LR ha retschet 28 teaters per integrar en la biblioteca da teater. Quella cumpiglia totalmain passa 1300 teaters rumantschs.

Il Mussavia dramatic III, che consista da trais ordinaturs, è exhaust. In'eventuala reediziun sto vegnir prendida en consideraziun, cunquai ch'i dat adina puspè empustaziuns.

En la retscha La Scena è cumparì il numer 75: *Korczak ed ils affons* dad Erwin Sylvanus, translaziun en sursilvan da Mariano Tschuor.

Collavuraziun cun l'Uniun grischuna per il teater popular (UTP)

Ils contacts cun l'UTP èn fitg stretgs, cunquai che la manadra dal post represchenta la LR en la suprastanza da quella. En spezial furnescha ella regularmain texts per „Il reflectur“ ed è responsabla per la redacziun da las contribuziuns rumantschas. Tut las translaziuns en rumantsch per l'uniun vegnan fatgas da la LR. Karin Pattis ha prendì part a las sedutas da la suprastanza da l'UTP, a quellas dal comité permanent ed ha collavurà tar divers projects.

L'october ha gi lieu la 2. Biennala svizra dal teater d'amateurs. Trais gruppas rumantschas, numnadamain la Gruppa da teater Mustér, l'Uniun dramatica Breil e la Tribuna sursilvana han represchentà la Rumantschia cun success a Vevey.

Il contract da collavuraziun UTP – LR è vegnì prolungà.

Commembranzas

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegn represchentada da Giovanni Netzer.

Per la fin dal 1996 è vegnida visada la commemoranza tar l'ITI (Institut da teater internaziunal). Quest'organisaziun – ch'ha al mument senza fadia da chattar si'incumbensa en il sector da teater – n'ha betg purtà avantatgs per la lavur da teater rumantscha. La LR è pronta da sa gidar cun l'ITI per amortisar debits fatgs durant ses temp da commemoranza.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Annamengia Bertogg per „Impressari Solness“ (da H. Ibsen)

- Riccardo Bertogg per „En las greflas dil giavel“ (da K. Bunje) ed „Il Baseli fa progress“ (da C. Woberg)
- Annemieke Buob per „L'avertüra da la viafier“ (da G.P. Thöni)
- Erwin Caduff per „Il diari dall'Anne Frank“ (da F. Goodrich ed A. Hacket)
- Rita Cathomas-Bearth per „Il tgaun el tgau“ (da C. Goetz)
- Ignaz Cathomen per „Il pag“ (da J. Reichsteiner)
- Annetta Conrad-Grond per „Be na in ün asil da vegls“ (da U. Kling)
- Gion Dietrich per „La pitauna undreivla“ (da J.P. Sartre)
- Rico Falett per „Cunfins“ (toc original)
- Livio Foffa per „La taxa da sach“ (da P. Grütter)
- Anita Gordon per „La prüma chesa a dretta“ (da F. Klein)
- Seraina Grass per „Ün, üngün u tschinch“ (da A. Brenner)
- Corina Hunger-Cadonau per „Tuttina il falliu“ (da U. Hafner)
- Moscha Jegher-Camen per „Igl vigl hippie“ (da J. Fankhauser)
- Robert Luzzi per „Il di cha'l papa füt stat rapi“ (da J. Bethencourt)
- Margaritha Michael per „L'imposta per giuvens vegls“ (da W. Klakus)
- Jacob Pfister per „Tappagnac e Brigantin“ (da H. Lemmermann e W. Schrader)
- Violanta Spinas Bonifazi per „Bavronda d'amour“ (da J. Stebler)
- Brida Sgier-Tuor per „Tgi mulscha la caura“ (da W. Webels e C. Siber)
- Elsi Schneller per „Quist po auncha gnir bun“ (da F. Klein).

Contribuziuns spezialas

- Uniun rumantscha Berna: producziun dal Palc ladin
- Schuschu: Gaudenz
- Ressort K: participaziun al spectacul da teater a Turitg
- Tribuna sursilvana per festivals da teater
- In Situ per „La canzun da S. Margriata“.

11. CHANT E MUSICA

Il post da chant è vegnì consultà en il rom dals davos onns. Pensum principal: cussegliaziun e spediziun da chanzuns.

La cumissiun da chant ha evaluà las cumposiziuns per chor viril e chor maschadà ch'eran vegnidas inoltradas per la fin da 1995 ed ha surdà quellas per ina proxima „Ediziun chanzuns“ che duess cumparair en il decurs da l'emprima mesadad da 1997.

Il president ha prendì invista en las chanzuns da Benedetg Dolf ed ha preschentà a la cumissiun ina schelta per in'eventuala proxima furniziun da chanzuns.

Tar il cudesch „Cuorturiala - canzunettas, versets e giugs“ è vegnì edì en collavuraziun cun Gieri Spescha, Alexi Nay, Marcus Hobi e scolaras e scolars da la Lumnezia in DC dubel ed ina CM dubla.

Contribuziuns da la LR a:

- Carideros: Nos sentiments (DC)
- Cerchel musical/Il cantins: Classic Rock (DC)
- Chor viril Trun: Carnet dal program festiv
- Curschellas Corin: Voices of Rumantsch (DC)
- Fränzlis da Tschlin: Pariampampam (DC)
- Mäd Räthÿx (DC)
- Christian Klucker: Puntcrap (DC)
- Inscunter musical cun Ladins da las Dolomitas a Zernez
- Uniun chantunala da chant per „4. concorrenza svizra da chors“.

12. EDIZIUNS 1996

Las ediziuns èn vegnidas procuradas e tgiradas dal secretariat.

Ediziuns novas

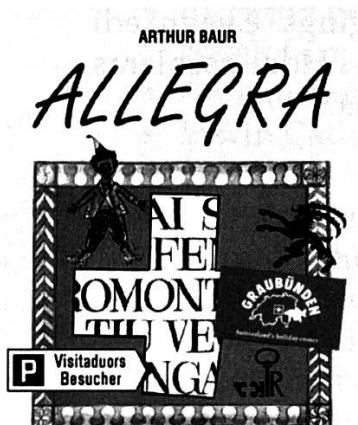
- Cuorturiala, disc cumpact dubel tar il cudesch cun medem num (ed. LR, 300 expl.)
- Cuorturiala, 2 cassetas tar il cudesch cun medem num (ed. LR, 300 expl.)
- Facts & Figures, prospect en rumantsch, tudestg, talian, franzos, englais (ed. LR, 10 000 expl.)
- Mintga uman ha dretgs, da la 1.Ss dal seminari scolastic (ed. LR, rg, 500 expl.)
- Opera „Il semiader“ (libret da L. Deplazes) (ed. LR, rg, 1910 expl.)
- Satira rumantscha, texts da studentas e students (ed. LR, tut ils idioms, 150 expl.)
- Tamangur – Chanzuns da chantar da Linard Bardill (ed. LR, 1000 expl.)

Restampas

- Cuorturiala, disc cumpact dubel (ed. LR, 200 expl.)
- Cuorturiala, 2 cassetas (ed. LR, 200 expl.)

Carnets OSL

- nr. 2051: „Uorsin“ (Else Holmelund Minarik/Nuot Gaudenz, 1. ed. 600 expl. puter)
- nr. 2052: „La staila da Betlehem“ (Marbeth Reif/Richard Marugg, 1. ed. 800 expl. vallader)

GENÜGT NICHT!

Rätoromanisch als Herausforderung für die Schweiz

Cumparì gist per la
revisiun da l'art. 116 CF:
„Allegra genügt nicht!“
dad Arthur Baur

- nr. 2053: „Minco“ (Ulrich Caflisch, 1. ed. 800 expl. sursilvan)
- nr. 2054: „Mahaghiri“ (Philippe Moser, Ursina Netzer, 1. ed. 600 expl. surmiran).

Collavuraziun da la LR per projects realisads dad autras chasas edituras /organisaziuns:

- AIDS – Protegia tai per mai, *Nicki de Saint Phalle e Silvio Barandun* (ed. Uniuin rumantsch grischun, rg)
- Allegra genügt nicht! – Rätoromanisch als Herausforderung für die Schweiz, *Arthur Baur* (ed. Bündner Monatsblatt/Desertina)
- Diversas ediziuns da las uniuns regiunals (collavuratur regiunals)
- Giat e mieur en cumpagnia, *frars Grimm* (ed. Biblioteca svizra per tschorvs ed impedids da la vesida)
- Hurlipatsch ed il Sontgaclau, *Antonella Stecher-Castellani e Mario Duschèn* (ed. privata)
- Tamangur, *Linard Bardill* (ed. privata, DC)

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

Scola auta populara svizra per „Linea diretta“
Fundaziun Bazzi-Mengiardi per „Linea diretta“
Fundaziun Oertli per „Facts & Figures“
Procent da cultura MIGROS per „Facts & Figures“

Contribuziun da la LR per ediziuns a:

- Candinas Theo: Limericks da Gion da Farglix
- Carideros: Nos sentiments
- Cerchel musical sursilvan: Broschura „Concert 1996“
- Chasa Paterna: Ediziuns nr. 115 e nr. 116
- Chor viril Trun: carnet dal program festiv
- Conferenza generala ladina: Aviöl
- Curschellas Corin: Voices of Rumantsch: Valdun
- Editurs dal cudesch Val Medel: Val Medel
- Flepp/Cathomen: Lucas e siu uorset
- Fränzlis da Tschlin: Pariampampam

- Gaudenz Duri: Novellas russas
- La Rada: Sottozero/Sutnulla
- Mād Rāthÿx: disc cumpact
- Netzer Giovanni: Martin steiler
- Pelican Barclamiu: Poesias
- Pravenda Bever: La legenda dal quart raig
- Renania: Per auters curtgins (translaziun da F. Darms)
- Roc'O'Congo: disc cumpact
- Romania: 100 onns Romania da G. Capaul e.a.
- Romania: Ischi 93
- Spescha Flurin: Ceremonies
- Stecher/Duschèn: Hurlipatsch e'l Niculaus
- Stecher Josef Thomas: Cronicas 1993-1996
- Stupan Niculin: Rimas e raquints
- UdG: Istorgettas da Sylvia Sempert
- UdG: Raquints criminels da Daniel Badraun
- UdG: Rimas da Chasper Po
- UdG: Simbols populars en Engiadina
- UdG: Uorsin da glatsch da Hans de Beer
- Urech Chatrina: Cudesch da verbs
- URS: Cronica „75 onns URS“ da Gion Pol Simeon
- URS: Sulom Surmiran
- Vischnaunca da Degen: Historia dalla vischnaunca da Degen

Lectorats per ediziuns:

Ils collavuratur regiunals ed ils posts da lavur da la LR han fatg lectorats per ediziuns da la LR, da l'Uniun rumantsch grischun, da las uniuns affiliadas e da privatAs.

Ediziuns en preparaziun:

Las emprimas 5 lecziuns dal nov med per empender rumantsch „Linea diretta“ èn idas en stampa.

Ensemen cun Dynamicha, moviment per ina Svizra multiculturala, vegn preparà in guid da conversaziun quadriling (concepziun: LR). La versiun rumantscha è terminada e vegn coordinada cun ils linguatgs tudestg, franzos e talian. Il poliglot cumpara per il „Salon du livre et de la presse“ 1997 a Geneva.

La reediziun da „Trutta e Blondina“ dad Emilie Locher-Wehring, en translaziun da Gian Fontana, vegn realisada. Las pustaziuns avant maun lubeschan ina reediziun che porta sasezza.

Rico Peterelli prepara ensemen cun sias classas dal seminari da mussadras, ina cassetta cun chanzuns e versets tenor la „Girumbella“ en puter.

Libreria rumantscha „Il Palantin“

Cun la fin da l'onn da rapport scrodan las contribuziuns vid ils fits per il local IL PALANTIN en la Reichsgasse 10 a Cuira. La libreria porta

sasezza. La manadra venda tut ils cudeschs rumantschs, dentant era cudeschs talians, franzos, englais e tudestgs. Als fits per il local ha contribuì er la Pro Grigioni Italiano.

Propagaziun e vendita da publicaziuns

La LR è stada preschenta al „Salon international du livre et de la presse“ a Genevra. Per diversas exposiziuns en ed ordaifer la Svizra è vegnidas messas a disposiziun ediziuns rumantschas per motivs da propaganda e preschientscha rumantscha.

La vendita ha purtà in bun esit. En spezial sa stenta la LR da furnir a librarías en ed ordaifer il territori tuttas ediziuns rumantschas avant maun. Quest servetsch vegn stimà e gida considerablmain a derasar las ediziuns rumantschas.

En connex cun la midada da la contabilitad è vegnida restructurada la controlla da l’inventari. Ils pretschs dals cudeschs èn vegnids adattads e sistematisads.

La collavuraziun cun l’organisaziun „Spediziun cudeschs dal Grischun/Bündner Buchvertrieb (SCG/BBV)“ na sa cumprova betg per la derasaziun da cudeschs rumantschs. La fiera da cudeschs è memia pitschna ed ils titels memia multifars per ina speditura betg cudeschada cun la situaziun specifica rumantscha. La LR resta dentant associada a l’organisaziun SCG/BBV.

Cun diversas chaschuns èn vegnidas messas a disposiziun ediziuns pli veglias da la LR per pretschs spezial. Ils cudeschs da l’anteriura chasa editura Desertina ha la LR surpiglià e derasà en las scolas per pretschs minimal.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

L’antiquariat funcziuna be a moda passiva. La LR prenda encunter cudeschs, na sa stenta dentant spezialmain per in antiquariat.

Regals da cudeschs

Diversas bibliotecas han retschet regals da cudesch. Er per tombolas, premis e diversas occurrenzas vegnan mess a disposiziun ediziuns per cundiziuns spezialas u gratuitamain. Per incumbensa ed a quint da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a personas cun funcziun da multiplitgaders.

Rapport dal president da la cumissiun da redacziun dals carnets OSL (Michel Andriuet):

„L’onn 1996 è stà per la cumissiun OSL in onn da reorganisaziun e restructuraziun. En pliras sedutas avain nus empruvà d’optimar la collavuraziun e la comunicaziun. Quai n’è dentant betg adina uschè lev, oravant tut, sch’ils pertutgads èn sparpagliads per l’entir chantun Grischun enturn (commembers da la cumissiun, LR, stampa Octopus) e fin a Turitg (Chasa editura OSL). Nus avain en mintga cas empruvà da far il meglier or da la situaziun.

La primavaira '96 è dunna Uorschla Rauch-Gustin sa retratga sco commembra da la cumissiun OSL. Sco successura è vegnida elegida Madlaina Schloeth-Bezzola da Scuol.

L'onn 1996 èn cumparids 4 carnets OSL (cf. ediziuns).“

Rapport dal vicepresidente e represchentant rumantsch (Erwin Ardüser) en la Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da la giuventetgna (CGCG):

„La lavur da la CGCG crescha onn per onn. Bel fissi, sch'era il dumber da noss *commembers* faschess il medem. Tuttina: noss'organisaziun ha oz 1 200 commembras e commembers. Interessant esi en quest connex era da constatar che la CGCG represchenta $\frac{1}{3}$ dals commembers da la Lia svizra per litteratura da giuventetgna.

Gugent less jau trair endament noss *servetschs principals*:

- scolaziun (curs fundamentals, curs da perfecziunament e scola-ziun, curs per bibliotecarias e bibliotecaris da vischnanca)
- dieta annuala da las bibliotecarias e dals bibliotecaris dal Grischun
- cussegliaziun en dumondas da biblioteca (en collavuraziun cun la biblioteca chantunala)
- sustegn tar la fundaziun/renovaziun da bibliotecas (fondo dr. Alice Denzler).

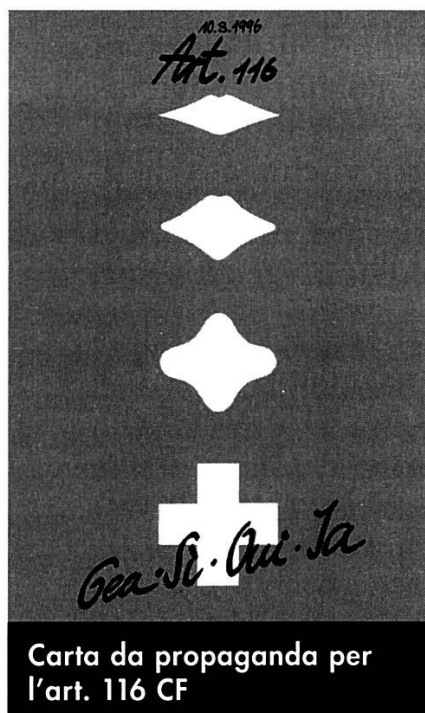
In med da propaganda tut spezial è la „biblioteca mobila - la bibliote-
ca sin rodas“ che stat a disposiziun gratuitamain a tuts interessents. Sche Vus vulais persvader ils responsabels da Vossa vischnanca da la necessitad d'in'atgna biblioteca, alura è la biblioteca sin rodas in „argu-
ment“ che persvada speranza era ils pli davos sceptichers.

La produenziun da litteratura rumantscha per uffants e giuvenils è pitschna. Durant l'onn 1996 èn p.ex. cumparids ils suandants titels: Ina vista a Buddha (Badraun D., puter); Lucas e siu uorset (Cathomen/Flepp, sursilvan e tudestg); Las aventuras digl urs alv (H. de Beer, surmiran e sursilvan); Uorset alv, sas ti la via? (H. de Beer, sursilvan); Uorsin da glatsch cugnuoschast la via? (H. de Beer, vallader e puter); Sherlock Holmes: Peder Nair (A.C. Doyle, rumantsch grischun); Giat e mieur en cumpagnia (frars Grimm, rumantsch grischun); Adüna quist Michel (A. Lindgren, puter); Martin steiler (Netzer/Derungs, idioms/rg/tudestg); La streietta (O. Preussler, surmiran); Hurlipatsch e'l Nicu-
laus (Stecher/Duschèn, vallader e tudestg); Hurlipatsch ed il Sontga-
clau (Stecher/Duschèn, sursilvan e tudestg).“

Adressa da contact: Cuminanza da lavur grischuna da cudeschs per la giuventetgna (CGCG)/Bündner Arbeitsgemeinschaft Jugendbuch BAJ, Agnes Egli, Gassa Sableun 3, 7402 Panaduz, tel. 641 15 43.

Cumissiuin per lectura d'uffants e giuvenils

La cumissiuin per lectura d'uffants e giuvenils ha salvà 1 seduta a chaschun dals 4. Dis da litteratura a Domat. Ella ha decidì da realisar ils dus cudeschs „Ben liebt Anna“ da Peter Härtling per il stgalim mesaun (3. – 6avla classa) ed il cudesch „Mit Hannibal wär alles anders“ da Renate Welsh per l'emprima lectura (1. – 3. classa). Sco project per in' auter onn duai vegnir prendì en vista l'ediziun da cassetas da Chasperets. – Ina delegaziun da la cumissiuin ha visità la fiera da cudeschs a Bologna. – En il rom da la SCUNTRADA 1997 duai vegnir organisà in curs per magistras e magisters per mussar spezialmain co intimar e motivar ils scolars da scriver sez en l'atgna lingua (Clo Duri Bezzola). – A l'Uniun da scripturas e scripturs è vegnì proponì da motivar ses commembers da scriver texts ed istorgias curtas per uffants e giuvenils.

13. CONTACTS CUN AUTORITADS, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

Contact cun las autoritads federalas en connex cun:

- votaziun dal pievel dals 10-03-1996 conc. la revisiun da l'art. 116 CF: preschenta-ziun da l'argumentari da la votaziun a Berna, occurrenza ensemen cun la PGI e la Walservereinigung ils 10-02-1996 a Cuira, infurmaziuns da parlamentarias e parlamentaris, acziun da propaganda cun cartas, e.a.
- entrada en vigur da la lescha federala davart agids finansials per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana il 01-08-1996
- ordinaziun davart agids finansials per mantegnair e promover la lingua e la cultura rumantscha e taliana dals 26-06-1996
- contribuziuns al Grischun ed a la LR sin fundament da la lescha federala e l'ordina-ziun respectiva

- curs da rumantsch grischun per persunas rumantschas e na-rumantschas da l'Uffizi federal dal personal
- charta europeica dals linguatgs regionalis e minoritars (discussiu en il parlament en il decurs da 1997)
- contractivas cun la chanzlia federala conc. translaziuns ed il resguard dal rumantsch en il servetsch da linguas
- novas leschas federalas: lescha davart la chapientscha vicendaivla e lescha davart ils linguatgs uffizials da la confederaziun
- exposiziun naziunala 2001
- linguist rumantsch en il servetsch da terminologia da la chanzlia federala
- translaziun da brochuras e scrittiras federalas en rumantsch
- participaziun dad exponents rumantschs ad occurrenzas da minoritads a l'exteriur
- publicaziun da Jean-Jacques Furer: „Le romanche en péril? – Evolution et perspectives“, ediziun da l'Uffizi federal da statistica, 1996
- translaziuns per uffizis federalis.

Contacts cun il chantun Grischun e ses exponents en connex cun:

- di d'infurmaziun davart la revisiun da l'art. 116 CF ils 10-2-1996 en il teater da la citad a Cuira
- inscunter da las deputadas e dals deputads rumantschs
- decisiun da la regenza sin fundament da la retschertga d'acceptanza dal rumantsch grischun (cf. documents)
- cumissiun per l'applicaziun dal rumantsch grischun
- revisiun parziala da las directivas da la regenza conc. la translaziun da texts uffizials en talian e rumantsch (cf. documents)
- preventiv 1996. En la radunanza da delegadas e delegads dal december 1995 era vegnì decidì in preventiv dad expensas totalas da fr. 3 111 545.–. En discussiun cun il departament da cultura èn il cussegl e la radunanza da delegadas e delegads stads pronts il zercladur 1996 da far reducziuns da fr. 183 000.–.
- contribuziun per las brochuras d'infurmaziun da la LR
- contribuziuns spezialas vid ils novs meds d'instrucziun per emprender rumantsch: „Linea diretta“ en 5 idioms
- augment da las contribuziuns a las uniuns regionalas da fr. 86 250.– sin fr. 100 000.–
- discussiun dal preventiv e program da lavur 1997
- rinforzament da l'instrucziun da rumantsch en scolas professiunalas (cf. interpellaziun respectiva en la sessiun d'october dal cussegl grond)
- gruppa da project per la furmaziun supplementara da scolastAs da rumantsch al cunfin linguistic
- meds d'instrucziun per l'instrucziun da rumantsch en scolas al cunfin da linguatg

- rumantsch sco 2. linguatg en scolas primaras tudestgas en connex cun la revisiun da la lescha da scola (cf. documents)
- dicziunari romontsch sursilvan-franzos da Jean-Jacques Furer
- documentaziun da las vischnancas rumantschas cun materialias da votaziun en rumantsch
- rumantsch en uffizis e partiziuns da l'administraziun chantunala
- scolaziun dal persunal chantunal en rumantsch
- rumantsch sco rom entir da maturitad tenor il nov reglament per la renconuschientscha da la maturitad
- truppas militaras cumandadas en rumantsch
- protocol da cultura en connex cun la convenziun da las Alps
- consultaziun davart la lescha per promover la cultura
- controlla da finanzas sco post da revisiun per il quint LR
- program da lavur, preventiv, quint e rapport LR
- Agentura da novitads rumantscha e decisiun respectiva dal cussegl grond (cf. protocol dal cussegl grond dals 23-05-1996)
- post da translaziun dal chantun Grischun
- emprovas da scola a Samedan e Domat.

Contacts cun vischnancas e citads

La collavuraziun directa cun las vischnancas stat en cumpetenzza da las uniuns regionalas e vegn era garantida tras ils collavuradors regionalas. Activitads specificas da la LR:

- documentaziun conc. la sentenza dal tribunal federal davart las enconuschientschas dal rumantsch per recepir burgais en vischnancas rumantschas
- sustegn da l'organisaziun da la dieta annuala „vischnancas pitschnas“
- infurmaziun da diversas vischnancas en connex cun il reglament per l'adiever uffizial dal rumantsch sin plaun communal
- discussiuns cun exponents da scolas da diversas vischnancas conc. il resguard dal rumantsch en scola e novs projects.

Contacts per rumantschaziuns

Per segirar la preschientscha dal rumantsch en inscripziuns ed en scrittiras han gè lieu contractivas cun: la PTT; ils organisadors da las occurrenzas festivas per 1998 e l'exposiziun naziunala da 2001; il comando da la divisiun e brigada 12; il Parc naziunal svizzer; l'Inspecturat chantunal da chatscha e pestga; la chanzlia federala e chantunala; diversas firmas che produceschan/vendan products da mintgadi en terra rumantscha; instituziuns ed organisaziuns chantunalas e naziunalas cun derasaziun en la Rumantschia.

Contacts cun la Pro Grigioni Italiano e la Walservereinigung

Ils 10-02 è vegnì organisà ensemen cun la PGI e la WV in'occurrenza d'infurmaziun davart l'art. 116 CF.

En in scriver communabel han las 3 organisaziuns prendì posiziun en il rom da la consultaziun per la nova lescha chantunala da cultura. Discussiuns han er gì lieu conc. il promover la chapientscha ed ils barats tranter las cuminanzas linguisticas tenor l'art. 116 CF, al. 2. Cun la PGI è vegnida discutada la dumonda dal talian u rumantsch sco 2. lingua en las scolas primaras tudestgas. Cun omaduas organisaziuns è vegnì collavurà per l'organisaziun e la realisaziun da l'inscunter cultural dals 26-10 a Soazza: „Aspects dals dialects e da la toponomastica en la regiun alpina“.

Contacts cun diversas instituziuns ed organisaziuns en territori rumantsch, en Grischun e sin plaun svizzer

La LR ha represchentantas u represchentants en ils gremis da las suandantas organisaziuns:

- Agentura da novitads rumantscha (ANR): Bernard Cathomas, cussegl da fundaziun
- Associaziun da las universitads popularas svizras (AUPS): Jacques Guidon, suprastanza
- Associaziun per la promoziun da l'instrucziun plurilingua en Svizra: Bernard Cathomas, suprastanza. La LR è sa gidada cun l'organisaziun da la dieta annuala a Cuira.
- Associaziun svizra per linguistica applitgada (ASLA/VALS): Anna-Alice Dazzi Gross, suprastanza
- Barat da giuvenils en Svizra: Chasper Pult, comité da patrunadi
- Cuminanza da lavur grischuna per cudeschs da giuventetgna (BAJ): Erwin Ardüser, suprastanza
- Forum 97: Rita Killias-Cantieni, comité d'acziun
- Fundaziun linguatgs e culturas TI: Romedi Arquint, cussegl da fundaziun (ad personam)
- Fundaziun per la scola da linguistica applitgada, Turitg (SLA/SAL): Chasper Pult, cussegl da fundaziun
- Fundaziun Romandie, Svizzeria Italiana, Retoromania: (la comembranza da la LR è ad interim sistida)
- Institut da teater internaziunal (ITI): Giovanni Netzer, suprastanza. La suprastanza ha decidì d'extrar da quest'organisaziun che ha be minimas prestaziuns rumantschas
- Maison latine, Berna: Rita Killias-Cantieni, cussegl da fundaziun
- Museum Ballenberg: Bernard Cathomas, cussegl da fundaziun
- Nova Societad Helvetica Grischun: Bernard Cathomas, suprastanza
- Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL): Cristian Joos, cussegl da fundaziun
- Pro Raetia: Bernard Cathomas, suprastanza centrala
- Quarta Lingua: Cristian Joos, suprastanza

- Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna: Chasper Pult, suprastanza. Dumondas da perscrutaziun vegnan regularmain discutadas cun questa societad.
- Societad svizra per documentaziun: Manfred Gross, suprastanza
- Societad svizra per la cultura da teater (SSCT/SGTK): Giovanni Netzer, suprastanza
- Uniun grischuna per il teater popular: Karin Pattis, suprastanza
- Uniun per films da purtret: Manfred Gross, gremi directiv
- Uniun cudeschs dal Grischun: Bernard Cathomas, suprastanza
- Uniun da sentupada 91 – 2001: Toni Cantieni, gremi directiv.

Ultra da quai è la LR en contact cun las suandantas instituziuns ed organisaziuns, senza participar als gremis directivs:

Academia Amriswil (Dino Larese); Academia svizra per ciencias umanas; Coscienza Svizzera; Cuminanza da lavur da las bibliotecas svizas da lectura publica (CLP/SAB); Federaziun svizra per la furmaziun da creschid(a)s; Fondo naziunal; Forum Helveticum; Fundaziun Schiller; Fundaziun Waldegg Soloturn; Helvetia Latina; Osservatorio linguistico (Sandro Bianconi, TI); Pro Helvetia; Pro Svizra Rumantscha; Protecziun da la patria; Rencontres suisses; Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für das Berggebiet (SAB); Scienza e giuventetgna; Societad svizra per pievels periclitads; Suissimage, Societad svizra per la gestiun dals dretgs d'autur dad ovras audiovisivas.

Contacts cun instituziuns ed organisaziuns internaziunalas

L'Uniun federalistica da las cuminanzas etnicas europeicas (UFCE/FUEV) ha salvà ses congress annual dals 15 – 19/05/1996 a Timisoara (Romania). La LR nun ha pudì participar. Romedi Arquint è vegnì elegì sco president da quest'organisaziun europeica, dentant betg sco rappresentant uffizial da la LR. La LR contribuescha vid las spesas per exequir ses mandat.

La Giuventetgna Rumantscha (GIURU) ha organisà il Seminari da Pasca da la Giuventetgna da las cuminanzas etnicas europeicas (GCEE) a Zuoz.

Ils contacts cun il „European Bureau for Lesser Used Languages“ èn sa svilup pads en il rom da l'onn passà.

Cun la „Direcció General de Política Lingüística“ da la „Generalitat da Catalunya“ vegn planisà in inscunter per 1997, al qual ils responsabels per la politica linguistica sin plaun federal, chantunal ed instituziunal duessan pudair prender part.

La LR mantegna contacts cun diversas minoritads da l'Europa. Al departament federal è danovamain vegnida suttamessa la dumonda per ina contribuziun speziala per pudair tgirar tals contacts en la dimensiun che vegn spetgada da l'exteriur. La lavur en la Rumantschia vegn persequitada cun interess da las minoritads europeicas.

Discussiuns per projects dad INTERREG n'han purtà nagins resultats concrets.

Contacts cun ils Ladins e Furlans

La dieta dal Forum LaFuRum (Ladins, Furlans e Rumantschs) è vegnida spustada sin 1997. Ina delegaziun da represchentantas e represchentants politics autonomas dals Ladins da las Dolomitas han visità la Rumantschia dals 08 – 10 d'october. Per 1997 è prevista ina cuntervisita.

Exponents da la Rumantschia han participà ad occurrenzas ad Ortijeid ed en Val Fassa, giuven musicists dolomitans han concertà a Zernez.

Contacts cun las baselgias

La prestaziun da las baselgias en connex cun la derasaziun ed il mantegniment dal rumantsch è considerabla (servetschs divins, instrucziun religiosa, ediziuns, scolaziun da creschids, e.a.). Plevons da linguatg tudestg en plaivs rumantschas sa dattan fadia d'emprender e duvrar il rumantsch. Difficultads linguisticas sa preschentan en spezial en la diaspora: ils reformads en la Cadi fan lur servetschs divins per regla en tudestg, ils catolics en l'Engiadina savens era. En il rom da la SCUNTRADA 1997 duess la tematica. *Ecumena e lingua* vegnir approfondada.

14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 1997

Il cussegl ha decidì da surdar la SCUNTRADA RUMANTSCHA 1997 a Domat. La vischnanca burgaisa e la vischnanca politica contribueschan cun in import pli grond a quest'occurrenza. La vischnanca metta a disposiziun l'entira infrastruttura da localitads etc.

Il program tegna quint da las realitads socioeconomicas e socioculturalas da Domat e cuntegna era occurrenzas specificas per tractar dumondas essenzialas da la planisaziun da linguatg. Ina gronda part da la preparaziun dal program è succedida durant l'onn da rapport.

15. ADMINISTRAZIUN, ORGANISAZIUN, FINANZAS

Persunal

Barbla Buchli, contabilista, banduna la LR suenter 11 onns da lavur; *Romedi Arquint*, collavuratur regional per l'Engiadina en mesa piazza, suenter 3 onns da lavur. Sco nova responsabla per il post da finanzas vegn elegida *Ester Caduff* (1974) da Degen, sco nov collavuratur per l'Engiadina en mesa piazza *Roman Bezzola* (1947) da Champfèr. *Sandra Huber* ha terminà l'emprendissadi da biro. En il post da translaziun ha *Gabriela Holderegger* surpiglià in pensum parzial sper sia scolaziun teoretica sco translatura. *Daniel Telli* lavura a temp parzial vid projects da linguatg.

Per restructurar la contabilitad ed accompagnar l'introducziun dal nov sistem ha dunna *Cecilia Manetsch-Derungs* retschet in'incumbensa speziala.

9 studentAs han fatg stages dad 1 – 3 emnas en ils divers posts da lavur da la LR.

En in reglament per in fond d'assistenza per il persunal LR vegn fixà l'adiever dad ina summa tenor bilantscha, accumulada cun contribuziuns da la LR sco emploiadra a personas ch'han bandunà l'organisaziun avant la pensiun e che n'han a ses temp betg retschet las contribuziuns da l'emploiader. Quest fond è vegnì sancziunà da la controlla da finanzas dal chantun Grischun.

Entradas spezialas

Ultra da las contribuziuns directas da la confederaziun e dal chantun e da las entradas ord ediziuns ha la LR già las sequentas entradas supplementaras pli grondas:

Contribuziun federala speziala per „Linea diretta“	55 100.—
Chantun Grischun	
– per scolinas d'exercizi	5 284.60
– per contribuziuns vid las pajas da las mussadras	25 002.95
Citad da Cuira	
– instrucziun rumantscha	5 000.—
– scolinas	95 000.—
Citad da Turitg	
– contribuziun 1995	5 000.—
Uniun da scolinas Cuira	
- contribuziun al transport dals scolarets	11 850.—
Pro Patria	
– per Seminari da Pasca (SePa)	10 000.—
– per Punts	20 000.—
Testament anonim	25'000.—
Donaziun:	
– Heinrich Schmid	15 000.—
Scuntrada:	
– Vischnanca burgaisa da Domat	25 000.—

Contribuziuns spezialas

La LR sustegna, ultra da las contribuziuns per ediziuns, ovras musicalas e projects da teater, ils sequents projects:

- Cuminonza romontscha Flem: Senda linguistica
- Hochparterre: translaziun „Construir en il Grischun“
- Movie Encarden Surrein: Film „Onna“
- Fundaziun Retoromana e Fundaziun Planta: curs da rumantsch
- Saira litterara Luisa Famos a Turitg
- Associazion per la promoziun da l'instrucziun bilingua: dieta a Cuir
- Diversas inscripziuns rumantschas
- Fundaziun „Scienza e giuventetgna“: lavur davart il rumantsch
- Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna: „Contacts e lingua“ a Soazza
- Project „KulTour-de-Suisse“
- „Dis da cultura alpina“ a Tusaun
- Seminari da Pasca da la GCEE a Zuoz.

Situaziun finanziaria generala

Il preventiv per 1996, approvà da la radunanza da delegadas e delegads ils 09-12-1995, nun è vegnì acceptà da las autoritads chantunalas. En discussiun tranter chantun, las uniuns regionalas e la LR è vegnì cunvegnerà ina reducziun da fr. 183 000.–. En spezial n'han il servetsch per linguistica applitgada e diversas ediziuns e projects betg pudì vegnir realisads tenor plan. La reducziun è vegnida sancziunada da la radunanza da delegadas e delegads sut la cundiziun ch'ins possia quintar per 1997 cun in augment da las contribuziuns federalas per la lavur da la LR. Il chantun surpiglia da nov diversas incumbensas supplementaras en il sector da la scolaziun, surtut al cunfin linguistic, e da la translaziun, era sin plaun communal e regional.

Il preventiv per 1997, decidì en la radunanza dals 14 da december, quinta cun ina contribuziun da la confederaziun ch'è per fr. 157 979.– pli auta che quella da 1996.

Spierta rumantscha

Tenor ils novs tschentaments da 1994 figurescha la „spierta rumantscha“ sco ina da las funtaunas da finanzas da la LR. Diversas discussiuns han mussà che la realisaziun da questa idea è difficila. Il mantegniment da la lingua vala oz sco pensum public; la lavur rumantscha da la LR, ils meds da massa e la perscrutaziun èn professionalisads e pajads sco lavur professiunala; las contribuziuns dal maun public èn considerablas; bleras persunas fan ina spierta indirecta cun far part en gremis rumantschs, cun manar uniuns per rumantsch, cun duvrar il rumantsch per inscripziuns ed en lur lavur, cun sustegnair ediziuns e gasettas, cun commemoranzas en uniuns sco la Quarta Lingua, la Pro Svizra Rumantscha e l'Uniun rumantsch grischun.

Per pudair instradar cun success ina spierta rumantscha sin vasta basa stuessan l'emprim ils exponents ed ils emploiads dad instituziuns rumantschas dar l'exempel da solidaritad.

Infrastructura da biros, biblioteca, archiv

L'infrastructura da biros e per l'elavuraziun electronica da datas è vegnida adattada als novs basegns. Cun las midadas persunalas en il post da finanzas è la contabilitad vegnida restructurada. Quint e preventiv vegnan en l'avegnir a sa preschentar en nova furma; ils programs da la contabilitad da finanzas (cudesch principal), da debiturs, crediturs, vendita, inventari e pajas èn directamain connectads.

La biblioteca da la LR vegn amplifitgada regularmain cun las novas ediziuns che cumparan, dentant betg tgirada professiunalmain. Al'archiv vegnan aggiuntadas las novas materialias tenor la sistematica cumprova-da.

DOCUMENTS

1. Ordinaziun davart agids finanzials per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana dals 26 da zercladur 1996

Il cussegl federal svizzer, sa basond sin l'artitgel 6 da la lescha federala dals 6 october 1995 1) davart ils agids finanzials per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana ordaina:

I. partiziun: Agids finanzials al chantun Grischun

Art. 1 Mesiras generalas

Mesiras generalas per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana èn:

- a. las mesiras dal chantun:
 1. en ils fatgs d'educaziun,
 2. per in diever consequent da sias linguas uffizialas,
 3. per promover l'identitad linguistica e culturala;
- b. il sustegnimient da projects da terzs che han la finamira da promover lingua e cultura rumantscha e taliana;
- c. il sustegnimient da projects da terzs che s'occupan scientificamain dal mantegniment e dal svilup da la lingua rumantscha.

Art. 2 Organisaziuns ed instituziuns

I constat che la Lia Rumantscha e la Pro Grigioni Italiano accumplechan incumbensas surregiunalas per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana.

Art. 3 Promoziun da l'activitad editoriala

La confederaziun sustegna en particular:

- a. la publicaziun da texts en lingua rumantscha e taliana;
- b. la translaziun da publicaziuns en rumantsch;
- c. la translaziun en talian da publicaziuns d'autras linguas naziunals.

Art. 4 Promoziun da la pressa rumantscha

Promoziun da la pressa rumantscha po signifitgar particularmain il sustegn:

- a. per gasettas e revistas che cumparan regularmain en lingua rumantscha;
- b. per in'agentura da novitads rumantscha.

Art. 5 Fixaziun dals agids finanzials federals

Ils agids finanzials federals al chantun sa movan tranter

- a. 25–75 pertschient dals custs betg cuvrids per mesiras generalas;
- b. 50–90 pertschient dals custs betg cuvrids per sustegnair organisaziuns ed instituziuns;

- c. 25–75 pertschient dals custs betg cuvrids per promover l'activitad editoriala;
- d. 25–75 pertschient dals custs betg cuvrids per promover la pressa rumantscha.

Art. 6 Criteris per fixar ils agids finansials

L'agid finansial da la confederaziun concedì en il cas concret vegn fixà particularmain tenor:

- a. l'urgenza da la mesira per la politica da linguas;
- b. l'effect da la mesira per mantegnair e promover la lingua e cultura;
- c. la purtada generala da la mesira;
- d. l'innovativitad da la mesira.

II. partiziun: Agids finansials al chantun Tessin

Art. 7 - 10

III. partiziun: Execuziun

Art. 11 Procedura

- ¹ Ils chantuns Grischun e Tessin inoltreschan a l'Uffizi federal da cultura (Uffizi) mintgamai fin ils 30 da november ina dumonda per la concessiun d'in agid finansial per il proxim onn.
- ² A las dumondas ston vegnir aggiuntads:
 - a. in preventiv;
 - b. in program ed ina descripziun detagliada da las singulas mesiras planisadas;
 - c. per il sustegniment d'organisaziuns ed instituziuns sto esser aggiuntada la dumonda da quellas al chantun cun lur program annual, il preventiv, il rapport da l'activitad ed il quint annual.
- ³ Ils chantuns aggiuntan a la dumonda in rapport davart l'execuziun e l'effect da las mesiras sustegnidas l'onni precedent.
- ⁴ L'Uffizi è cumpetent per l'examinaziun da l'istanza.

Art. 12 Cundiziuns e grevezzas

La concessiun d'in agid finansial als chantuns Grischun e Tessin po vegnir colliada particularmain cun las grevezzas e cundiziuns, che

- a. l'effect da la mesira vegnia examinada periodicamain;
- b. i vegnia collavurà cun las organisaziuns linguisticas;
- c. experts vegnian consultads;
- d. rapports intermediars spezials vegnian inoltrads a l'Uffizi.

Art. 13 Fixaziun dals agids finansials

Il Departament federal da l'intern fixescha l'autezza da l'agid finansial.

Art. 14 Coordinaziun

L'Uffizi oranisescha almain ina giada l'onni ina seduta da coordinaziun cun represchentants dals chantuns Grischun e Tessin.

IV. partiziun: Entrada en vigur

Art. 15

Quest'ordinaziun entra en vigur il 1. d'avust 1996.

2. Lescha da scola dal Grischun

Artitgel 4quiquies, lescha

La cumissiun e la regenza proponan la sequenta formulaziun:

- ¹ En las scolas primaras ed en las classas pitschnas esi d'offrir almain ina lingua chantunala sco segunda lingua en furma d'in rom obligatori.
- ² Il segund linguatg en scolas primaras ed en classas pitschnas rumantschas e talianas è il tudestg. Il segund linguatg en scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga è il talian. Il segund linguatg en scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga cun instrucziun rumantscha è il rumantsch, uschelunsch che quel na vegn betg remplazzà dal talian sin fundament d'in conclus da vischnanca.
- ³ Tras in conclus da vischnanca po vegnir instrui en scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga rumantsch enstagl dal talian. Las vischnancas han era la pussaivladad d'offrir talian e rumantsch sco roms d'elecziun obligatoris. En quest connex po il rumantsch vegnir instrui l'emprim sco rom obligatori durant las emprimas trais classas primaras.
- ⁴ Ils detagls regla il Cussegl grond en l'ordinaziun executiva.

Artitgel 15bis, al. 3 e 4, ordinaziun

Proposta da la cumissiun e da la regenza

- ³ Sch'i vegn purschi en ina vischnanca rumantsch e talian sco roms d'elecziun obligatoris, decidan ils represchentants legals en tgenina da las duas linguas che lur uffant è d'instruir. En cas motivads po il cussegl da scola lubir regroupaziuns sin dumonda dals represchentants legals. Partiziuns cun main che tschintg scolars astgan vegnir manadas be en cas excepziunals e cun la lubientscha da la regenza.
- ⁴ En scolas primaras ed en classas pitschnas da lingua tudestga en cumins per gronda part rumantschs po il chantun promover tras ina cussegliaziun adequata l'introducziun e l'instrucziun dal rumantsch en il senn d'in linguatg da sentupada e da vischinanza.

3. Decisiun da la regenza grischuna dals 02-07-1996 (parts impurtantas) conc. il rumantsch grischun

„Lungatg uffizial per la confederaziun

- La pratica dalla confederaziun da duvrar il rumantsch grischun, duei vegnir cuntinuada.

- Las translaziuns han da succeder en ina dimensiun cunvegnetta. En quei connex duein meins damondas da prestisch, denton pli-tost il nez practic star el center dil diever en la veta da mintgadi.
- Il program da translaziun duei era vegnir fixaus en cunvegnientscha cun il cantun.

Lungatg ufficial dil cantun

- Sch'il cantun sedrezza all'entira populaziun romontscha, fa el diever dil rumantsch grischun.
- Sch'il cantun sedrezza a regiuns (intschess idiomatics), a singulas vischnauncas u a singulas burgheisas ed a singuls burgheis, sa el far diever dils idioms.

Cass specials per las dertgiras ed ils cudischs da dretg:

- Sch'ina partida da process romontscha pretenda, san era ils conclus, las communicaziuns e las decisiuns sco era ils protocols d'interrogaziun en inquisiziuns penals vegnir fatgs en rumantsch grischun.
- Il cudisch da dretg ei da menar el futur mo en rumantsch grischun.

Lungatg cantunal da scola egl intschess linguistic romontsch

Il sector dalla scola populara:

- La scola populara elaborescha la basa linguistica; quella fuorman ils idioms.
- La realitad linguistica duei vegnir tractada en scola: Tochen la fin dalla scola populara duei ei vegnir elaborau informaziuns e certas enconuschientschas passivas davart il rumantsch grischun. En quei connex duein ils scolars vegnir confruntai a moda fetg reservada cun il rumantsch grischun.
- En vesta alla situaziun difficila sil sector dils lungatgs (introducziun FSU e las consequenzas da quel pigl intschess linguistic romontsch, specialmein era sin scalem dalla scola secundaria I, experiments da scola a Samedan, Bravuogn etc.) sto il departament d'educaziun elaborar co proceder exact en caussa. Ils interess dils affons ein da risguardar en quei connex commensuradamein.
- Eventuals experiments da scola en rumantsch grischun (p. ex. en vischnauncas al cunfin linguistic) san dar sclariment davart il proceder futur. Quels experiments duein vegnir accumpignai d'experts.

Sector dalla scola secundaria II:

- Sin quei sector s'inscuntran scolaras e scolars da differents idioms, aschia ch'ei duei vegnir dau dapli atenziun al rumantsch grischun. Ils concepts corrispundents ein d'elaborar da specialists.

Sebasond sils resultats dalla retscherca davart l'acceptanza d'in lungatg da scartira romontsch unificau e sin fundament dalla proposta unanima dalla grupp da lavur concluda la Regenza:

1. La Regenza pren enconuschientscha dalla posiziun dalla gruppa da lavur davart la consultaziun dalla populaziun romontscha concernent in lungatg da scartira communabel, rumantsch grischun u in idiom existent, sco era dallas recumandaziuns co proceder concretamein.
2. Ils quater puncts principals presentai dalla gruppa da lavur sco posiziun da principi ein da considerar sco recumandaziun generala per applicar in lungatg da scartira romantsch unificau.
3. La realisaziun dallas recumandaziuns ein da prender en mira pils singuls secturs. Aschilunsch ch'ei dat buca decrets e conclus che camondan enzatgei auter, sa ei gia vegnir fatg diever dil rumantsch grischun.
4. Las damondas giuridicas e praticas en connex cun la realisaziun d'ina regulaziun cantunala davart ils lungatgs ufficials vegnan elaboradas communablamein dil departament d'educaziun, cultura e protecziun digl ambient (direcziun) e dalla canzlia cantunala.
5. Per la realisaziun sil sector da scola elaborescha il departament d'educaziun ils concepts necessaris.
6. Las propostas per reglar il lungatg uffical romantsch dalla confederaziun ein da tarmetter sco recumandaziun al departament federal digl intern.
7. La Regenza considerescha l'incumbensa surdada alla gruppa da lavur per ademplida.
8. Communicaziun agl incumbensau per damondas da cultura e medias, p.m. dalla gruppa da lavur; alla canzlia cantunala; a tut ils departaments; alla controlla da finanzas dil cantun; al departament federal digl intern, 3003 Berna; alla Lia Rumantscha, via da la Plessur 47, 7000 Cuera, ed en dubel al departament d'educaziun, cultura e protecziun digl ambient.

4. Intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond

- Interpellaziun Arquint conc. sustegn da las duas linguas minoritaras rumantsch e talian tar la revisiun dal dretg da scolas medias (vesair protocol dal cussegl grond, october 1996)
- Interpellaziun Schwarz conc. la collavuraziun da las scolas professunalas a Cuira e Glion en la scolaziun generala per scolaras e scolar da la Surselva (vesair protocol dal cussegl grond, october 1996)

5. Resultats da la votaziun federala dals 10-03-1996 davart l'artitgel da linguas (art. 116 CF)

	Gea	%	Na	%
Turitg	188 055	79.6	48 421	20.4
Berna	150 336	73.7	53 835	26.3
Lucerna	53 328	71.6	21 207	28.4
Uri	6 789	65.0	3 657	35.0
Sviz	13 638	66.4	6 922	33.6
Sursilvania	3 974	69.4	1 754	30.6
Sutsilvania	7 135	68.8	3 245	31.2
Glaruna	7 456	76.8	2 264	23.2
Zug	14 661	72.6	5 540	27.4
Friburg	50 850	76.7	15 455	23.3
Soloturn	37 432	74.1	13 096	25.9
Basilea-citad	39 185	81.4	8 979	18.6
Basilea-champagna	37 519	77.6	10 841	22.4
Schaffusa	20 528	75.9	6 536	24.1
Appenzell dador	8 186	69.1	3 670	30.9
Appenzell dadens	1 784	71.3	719	28.7
Son Gagl	62 448	72.7	23 505	27.3
Grischun	24 699	68.3	11 472	31.7
Argovia	80 338	71.9	31 500	28.1
Turgovia	30 775	70.1	13 137	29.9
Tessin	52 080	84.2	9 826	15.8
Vad	51 528	82.7	10 782	17.3
Valais	22 548	75.4	7 371	24.6
Neuchâtel	19 102	82.4	4 082	17.6
Genevra	50 775	85.8	8 449	14.2
Giura	11 536	80.6	2 729	19.4
Svizra	1 046 685	76.1	329 057	23.9

6. Revisiun da las directivas da translaziun da la regenza grischuna dals 17-12-1996

I. En general

Questas directivas reglan la translaziun da texts uffizials dal cussegl grond, da la regenza e da l'administraziun en talian e rumantsch. Ellas han l'intent da garantir in'applicaziun uschè vasta sco pussaivel dal talian e dal rumantsch en il contact cun la populaziun e cun las autoritads ed ils uffizis ordaifer l'administraziun.

Art. 2

En talian e rumantsch vegnan per regla translataids:

- a) decrets, cunvegnas interchantunales e conclus dal cussegl grond ch'èn previs per la publicaziun en il cudesch da dretg grischun;
- b) las explicaziuns tar las votaziuns dal pievel sco er ils cedels da vuschar e d'eleger;
- c) las publicaziuns en il feagl uffizial dal chantun, uschenavant ch'ellas èn da muntada per l'entir chantun u spezialmain per ils territoris da lingua taliana resp. rumantscha;
- d) las decisiuns e disposiziuns da la regenza e da l'administraziun; actas preliminaras sco particularmain descripziuns e rapports technics èn excepidas da la translaziun;
- e) directivas e circularas che sa drizzan a vischnancas, ad autras corporaziuns u organisaziuns en l'entir chantun u spezialmain a talas en territoris da lingua taliana resp. rumantscha;
- f) projects preliminaris impurtants tar leschas che van en consultaziun;
- g) respostas sin intervenziuns parlamentaras en il cussegl grond, uschenavant ch'ellas vegnan publitgadas en las medias;
- h) comunicaziuns a las medias dal cussegl grond, da la regenza, dals departaments e dals uffizis;
- i) correspundenza;
- k) inscripziuns vi d'edifizis uffizials, vi d'auters edificis accessibels al public e vi da scolas dal chantun.

Art. 3

Da princip dastgan texts uffizials vegnir consegnads u publitgads pir cur ch'er las translaziuns èn avant maun.

Da quest princip dastgan vegnir fatgas excepziuns per motifs impurtants. Quest princip na vala betg per la publicaziun da decrets che vegnan integrads en il cudesch da dretg grischun e per publicaziuns en il feagl uffizial dal chantun.

Art. 4

Las translaziuns da texts ch'èn da muntada per l'entir chantun vegnan fatgas en rumantsch grischun.

Uschenavant che translaziuns sa drizzan a regiuns, a singulas vischnancas u a burgaisas e burgais singuls, poi vegnir fatg diever dals idioms correspundents.

Reglamentaziuns spezialas en decretos surordinads restan resalvadas.

II. Organिसaziun

Art. 5

La chanzlia chantunala procura il servetsch da translaziun e surveglia l'activitad da translaziun en l'administraziun.

Ultra da quai esi l'incumbensa dal servetsch da translaziun da cussegljar ils departaments ed ils uffizis en dumondas da translaziun e, uschenavant che quai è necessari, da coordinar l'activitad da translaziun en l'administraziun.

Art. 6

Ils departaments ed ils uffizis fan sezs las translaziuns en il rom da lur pussaivladads da persunal e da qualificaziun.

Servetschs da translaziun existents en ils uffizis èn er obligads dad far translaziuns per auters departaments ed uffizis en il rom da lur capacitad libra.

Art. 7

Translaturs privats dastgan vegnir engaschads be lura, schi na vegnan betg en dumonda schliaziuns entaifer l'administraziun.

Art. 8

Il servetsch da translaziun da la chanzlia chantunala ed ils servetsch da translaziun existents en ils uffizis collavureschan in cun l'auter.

Art. 9

Ils departaments ed ils uffizis pon dar directamain incaricas al servetsch da translaziun da la chanzlia chantunala. L'incumbensader ed il translatur fixeschan comunablamain il termin per la translaziun. Quel sa drizza tenor la difficultad dal text, tenor l'urgenza e l'occupaziun dal translatur u dal servetsch da translaziun.

Art. 10

Sch'i vegnan relaschadas savens decisiuns e disposiziuns sco er correspundenzas tenor il medem u sumegliant text, èn ils departaments ed uffizis obligads da far u laschar translatur models correspundents.

Las translaziuns vegnan alur adattadas dals departaments ed uffizis al cas concret.

Art. 11

Questas directives van en vigur il 1. da favrer 1991.*

* *Quest reglament datescha dal schaner 1991, ha dentant integrà las midadas approvadas da la regenza grischuna ils 17-12-1996.*

7. Reglament da translaziuns dals 16-08-1996

I. Intent

La Lia rumantscha maina in post da translaziun che stat a disposiziun per tuttas translaziuns da texts da divers linguatgs en rumantsch e dal rumantsch en divers linguatgs.

II. Incumbensas dal post da translaziun

Il post da translaziun

- coordinescha, gestiunescha ed exequescha las dumondas ed incumbensas per translaziuns
- acquirescha lavurs da translaziun tar instituziuns publicas e privatas
- metta quint per las translaziuns
- repassa e curregia texts fatgs ordaifer la LR.

III. Incumbensas da las translaturas e dals translatur

Las translaturas ed ils translatur procuran per ina lavur da translaziun professiunala e linguisticamain correcta. Els/ellas sa tegnan vid ils termins fixads e contacteschan directamain ils incumbensaders da translaziuns en cas che texts nun èn clers. Translaturas e translatur segnan il text per l'adiever intern cun lur num.

IV. Collavuraziun cun il post da linguatg

Per dumondas da terminologia speziala stat il post da linguatg da la LR a disposiziun. El fa ina lectura critica e correcturas da texts pli difficils. El sa gida cun il servetsch da translaziun tenor basegn.

V. Tariffas

Il post da translaziun sto tant sco pussaivel purtar sasez. Las translaziuns vegnan messas a quint als incumbensaders.

Las tariffas da la LR correspundan a quellas dal servetsch da translaziun da la confederaziun e vegnan adattadas a quellas regularmain. Per instituziuns socialas, caritativas e culturalas po il post da translaziun exequir translaziuns curtas gratuitamain. Per autras organizaziuns e persunas po vegnir fatg lavur da translaziun gratuita en cas excepziunals.

Translaziuns da texts pli lungs per in pretsch reducì (evtl. er gratuitas) dovran las decisiuns sequentas:

- translaziuns che custassan fin fr. 1 000.-: en cumpetenzza dal secretari
- translaziuns che custassan sur fr. 1 000.-: decisiun da la suprananza.

Per translaziuns pli lungas al telefon vegn da princip mess quint tenor il temp impundì.

VI. Confidenzialitad

Il post da translaziun e las traducturas ed ils traducturs s'obligheschan da tractar confidenzialmain las incumbensas ed il cuntegn dals texts che vegnan elavurads.

VII. Incumbensas e cumpetenzas dals collavuratur regiunals

- a) Puncts 3 – 6 valan da princip er per ils collavuratur regiunals.
- b) Il collavuratur regional è incumbensà (tenor reglament cif. 5.1.3.) dad exequir e/u intermediar traducziuns per instanzas publicas e privats.
- c) Per translaziuns pli grondas e per translaziuns litteraras (incl. cudeschs d'uffants e teaters) tschertga/incumbensescha il collavuratur regional en cunvegna cun la LR e las uniuns regionalas terzas persunas e sa gida en quels cas cun ils translatur/las translaturas.
- d) Curts texts da rutina pon ils collavuratur regiunals translatur en atgna cumpetenza gratuitamain. Per texts pli lungs/grevs ston las tariffas tenor punct 5 vegnir resguardadas. En tals cas sto il post da translaziun da la LR vegnir orientà, il qual procura che la translaziun vegnia messa a quint. Entradas per translaziuns, fatgas dals collavuratur regiunals, van entiramain a la Lia rumantscha.

VII. Entrada en vigur

Quest reglament entra en vigur il 01-07-1996.

El remplazza il reglament vertent dals 26-10-1987.

Decidì ed approvà da la suprastanza LR ils 16-08-1996, suenter consultaziun tar las uniuns regionalas.

8. Urden davart la surveglianza dals collavuratur regiunals

1. Il reglament per ils collavuratur regiunals tenor il stadi dals 05-05-1995 ed il carnet da duairs per la cumissiun accumpagnanta, approvà dal cussegl il 05-05-1995, valan sco basa directiva.
2. La lavur duai succeder sin basa da confidenza e duai vegnir exequida cun la meglra efficacitad pussaivla.
3. La surveglianza e controlla da la lavur vegn fatga tras la persuna da la CA ensemen cun il president/la presidenta da l'uniun affiliada pertutgada. Quels infurmeschan il secretari LR che dat rapport e suttametta decisiuns necessarias a la suprastanza LR.

4. Ils collavuratur regionalis dattan rapport da lur lavur quotidiana sco fin uss, era concernent il temp da lavur. Els surdattan quest rapport al secretariat LR per mauns da la CA e dals presidents da las uniuns affiliadas. En sedutas cuminaivlas discuta la CA cun il secretari davart directivas generalas per la surveglianza e per l'execuziun da la lavur.
5. Ils rapports regulars dal secretari cun ils collavuratur restan. Las sedutas ensemen cun la CA vegnan organisadas tenor basegn.
6. Ils programs da lavur semestrials dals collavuratur regionalis vegnan discutads ed approvads da las suprastanzas regionalas e sutta-mess a la LR per mauns da la CA e da la suprastanza LR. La LR po surdar incumbensas als collavuratur.
7. Concernent il temp da lavur e la cumpensaziun dad uras valan ils urdens chantunals respectivs ed ils contracts da mintga collavuratur. Las vacanzas vegnan coordinadas cun l'uniun affiliada respectiva e cun il secretariat LR.
8. Las spesas per viadis, telefons e tschaveras ordaifer, etc. vegnan nudadas tenor ils fegls uffizials per spesas e pajadas 50% da la LR e 50 % da la regiun regionala. Il post da finanzas LR fa las controllas e la repartiziun tranter LR ed uniuns a la fin da l'onn. Per acziuns che chaschunan autas spesas (dapli che 300.– fr. per mintga part) dovri in'infurmaziun e permissiun speziala. Ils custs per material da biro: 50% LR e 50% uniuns. Quest urden tenor pct. 8 vegn rediscutà en cas da difficultads.

Defunctas e defuncts 1996

Nus ans regurdain en pia memorgia dals defuncts stads engaschads en il moviment linguistic-cultural rumantsch u per il rumantsch.

Robert Henry Billigmeier 1917 – 1996

Conradin Bonorand-Andry 1914 – 1996

Pieder Giusep Cavigelli-Moser 1913 – 1996

Rapports da las uniuns affiliadas

Societad retorumantscha

I nun es ingün dubi cha la prüma mità da l'on 1996 as preschantarà plü tard per la Societad Retorumantscha ed impustüt pel Dicziunari Rumantsch Grischn sco tipica situaziun al spartavias. Id es stat da decider che direcziun chi's piglia per cha'l Dicziunari Rumantsch Grischn haja üna basa stabla a lunga vista. La decisiun ha stuvü gnir tratta infra cuortischem temp. Ella ha eir stuvü gnir tratta da möd cha la lavur da redacziun vegna pertocca il main pussibel.

Ils ultims rapports han fat resortir cha'l suotsegnà e la suprastanza han tscherchè da far tuot il pussibel per cha l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischn possa mantgnair seis büros aint il stabilimaint dal dazi a la Rohanstrasse 5 a Cuaira. Ponderaziuns da character organisatoric e finanziel ans vaivan indüt da'ns volver a la Regenza dal chantun Grischn subit cha nus vain savü cha la chasa vegna fatta vnala davart da la Confederaziun e da provar da sgürar uschea il spazi da lavur in chasa.

Il plü tard in schner dal 1996 esa stat cler cha'l nouv proprietari da la chasa, il chantun Grischn, d'eira intenziunà da dovrar la chasa unica-maing per sia gestiun administrativa e cha la politica da lair sgürar üna piazza in chasa eir pel Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischn d'eira ida ad aua. Tuottüna ans esa però gratià da raggiundscher cha'l Chantun ed impustüt l'Uffizi da construcziun ota ans stetta a disposiziun cun seis servezzans e cun sia experienza per tscherchar ün nouv dachasa pel Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischn.

La collavuraziun cul Uffizi da construcziun ota e sias diversas secziuns es statta fich agreabla e früttaivla. Fingià las prümas trattativas – in schner/favrer – han muossà cha las lavuors da sanaziun vi dal stabilimaint a la Rohannstrasse 5, chi d'eiran fixadas pels mais da stà dal 1996, nu laschaivan otra letta co quella da transferir tuot l'Institut plü svelto pussibel in ün oter stabel.

Ma i nu's trattaiva però be da la simpla dumonda da chattar infra cuort temp ün oter stabel adattà. Il transferimaint cumpigliaiva eir la dumonda spinusa da la finanziaziun dals cuosts da fit augmentats e, sco nouv aspet daspö il mais da december 1995, il problem da la regionalisaziun. Quel d'eira gnü ventilà aint illa pressa rumantscha sün iniziativa da grondcusglier Gion Schwarz, Mustér.

La suprastanza da la Società Retorumantscha ha dimena stuvü trar in quel regard fingià in schner dal 1996 üna decisiun da princip. Davo avair ponderà manüdamaing ils divers aspets decisivs ed ils argumaints per e cunter es ella gnüda a la conclusiun unanima cha'l character

surregional dals böts da la Società Retorumantscha e cha la lavur scientifica da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun cun sia portada chantunala, naziunala ed internaziunala nu permettàn il transferimaint da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun in üna regiun. Seis argumaints sun gnüts sustgnüts plü tard plainamaing tras il president da la Cumischiun pels Dicziunaris naziunals, il professor R. Ris da la Scoula politecnica federala a Turich e tras la presidenta da la Cumischiun filologica dal Dicziunari Rumantsch Grischun, la professoressa R. Liver da l'Università da Berna.

Per quai chi riguarda il problem da caracter finanziel s'ha il suotsegnà drizzà in marz al Departamaint d'educaziun ed in avrigl a la Regenza culla dumonda d'augmentar la contribuziun annuala dal Chantun a la Società Retorumantscha. Pel on 1996 as tratta quai d'ün augmuint pro rata da 25 000 francs. Dal 1997 davent d'ün augmuint da 40 000 francs. L'augmuint es motivà d'üna vart tras ils fits pellas novas localitats da l'Institut, da tschella vart tras l' incharimaint. La Regenza ha trat infra cuort temp üna decisiun positiva (decisiun dals 28 mai 1996, nr. dal protocol 1179) ed il Grond Cussagl ha fat bun l'augmuint i'l rom dal preventiv dal chantun Grischun pel on 1997.

Tanteraint, in avrigl, es il president gnü cunfruntà cun üna charta suottascritta da la gronda part da las deputadas e dals deputats rumantschs al Grond Cussagl, ingio cha – sco preschantà illa pressa in december dal 1995 – i gniva postulà cha la Società ponderescha il transferimaint da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun in üna regiun. La reacziun dal president da la Società Retorumantscha nun ha pudü esser oter co quella dad arcugnuoscher l'importanza da la regiunalisaziun e da dar üna descripciun detagliada da la situaziun sco ch'ella as preschantaiva our dal püt da vista da la Società Retorumantscha cuort avant la sessiun da mai dal Grond Cussagl. In ün inscunter cun üna delegaziun dals deputats rumantschs al Grond Cussagl han impustüt ils deputats da la Cadi express lur dischillusiun sur da la posiziun da la SRR e da seis president. La charta dals deputats e da la deputadas al Grond Cussagl ha però gnü l'esit – fich positiv – cha'l problem da la regiunalisaziun da parts dal movimaint rumantsch vain discutà e trattà in ün rom cumplexiv suot l'egida da la Lia Rumantscha. L'intent es quel da rivar ad üna concepziun generala e da nu reagir be punctualmaing da cas a cas.

In occasiun da sia tschantada dals 31 da mai 1996 ha la suprastanza pudü tour cugnuschtscha chi saja stat pussibel da chattar fingià in favrer/marz ün spazi adattà pel Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun a la Ringstrasse 34 a Cuaira. Quel vaiva il grond avantag cha la redacziun til ha pudü partir aint in ün möd chi correpuonda cumplettamaing a l'andamaint raziunal da la lavur da redacziun sco ch'ella as preschainta actualmaing. Implü ha la suprastanza constatà

cun satisfacziun cha la squadra da redacziun – suot l’egida da Felix Giger – saja landervia a prestar üna lavur logistica da prüm uorden. I s’ha tantüna trattà da transferir e redispuoner üna gestiun da dimensiuns impreschiunantas: üna biblioteca da lavur da passa 600 m lunghezza, üna documentaziun linguistica depositada in 1600 s-chaclas chi cuntegnan in tuot sur 5 milliuns cedlas, üna documentaziun fotografica d’ota valur, ün magazin chi cumpiglia diversas tonnas cudeschs ed üna preziosa infrastruttura electronica.

Uschigliö ha l’andamaint da la lavur da la Società Retorumantscha e da seis Institut gnü il character da continuità. La lavur da la Cumischiun filologica es gnüda circumscribta da nouv in ün reglamaint chi correpuonda al mandat da la Cumischiun pels vocabularis naziunals ed a las relaziuns chi s’han müdadas. La Cumischiun filologica ha tut cugnuschentscha da quel in möd positiv e la suprastanza til ha fat bun in sia tschantada dal 31 mai 1996. Il nouv tom da las Annalas es cumparü a temp ed es redat cun chüra. La squadra da redacziun dal Dicziunari Rumantsch Grischun ha pudü mantgnair il ritem da publicaziun bod cumplettamaing e quai adonta da la müdada. In occasiun da la radunanza generala ha referi la romanista Rut Bernardi sur dal tema „SPELL, Sprachprojekt des Dolomitenladinischen“. Ella ha fat quai in ün möd instructiv ed impreschiunant, descrivind ed analisond ils fats e las difficultats cun precisiun e distanza, eir sch’ella es pertocca e participada persunalmaing. Ella ha fat quai eir uschea cha l’auditori ha pudü trar parallelas cullas relaziuns in Grischun, minchün e minchüna seguond sia experienzas persunalas.

Il suotsegnà ingrazcha a tuot quellas ed a tuot quels chi han contribui cha, a la fin da l’on 1996, s’haja pudü constatar cun persvasiun cha la via tschernüda saja statta la güsta e cha l’on 1996 es gnü ad esser ün on da buna e preziosa lavur sün tuot ils chomps. Ün bel resultat da quai chi’s po nomnar „network“ aint il meglder sen dal pled. La rait nun es gnüda tessüda e nun ha tgnü be grazcha al circol plü stret da la squadra da l’Institut e da la suprastanza. Sainza l’extensiun da la rait fin pro las instanzas politicas dal chantun Grischun e l’administraziun chantunala cun seis posts specialisats, sainza sia extensiun fin pro’ls circuls scientifics e lur colliaziuns culla Confederaziun nu vess il böt pudü gnir raggiunt.

Il parsura: Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuaira
<i>Vicepresident</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuaira
<i>Actuara</i>	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira
<i>Cassiera</i>	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
<i>Assessurs</i>	Dumenic Andry, Zuoz
	Dr. Cristian Collenberg, Cuaira
	Rest Luis Deplazes, Rabius
	Jost Falett, Bever
	Martin Gabriel, Glion
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
	Cristian Joos, Cuaira
	Gion Arthur Manetsch, Cuaira
	Chasper Pult, Pasqual
	Dr. Stefan Sonder, Cuaira
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuaira
<i>Redacziun Annalas</i>	Roman Caviezel, Cuaira
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
<i>Revisurs da quint</i>	Cristian Cavegn, Cuaira
	Chasper Stupan, Cuaira
<i>Dicziunari Rumantsch</i>	Dr. Felix Giger, Cuaira, caporedacziun
<i>Grischun</i>	Marga Annatina Secchi, Cuaira, redacziun
	Dr. Carli Tomaschett, Cuaira, redacziun
	Kuno Widmer, Cuaira, redacziun
	Claudio Vincenz, Cuaira, redacziun
	Ines Gartmann, Cuaira, documentaziun
	Alexa Pelican-Arquisch, Cuaira, secretariat

Romania

Radunonza da delegadas e delegai 1995

La Romania ha serrau giu siu onn da gestiun 1994/95 cun la radunonza da delegadas e delegai dils 25 da november 1995 a Cuschnaus en Val Lumnezia. La presenza ei stada cun 43 delegai e delegadas plus passa 15 hosps plitost mediocra.

Sesidas dils organs administrativs/executivs

La suprastonza ha teniu sias 11 sesidas a Cuera, Tavanasa, Cuera, Trun, Sumvitg, Razen, Laax, Falera, La Punt/Reichenau, Laax e Mustér. Tier la repartiziun dils ressorts ha ei dau neginas mutaziuns. En la Romania da giuventetgna ei Natascha Lombris vegnida remplazzada da Marcus Tuor. Dallas sesidas prendan era part cun vusch consultativa il collaboratur regiunal Carli Scherrer e la representanta dalla Romania ella suprastonza dalla Ligia Romontscha Rita Killias-Cantieni.

Il *Cussegl dalla Romania*, che secumpona dalla suprastonza, dil collaboratur regiunal, dils collaboraturs subregionals e dalla representanta ella suprastonza dalla LR, sesa silmeins ina gada ad onn. Igl intent da sia formaziun ei da garantir il contact denter suprastonza, collaboratur e las subregions dalla Romania. EI decuors digl onn ha ei dau el Plaun ina midada: Nova collaboratura ei Heidi Caviezel-Cathomen da Razén. En Lumnezia vegn quell'incarica ademplida d'Angela Lombris da Vella, ella Cadi eisi il collaboratur regiunal sez cun susteniment da Tarcisi Hendry en Tujetsch.

Nossas secziuns

La *Romania da Giuventetgna* ei oz representada cun in mandat ella suprastonza dalla Romania. Il brat d'informaziuns funcziunescha aschia dètg bein e la suprastonza persequitescha cun viv interess las activitads dils giuvens.

Il *Cerchel cultural Laax* sestenta per la promoziun dil plaid romontsch ella vischnaunca da Laax. Sustenius dalla Fundaziun Pro Laax fa el purschidas dil pli different gener: seras litteraras e da film, scolaziun eav.

La *Scuntrada e Formaziun Surselva* ei ina secziun da cuminonza dalla Romania, Renania e Ligia Romontscha. Egl emprem onn suenter il giubileum da 10 onns ha ella realisau 191 cuors. Da quels ein 30 cuors da romontsch, reparti sin l'entira Surselva.

Nossa sedia

La Romania dispona sur dad in center d'informaziun, documentaziun e vendita. Quel sesanfla ella *Cuort Ligia Grischa* a Trun, nua ch'igl ei bein

ina honur per la Romania d'haver siu suttetg. Quei center stat a disposiziun a tut tgi ch'ei interessaus per fatgs romontschs. Ellas medemas localitads sesanfla era la *Fundaziun Biblioteca Romania*. Era la biblioteca stat a disposiziun a tuts e tuttas che han interess per caussas romontschas.

Onn giubilar dalla Romania

Il 15 da settember 1896 ei la Romania vegnida fundada a Trun el hotel Tödi. Igl onn 1996 ei perquei vegnius declaraus dalla suprastonza sco onn giubilar – onn da revista e prevista ed engraziament. La suprastonza ha formulau las suandontas finamiras per quei onn giubilar:

1. Nus lein render la Romania pli enconuschenta e mussar tgi ch'ella ei e tgei ch'ella fa.
2. Nus fagein purschidas per giuven e vegl, repartgidas sin tut igl onn e sigl entir intschess romanian.
3. La fiasta da commemoraziun da Sogn Stiafen a Trun duei schar vegnir pertscharts dalla influenza culturala e linguistica dalla Romania, mo era schar reviver reminiscenzas e tgirar la cumpignia e hilaritad.

La grupp da lavur „100 onns Romania“ sut il presidi da Sora Florentina Camartin ha elaborau ina vasta gliesta da propostas per mauns dalla suprastonza:

Niev signet; acts d'avertura; acziuns per affons e giuventetgna; spassegiadas da cultura; girada botanica; brat cultural; ediziuns („Scartira giubilara 100 onns Romania“, „Tips e trics“, „Muments“, „Uorset alv, sas ti la via?“, „Da cumpignia“ [cumpara il fevrer 1997], cuntinuaziun ediziuns da Toni Halter); emissiun radiofonica RR „100 onns Romania“; set da meisa; sentupada cul lungatg ella Gasetta Romontscha; preschientscha ella pressa; act final.

Autras activitads

La lavur comunabla denter Romania e Renania ei s'intensivada el decuors digl onn passau. Lavur sil sector practic/administrativ coordineschan Romania e Renania gia daditg. Ils dus collaboraturs regionalis emprovan da nezegiar sinergias ton sco pusseivel.

Ultra da quella collaboraziun giavischan las suprastonzas mintgamai da metter certs accents annuals. Igl accent digl onn 1995/96 ein las stentas comunablas per ina *reglamentaziun dil romontsch sco lungatg ufficial* da vischnaunca. Quellas ein vegnidas iniziadas a Laax il november 1995 cun ina sera d'orientaziun, cuntinuadas cun las preparativas en ina grupp da lavur cun representants dalla politica communal e cussegliaziun giuridica da derschader federal dr. Giusep Nay e la finala surdadas suenter consultaziuns culs cussegls da cumin allas ludeivlas vischnauncas sursilvanas per diever dalla legislaziun. Ella Cadi, sco regiun linguisticamein homogena ed adattada per iniziar il project, han

las biaras vischnaucas gia fatg igl emprem pass. En Lumnezia ein ins sil precinct da far il medem. Il cussegl da cumin ha approbau il reglament unanimamein e cussegla l'approbaziun allas singulas vischnaucas. Il Cumin Rueun e la Foppa suondan.

In auter accent ella lavur comunabla ein nos „Cuors per canzlists e canzlistas“. Romania e Renania ein cunscientas dalla necessitad dalla scolaziun sin quei sectur.

Igl ei era usit che las duas suprastonzas han ina *sesida comunabla* ad onn. Las tractandas ein stadas: niev collaboratur regiunal per la Foppa, cuntinuaziun cul reglament davart il lungatg uffical, il curtin d'honor a Trun e la fatscha da nos vitgs.

Ils dus presidents ein sescuntraì cul *Cerchel Cultural Sagogn*.

Las *cumpignias romontschas*, iniziadas da divisiunari Rudolf Cajochen pm., paran da svanir. La suprastonza dalla LR ed ils dus presidents dalla Romania e Renania ein secunferi differentas gadas, deplorablamein senza grond success, culs exponents dil militar dil cantun Grischun.

La gruppa da lavur „*Sensibilisaziun linguistica e culturala*“, purtada dil collaboratur regiunal e ses gidonters, prepara acziuns specialas.

Il president ha fatg part dalla gruppa preparativa per la Fundaziun dalla „*Agentura da Novitads Rumantscha*“ (ANR).

Las suprastonzas dalla Romania e Renania tgiran il contact cun la *Corporaziun da vischnaucas Surselva* che gioga - tenor nossa opiniun - ina fetg impurtonta rolla en Surselva puncto convivenza linguistica e risguard commensurau.

Il president ed il collaboratur ein sepresentai alla *Conferenza scolastica dalla Cadi*.

Ulteriuras ediziuns realisadas: *Aulza Ti'egliada* da Sur Giusep Dur-schei e *Miu artg sogn Martin* da dr. Donat Cadruvi.

Collaboraziun cun la Ligia Romontscha

La Ligia Romontscha cloma pil solit a *duas sesidas ordinarias* ad onn. La presenza dalla Romania en omisduas sesidas ei stada buna.

Il *Cussegl dalla LR* ei vegnius clamaus a treis sesidas.

Ultra dallas scuntradas usitadas ha la suprastonza dalla Romania envidau la suprastonza dalla LR cul secretari ad ina sesida per orientar sur dalla lavur dalla Romania e da siu collaboratur, mo era per discutir damondas dall'animaziun romontscha dil mintgadi.

La collaboraziun denter la Romania e la Ligia Romontscha ei buna e speditiva. La Romania less en quei liug engraziar alla LR per il support ch'ella ha saviu retscheiver igl onn current.

Finanzas

La Romania ei obligada – ed ella fa era quei nua ch'ella sa e po – da spargnar. Spargnar egl onn giubilar cun sias acziuns specialas ei buca stau pusseivel. Il quen da gudogn e sperdita muossa in dètg deficit che sto vegnir cuvretgs il proxim onn. Sper entradas da 251 912.05 frs.

stattan expensas da 268 546.– frs. Il deficit munta a 16 623.95 frs. Il deivet ella bilanza crescha aschia sin 29 126.85 frs.

Sper las dètg vastas atgnas activitads dalla Romania egl onn giubilar resta ei paucs mieds finansials per susteniments per lavur litterara e culturala autro. Perquei ein quels savens da valeta plitost simbolica.

Engraziament

Iglei dapli che mo ina declamaziun usitada: Jeu hai il basegns d'admetter a tuts e tuttas che han contribuui al reussir da nies onn giubilar in resentiu Dieus paghi. In engraziament tut special va als pli stretgs collaboraturs: l'entira suprastanza; il collaboratur regiunal e ses gidonters subregiunals e siu biro; la delegada ella suprastanza dalla LR; la grupp da lavur „100 onns Romania“ sut il presidi da sora Florentina Camartin e tut ils gidonters e las gidontras pils differents projects el liug.

En quei engraziament less jeu era includer il secretariat dalla LR cun Bernard Cathomas al guvernagl che stat adina a disposiziun per plaid e cussegl.

Cuera, entschatta october 1996

Il parsura: Gion A. Derungs

(In rapport pli extendì publitgescha la Romania sco separat)

RAPPORT DIL COLLABORATUR REGIONAL

Sesidas e rapports

Mintga meins s'entaupan ils collaboraturs regionals a Cuera en Casa Romontscha cun dr. Bernard Cathomas. Ei vegn orientau vicendeivlamein e coordinau acziuns.

Il collaboratur regional separticipescha era dallas sesidas da suprazionza dalla Romania cun vusch cusseglianta e scriva ils protocols.

Scolaziun

Dils 19 – ils 25 d'uoost 1996 ha giu liug a Cuera ella Scola per linguistica applicada (SLA) in cuors intensiv da rumantsch grischun. Da quel ein tut ils collaboraturs regionals dalla LR separticipai.

Vendita da cudischs

Da miez november – miez december vegn la purschida da cudischs dalla Romania e dalla LR exponida en pliras vischnauncas, mintgamai en casa da scola. La populaziun vegn avisada e fa diever dalla caschun per cumprar regals sin Sontgaclau e Nadal. Talas exposiziuns han giu liug a Ruschein, Sagogn, Schluein, Falera e Danis/Tavanasa. En stizun dalla Romania a Trun sefa la vendita sur onn.

Animaziun e cussegliaziun

La Carta da tratgas romontscha: Per la secunda gada ha la Romania encuretgi il contact cun ustiers, cuschiniers e hoteliers dalla Surselva cun la finamira d'introducir la carta da tratgas romontscha. Ei dat gia pliras casas che han introduciu la carta da tratgas bilingua. Ella duei render attents ils jasters a nossa cultura ella gastronomia e serrar largias el scazi da plaids dils indigens.

Intervenziuns

Savens vegn il romontsch ignoraus el sectur da fepls sgulonts. Ei tucca d'intervegnir e pretender risguard per nies patratg. Pil pli setracta ei da lavur malemperneivla.

Inscripziuns publicas

GI'ei strusch da crer. Aunc adina dat ei suprazionzas communalas che tolereschan inscripziuns tudestgas novas! Aunc adina dat ei vischnauncas che tolereschan las tablas grondas da reclama sigl ur da surbaghegiadas. Tablas che ignoreschan totalmein il romontsch e snegan als indigens impurtontas informaziuns el lungatg-mumma. Quei malgrad che vischinas e vischins disapprobeschan quella tenuta e lessen ina fatscha dil vitg romontscha.

Il cudisch da telefon

L'ediziun nova dil cudisch da telefon ei en preparaziun. Igl onn 1982 veva la cumissiun *Fatscha da nos vitgs* romontschau las indicaziuns dils

abonnents dallas vischnauncas romontschas sut l'egida da dunna Martina Trippel-Cadgiet, da lezzas uras emploiada dalla telecommunicaziun. Ussa ei ina nova acziun puspei necessaria. Quella han ils collaboraturs regiunals dalla LR instradau.

Translaziuns

... ein lavurs quotidianas en biro dalla Romania. Ei setracta da reclamas, rapports ni auters survetschs che vegnan prestai en cass da basegns. Translaziuns pli grondas vegnan intermediadas al post da translaziun dalla LR.

Romontsch en canzlia

La 5avla dieta pil persunal da canzlia ei sin rucca. Problems quotidianas en connex cul lungatg romontsch vegnan dilucidai. Puspei ei dr. Clau Solèr responsabels per scolaziun.

Ediziuns

En quei sector ei il collaboratur regional s'engaschaus vid: Aulza ti'egliada, da sur Giusep Durschei, 100 onns Romania, revista e prevista e Da cumpignia, cudisch da canzuns popularas.

Trun, miez october 1996

Carli Scherrer, collaboratur regional

Suprastonza

President

Viceparsura

Cassier/administratur

AssessurAs

Gion A. Derungs, Cuera

Pieder Antoni Halter, Sumvitg

Giusep G. Decurtins, Falera

sora Florentina Camartin, Mustér

Marcus Tuor, Mustér

RedacturAs

Ischi

Nies Tschespet

Hubert Giger, Bonaduz

Marietta Tuor, Reussbühl

Uniun dals Grischs

86 avel rapport da l'Uniun dals Grischs

in december 1996

Meis rapport es ün spejel da las activitats da l'Uniun dals Grischs dal 1996, dimena dal mumaint cha la suprastanza nouva ha cumanzà cun sia lavur.

La suprastanza ha surtut la carica da la suprastanza veglia in üna sezzüda cumünaivla als 13 da december 1995. La presidenta, duonna Renata Bott, ha evas tuot las pendenzas e m'ha surdat lura tuot la documainta in bun uorden. Eir duonna Maria Sedlacek e duonna Nina Dazzi han introdüt a lur successuors da möd cha quels han pudü cuntinuar sainza difficultats cun lur lezcha. Ad ellas ed a sar Anton Demonti chi ha demischiunà sco revisur da quint spordscha ün sincer grazcha fich per lur ingaschamaint a favur da nossa lingua.

La suprastanza s'ha radunada 10 jadas in differents cumüns da l'intschess ladin. Implü ans vaina inscuntrats cun üna delegaziun dal cussagl administrativ e cul redactor dal Fögl Ladin a Samedan. La mera da quist inscunter d'eira il barat vicendaivel d'ideas e d'infuormaziuns.

Ils capos cumünals da l'Engiadin'ota e lur suprastanzas sun gnüts invüdat a Schlarigna per discuter cun tuot ils funcziunaris da l'UdG davart pussibilitats e limits, giavüschs e propostas a las uniuns rumantschas per rinforzar il rumantsch in Engiadin'ota.

Üna delegaziun da la suprastanza es statta a la delegiada da Mustér. Svessa am n'haja partecipà duos jadas a las sezzüdas dal cussagl da la Lia Rumantscha. In üna da quellas vaina tschernü Domat sco prossem lö da la Scuntrada. Eir scha l'Uniun dals Grischs as vaiva ingaschada fermamaing per la candidatura dal cumün da Schlarigna, nu till'han tschellas uniuns sustgnüda.

Üna part da la suprastanza e'l collavuratur Jon Domenic Parolini s'han reunits d'incuort Süsom Givè culs cuvis per discuter davart lur activitats scuorsas e lur progets per l'avegnir. L'Uniun dals Grischs vuol delegiar daplüssas incumbensas e respunsabilitats als singuls cuvis e tils integrar ed infuormar plü bain illa lavur da la Rumantschia. La coordinaziun dals cuors da rumantsch tanter ils cumüns sto implü gnir organisada plü efficiantamaing. Cun üna visita a l'Expo Val Müstair ha quist ravuogl vuglü promover l'incletta e la bainvuglientscha vicendaivla.

In occasiun da l'Expo in Val Musair s'ha preschantada eir l'Uniun dals Grischs cun ün stand e vendü cudeschs e prodots rumantschs in Val Müstair.

La suprastanza ha decis da delegiar tschertas lavuors ad ün modest post da secretariat per facilitar impustüt al president la lavur d'administraziun chi crescha ad ün crescher.

Artichel 116

L'UdG ha fat occurrenz a Sta. Maria, Samedan e Scuol per orientar, discuter e far reclama per la votumaziun importanta dals 10 da marz 1996 davart l'artichel da linguas. L'esit es stat bun.

La reglamentaziun da la lingua officiala

Sco la Val Müstair han eir ils cumüns da l'Engiadina bassa, Zuoz e S-chanf acceptà l'adöver da la lingua rumantscha sco lingua officiala. Las instanzas politicas han uossa tut per mans la realisaziun da las meras da la reglamentaziun per cha quellas possan bainbod gnir applichadas. Ils capos han incumbensà a la PEB da nomnar üna cumischiun. Quista sto propuoner masüras concretas co chi's po e's sto sustegner e promover lingua e cultura in societats e cumüns. Per quista mera mettan a disposiziun Chantun e Confederaziun 75 000.– francs.

Adöver dal local da l'UdG a Zernez tras la CGL

Daspö ün pêr mais po la magistraglia far adöver da lur mezs d'instrucziun ramassats in occasiun da la Didacta ladina. Quist material ordinà tenor temas tils sta a disposiziun i'l local da l'Uniun dals Grischs aint i'l Chastè Wildenberg a Zernez.

Chesin Manella

Eir aint i'l Chesin Manella es gnü installà quist on ün computer per schligerir la lavur da noss'administradura Ursula Willy. Adonta ch'ella s'ingascha fermamaing pella vendita dals cudeschs, cassetas eui. nu's lascha evitar cha tscherts artichels as prunan. La suprastanza stuvarà tscherchar soluziuns per diminuir l'inventar, eventualmaing fond accziuns.

Per seis grond ingaschamaint dschaina a duonn'Ursula ün cordial grazcha fich.

Ils collavuratuors regionalis

Sper blera lavur d'animaziun culturala in general, d'administraziun, d'organisaziun e da traducziun am permetta da manzunar ün pêr detagls our dal vast program da noss collavuratuors regionalis. Uschè realisescha Romedi Arquint ediziuns, chüra contacts cullas baselgias, scoulas e bibliotecas e sustegna e promouva la scolaziun da creschüts. Jon Domenic Parolini es respunsabel pels contacts cullas instanzas politicas e rapreschantants dal turissem, organisescha ils cuors pels chanzlists e s'ingascha pella lavur a favur da la giuventüna.

Il president da l'UdG e duonna Silvia Steiner, suprastanta da la Lia, s'inscuntran mincha mais culs collavuratuors per s'infuormar davart lur activitats e per tils sustegner in lur plaiv.

Davo pac daplü d'ün on ha Romedi Arquint inoltrà sia demischiun sco collavuratur. In sia nouva funcziun sco president da la FUEV

(organisaziun da las minoritats linguisticas) til giavüschaina bun prosperimaint. A tuots duos collavuratuors ingrazchaina cordialmaing per lur ingaschamaint.

In december ha la Lia Rumantscha elet in mezza piazza a Roman Bezzola, Champfèr, sco nouv collavuratur per l'UdG. Ad el giavüschaina tuot il bun in sia nouva plaiv.

Candidatura presidi da la Lia Rumantscha

Chasper Pult ha demischiunà sco president da la Lia Rumantscha. La suprastanza e la radunanza generala da l'Uniun dals Grischs han propoünü per quist post a Jost Falett, Bever, magister da biologia, sco candidat uffical pella radunanza generala da la Lia. Quella ha in december lura eir tschernü a Jost Falett sco nouv president.

Fundaziun Chesa Planta

La Fundaziun da la Chesa Planta tschercha la collavuraziun cun otras instituziuns rumantschas cul böt da pudair unir forzas e realisar ideas e progets. Eir la suprastanza da l'UdG s'ha inscuntrada cun commembers da la suprastanza da la Fundaziun per discuter sur d'ün'eventuala collavuraziun.

Pressa rumantscha

In december ha il cussagl administrativ dal Fögl Ladin decis da nun edir plü lur gazetta e quai pervi da mancanza da finanzas e da redactuors qualifichats. L'Uniun dals Grischs ha deplorà la mort dal Fögl Ladin. L'Engadiner Post ha cumanzà avant Nadal a cumplettar seis medium cun duos paginas rumantschas. A partir dals 6 da schner 1997 cumpara la Quotidiana, edida da la Gasser SA.

La suprastanza ha discutà in seguit cun exponents da l'Engadiner Post e da La Quotidiana sur da l'avegnir da la pressa rumantscha, in special sur da la pressa ladina. Culs respunsables dal Fögl Ladin esa gnü trattà a regard cumprita dals drets da stampa e glista d'abonnents. Quists ha survgni la Gasser SA grazcha a sia megltra sporta finanziaria.

La suprastanza da l'Uniun dals Grischs sustegna La Quotidiana sco gazetta dal di, ün desideri da bliers Rumantschs. Ella predscha però eir l'Engadiner Post chi offriska üna part rumantscha in sia gazetta.

Ediziuns

Chalender Ladin (redacziun: Gion Peider Mischol e Toni Kaiser); *Dun da Nadal* (Madlaina Rauch); *Rimas da Chasper Poo*, ramassadas da Cla Riatsch e Göri Klainguti; *Uorsin da Glatsch*, vall. da dna. Caterina Florineth, puter da dna. Elvira Pünchera; *Istorgias da buna not* da Sylvia Sempert, vall. da dna. Corina Caviezel-Stupan, puter da dna. Anita Gordon-Steinrisser; *In vista a Buddha* da Daniel Badraun; in elavuraziun: *Simbols* dad Ulrich Vital.

Sustegns

Sco minch'on ha l'UdG sustgnü divers progets il rom da 23 280.–.

Assimilaziun

Il grond interess per nossa lingua as manifestescha i'l cuntinuont aug-maint da partecipantas e participants dals cuors d'assimilaziun. Dasper ils cuors regulars da rumantsch in Engiadina bassa e Val Müstair spordscha l'Uniun dals Grischs ün seguond cuors al cumanzamaint da settember (EB) ed in october (VM). Eir quist düra ün'eivna e pussibiltescha impustüt ad indigens da lingua estra da frequentar il cuors a l'ur da la stagiun ota.

Ingrazchamaint

Per l'Uniun dals Grischs es la colliaziun culla Lia fich importante. Grazcha a l'ingaschamaint da collavuraturas e collavuratuors, mo eir grazcha a la buna lavur d'infuormaziun dals funcziunaris es garantida üna collavuraziun efficiainta.

A tuot quels chi s'ingaschan per nossa lingua e cultura rumantscha in ün möd o tschel pertocca ün cordial grazcha fich. Sainza lur sustegn ideal, moral ed eir finanziel füs periclità il mantegnimaint e la promozion da nossa lingua. Ella po in ultim però be prosperar scha nus tilla dovrain in tuot la situaziuns da nos minchadi.

Il president: Robert Giacometti

RAPPORT DALS COLLAVURATURS REGIONALS

Scolaziun da creschüts

L'organisaziun dals cuors da rumantsch es üna part centrala da mia lavur. Dürant il 1996 n'haja organisà duos cuors intensivs d'ün'eivna a Scuol. Il cuors principal ha gnü lö dürant l'ultim'eivna da lügl cun üna partecipaziun da bundant 65 persunas. Sün dumonda da la società da cura da Scuol n'haja organisà per la prüma jada ün seguond cuors intensiv da stà, nempe dürant la prüm'eivna da settember. 28 persunas, giasts ed indigens, s'han partecipadas a quist seguond cuors.

Fich important esa da spordscher eir dürant tuot l'on, cuors pels abitants da la regiun. A Scuol e cuntorn n'haja pisserà insembel cul cuvi da l'UdG per duos blocs da cuors da rumantsch chi'd han cumanzà in october 96 ed in schner 97. Adüna nun esa displaschaivelmaing pussibel da manar tras tuot ils cuors da principiants 1 e 2, dad avanzats 1 e 2 ed il cuors da conversaziun cunquai chi nu's raggiundscha il numer necessari dad 8 partecipantas e partecipants.

L'UdG s'ha declerada pronta dad augmentar sia cuntribuziun a la Scuntrada e Fuormaziun Ladina (SFL) per cha'l secretariat da l'SFL possa surtour üna plü gronda part da l'organisaziun dals cuors da rumantsch da la saira. Davo cha Flurinda Raschèr ha demischiunà sco secretaria ed organisatura in piazza parziala pro l'SFL ha elet la supranza da l'SFL a Maya Stecher dal Institut otalpin a Ftan sco secretaria in piazza parziala ed a Ladina Campell sco respunsabla pel program da la SFL. Sco avantag da la secretaria nouva es gnü resguardà il fat cha ella o ün collega da lavur es adüna raggiundschibel sül secretariat da l'Institut otalpin a Ftan. Adonta da differents sforzs a favur d'üna megladra organisaziun pels cuors da rumantsch nun es la situaziun amo ideala. Ün sincer ingrazchamaint va surtuot a quellas magistras ed a quels magisters chi's mettan adüna darcheu a disposiziun per dar cuors da rumantsch!

Per spordscher üna scolaziun eir als magisters svesa n'haja organisà trais inscunters cun prof. Jachen Curdin Arquint. Dürant il prüm inscunter a Zernez sun gnüdas tematisadas dumondas grammaticalas ed oter plü. Dürant ils duos ulteriurs inscunters a Sent ed a Samedan ha preschantà il referent il mez d'instrucziun da rumantsch ch'el elavura in incumbenza da la Lia Rumantscha. La magistraglia ha gnü la pussibilità da tour pusiziun e dad exprimer giavüschs in quist connex.

Il cuors da chanzlists organisà in november 96, s'ha dedichà quist on surtuot al tema da scriver protocols. Clà Nogler, chanzlist da Scuol, ha referi da maniera fich cumpetenta davart quista tematica importanta per mincha chanzlist. Il cuors da „Rumantsch per Rumantschs“ ha gnü lö dürant duos sairadas in favrer ed in november. Grazcha ad üna reclama punctuala pro'ls gremis interessats vaina raggiunt üna bella partecipaziun.

Gremis politics

Las suprazantas cumünalas da l'Engiadin'Ota sun gnüdas invidadas da l'Uniun dals Grischs in lügl 1996 ad ün inscunter a Schlarigna cul intent da promover la bilingüità illa vita publica. Intant cha in Engiadina Bassa, Val Müstair, Zuoz e S-chanf s'haja fixà il prüm la lingua ufficiala in ün reglamaint per inchaminar lura al sustegn linguistic practic as vulessa proseguir ill'ulteriura part da l'intschess ladin da maniera differenta. L'UdG ha miss in vista d'ürant quel inscunter ün sustegn practic per far traducziuns e garantir üna bilingüità pro las administraziuns cumünalas. Pür in üna seguonda fasa füssa lura previs da reglamentar illas legislaziuns cumünalas l'adöver da la bilingüità. L'interess dals preschaints per quista sporta nun es stat zuond grond. Els han fat valair cha in differents sectuors funcziuna la bilingüità fingià dret bain. Simils inscunters tanter ils exponents politics ed ils exponents da l'UdG sun però tuottüna fich necessaris eir in avegnir cunquai ch'els dettan adüna darcheu ün impuls per douvrrar plü consequentamaing il rumantsch ill'administraziun publica.

Reglamentaziun da la lingua ufficiala e servezzan da traducziun

La reglamentaziun da la lingua ufficiala illa Val Müstair, in Engiadina Bassa ed ils duos cumüns puters S-chanf e Zuoz es gnüda missa suot tet definitivamaing d'ürant il principi da l'on. D'ürant la stà e l'utuon ha pudü gnir constituida üna cumischiun da lingua. Quista cumischiun da tschinch commembers, ch'eu das-ch presidiar, ha tut per mans la lavur. In üna prüm accziun ha ella appellà a las chanzlias cumünalas da surdar tuot ils texts ufficials ch'è existan be in tudais-ch. Grazcha ad üna cuntribuziun da 15 000.– francs da la confederaziun e dal chantun vaina lura pudü finanzia las numerusas lavuors da traducziun chi sun statts necessarias. La cumischiun ha plünavant elavurà ün concept per organisar las traducziuns illa regiun a partir dal 1997.

Mezs da massa, organs da publicaziun

Cun la chasa editura e cul schefredatur dal Fögl Ladin ha gnü l'UdG la stà passada ed aint pel utuon contacts cul böt dad amegldrar la collavuraziun a favur da la pressa ladina. In discussiun staiva tanter oter dad intimar ils cumüns per ch'els decleran il Fögl sco lur organ ufficial e til sustegnan eir finanziaing. Tuot quistas trattativas sun statts dindettamaing invanas davu cha la Stamparia Engiadinaisa ha decis da glivrrar cun l'ediziun dal FL. Quista decisiun han els trat davu la desditta da la piazza da lur schefredatur chi d'eira intanta gnü elet pro La Quotidiana. L'UdG s'ha in seguit sfadiada per survgnir ils drets d'ediziun dal FL. In vista a la sporta finanzia limitada da l'UdG nun ha ella survgnü quists drets. Per garantir üna preschentscha rumantscha illa revista turistica "Allegra" chi vain scumpartida in tuot las chasadas da l'intschess vallader n'haja procurà divers texts. Eir pel „Eviva“ n'haja pisserà per ün text.

Artichel 116

In vista a la votaziun federala sur da l'artichel da linguas, l'artichel 116 CF, n'haja gnü l'ocasiun da referir ed orientar davant differents gremis davart l'importanza da quista basa costituziunala pel muvimaing rumantsch.

Giuventüna ed uffants

Sün iniziativa da l'uniun dals chantautuors ladins da las Dolomitas n'haja organisà ün concert a Zernez. Dasper varsaquantas gruppas dolomiticas ha fat musica eir la grupp indigena Mä d Rhätjx. Pro'l seminari da Giuventüna da las Cumünanzas etnicas europeas a Zuoz am n'haja partecipà activmaing a singuls arrandschamaints. Al festival da film dad Astrid Lindgren a Puntraschigna n'haja pisserà per l'organisaziun ed il bivgnaint dals uffants. Ün pled d'ingrazchamaint n'haja pudü drizzar in ocasiun da la vernissascha dal cudesch d'uffants Hurlipatsch, ün'ouvra scritta e disegnada da persunas ingaschadas da la regiun. Il success da quist cudesch tuot special es stat ourdvar grond, uschè cha l'ediziun valladra es statta exausta davo pac temp.

Center d'art e da cultura

Üna grupp da lavur pissera per ün futur dal center da cultura Binz 39 a Nairs-Scuol. Quella ha elavurà ün concept per la gestiun dal center, chi spordscha ateliers, alloggi per artistas ed artists e lö d'exponer obras. Davart dal chantun es gnü miss in vista ün sustegn finanziel ed eir davart da la regiun improva la grupp da survgnir ün sustegn per garantir l'avegnir dal center.

Lavur administrativa

Grazcha als mezs finansials cha l'Uniun dals Grischs metta a disposiziun esa pussibel da surdar danouvmaing differentas lavuors da secretariat a terzas persunas. Duonna Monica Juon surpiglia regularmaing tschertas lavuors da secretariat.

Jon Domenic Parolini, collavuratur regiunal

Cuors da lingua, scolaziun da creschieus, animaziun

Als cuors tradiziunels per imprendier rumantsch haun pudieu gnir organisos scu adüna cun bun success. Appredschedas vegnan viepü eir otras fuormas scu cuors regiunels il zievamezdi, cuors intensivs, ils cuors d'accompagnamaint per genituors chi'd haun iffaunts chi vaun a scoula. Eau d'he impü preparo l'eivna intensiva a Sta. Maria, collavuro als cuors da la Fundaziun Planta, preparo ün cuors da duos eivnas per l'otel Laudinella a San Murezzan ed ün per l'université du 3ème âge da Genevra, intermedio magistras/magisters e finanzas per cuors da rumantsch „mini“ per differentes gimnasis da la Bassa scu eir referieu davart dal rumantsch tar tels cuors ed oters arrandschamaints.

Important esa eir dad esser rapreschanto aint illas instituziuns da la scolaziun per glied creschida. La restructuraziun persunela da la SFL, chi's vaiva consolidada e funcziunaiva bain, ho druvo temp ed energia, intaunt cha in Engiadin'Ota las activiteds as concentreschan al mumaint principelmaing süls cuors da rumaunstch e singuls referats publics.

Eau d'he gieu l'ocasiun da discuter cun ravarendas davart l'importanza da la lingua scu eir cun las autoriteds cumünelas da l'Engiadin'Ota, insembel cun Jon Domenic Parolini ed oters rapreschantants da l'UdG.

Ediziuns

Eir quist an haun pudieu gnir edieus differents cudeschs. Scha pussibel sun las novas ediziuns stedas accumpagnadas dad acziuns da publicited, saja que al radio ed illa pressa, u lura eir da acziuns specielas. „Adüna quist Michel“ es gnieu preschanto cun ün invid a las scoulas e scoulinas da visiter ün film seguond ün'istorgia dad Astrid Lindgren (grazcha fich eir a Chr. Schocher da Puntraschigna per sia collavuraziun), Sylvia Sempert ho preschanto sves las „Istorgettas“ in diversas vschinaunchas in scoulas e scoulinas, per las „ouvras“ da Chasper Po vains organiso üna festetta a Sent, l'edizium da las novas aventüras da L'UORSIN LARS in tuot ils 4 idioms ho gieu sia primera in ocasiun da l'EXPO in Val Müstair. „Aint il fuornin“ sun al mumaint ils RAQUINTS CRIMINELS da Daniel Badraun, dal medem autur eir ün'aventüra da vacanzas ad Isola; quist'istorgia per iffaunts gnaregia edida insembel cun la Società culturale da la Bregaglia ed üna ches'editura svizra. In preparaziun sun eir t.o. l'edizium da las ouvras da Tista Murk, la reedizium da Rico ed Anna.

Progets

Il „proget Bever“ es ün'intrapraisa a lungia vista chi s'ho concretiseda a Bever. Il böt da l'acziun es da sensibiliser e da render consciaint che cha que voul dir scha duos e püssas linguas vegnan discurridas illa listessa vschinauncha. Chenünas sun las temmas, las aspettativas e cu as inscuntra a quellas? Üna gruppa da lavur edescha regulermaing üna giazettina bilingua pels da Bever, oters s'occupan cun la reglamentaziun da las linguas, oters cun la realisaziun d'ün video, intaunt cha'l cuvih fo reviver la festa ladina. Quauntinavaunt cha's po fer adöver da la camiunetta culturela da la Pro Helvetia mussaregia l'avegnir.

Insembel cun Claudio Gustin es gnida constituida üna gruppa da lavur traunter las trais regions Engiadina Bassa/Val Müstair, il Vnuost e'l Tirol dal Nord (Drettüra ota), chi s'occupa cun activiteds sül champ da scoula i'l proget dad INTERREG 2. Ils contacts haun demusso ün interess, a vegnan preparos progets concrets traunter singulas scoulas chi dessan mner scha pussibel ad ün grand inscunter da reconciliaziun a la data commemorativa dal 1999.

L'UdG s'ho partecipada activmaing a l'EXPO a Tschierv cun üna piazza d'infurmaziun e da vendita e cun ün referat public.

Rapreschantaziuns, lavur da minchadi

Eau d'he rapreschanto la Rumantschia tar divers arrandschamaints ed in diversas instituziuns, scu p.ex. tar la Fundaziun Linguas e Culturas in Svizra, cun ün'incumbenza specifica als Dis Alpins a Tusaun, illa gruppa da lavur „proget scoula bilingua Samedan“, illa UFCE (dadour il temp da lavur), tals examens da la scoula professiunela a Samedan.

A sun adüna darcho stedas da fer pitschnas traducziuns, e scha faiva prescha co e lo eir pü grandas scu p.ex. ils tschantamaints per las societeds d'allevamaint da muvel, ad es sto da scriver artichels e comunicaziuns, a do adüna darcho telefons ed inscunters per der infurmaziuns. Co vuless eau render attent be a l'inscunter cun üna delegaziun da Ladins da las Dolomitas cun a la testa Carlo Willeit, il rapreschantant dals Ladins aint il parlamaint da la provinza autonoma da Bulzan e Ilda Pizzinini, la presidenta da la societad da tet dals Ladins las Dolomitas.

Tal minchadi appartegnan eir ils contacts infurmels e las reuniuns cul collega collavuratur, la suprastanza da l'UdG, cul secretariat da la LR etc., reuniuns importantas per la coordinaziun la lavur. Zieva lungias discussiuns na adüna fich früttaivlas s'ho eir pudieu amegldrer ils chanel da contact e da survagliaunza dals collavuratuors tres la LR.

La cumpilaziun da la broschüra da bivgnaint per tuot quels chi vegnan a ster in terra ladina nun es auncha glivreda.

Per glivrer...

In meg sun eau gnieu tschernieu scu president da l'Uniun Federativa da las Cumünaunzas da l'Europa UFCE, que chi'd es collio cun üna considerabla lavur impü. Gia cha que nun es sto pussibel da cuntinuer la lavur cun ün pensum redot d'he eau inoltro la desditta scu collavuratur pels 1. december 1996. Eau d'he pudieu lavurer cul plain sustegn ed in buna collavuraziun cun la suprastanza da l'UdG e cun mieu collega collavuratur e'ls vuless ingrazcher in quist lö per la fiduzcha demusseda. Neir tschertas tensiuns e differenzas cun la „centrela“ a Caira nu paun müder l'impreschiun generela: Eau d'he giudieu fichun d'avair pudieu praster 2 ans lavur concreta a la basa, lo inua cha's decida la sort da nossa lingua e cultura e cun que üna part importanta da la qualited da nossa vita individuela e sociela.

Romedi Arquint, collavuratur regional

Suprastanza

Parsura

Vice-parsura

Chaschier

Actuara

Assessur

SuppleantAs

Revisuors da quint

Robert Giacometti, Lavin

Claudio Chiogna, Samedan

Constant Pazeller, Tarasp

Elvira Pünchera, S-chanf

Corrado Niggli, Segl

Roman Andri, Müstair

Lina Blanke-Florineth, Ftan

Oscar Cuorad, Susch

Ambrosi Dazzi, S-chanf

Renania

Igl onn dalla gronda midada

Per la Renania ei igl onn 1996 staus in onn agitau che ha purtau alla suprastonza da bia quitaus e gronda lavur. Surtut sil camp dalla pressa ha ella stuiu metter untgidas pigl avegnir. La damonda digl avegnir da La Casa Paterna/La Pùnt ha leventau tscheu e leu emoziuns. Buca bugen han ins vuliu prender cumiau dalla gasetta renaniana ella fuorma tradiziunala ch'era carschida a cor allas lecturas ed als lecturs en sia existenza da 76 onns. Ei ha duvrau da bia ponderaziuns en in clima da saun giudezi per sliagar quei problem, pesond giu avantatgs e disavantatgs per garantir l'existenza da nosa gasetta La Casa Paterna/La Pùnt en ina nova fuorma, integrada ella gasetta da mintgadi dalla Gasser Media SA, La Quotidiana. La Renania ei perschuada d'haver mess endretg l'untgida, l'untgida che meina speronza ella dretga direcziun lunsch sur igl onn 2000 ora.

Suprastonza

La suprastonza dalla Renania salva per regla ina sesida il meins, ina ga en Sutselva, l'otra ga en Surselva. Causas pli grondas vegnan preparadas en cumissiuns ni en gruppas da lavur e lu suttamessas alla suprastonza per prender decisiuns. Tut ils conclus dalla suprastonza ein vegni pri culla perschasiun da vuler gidar a mantener e rinforzar en ina fuorma ni l'otra nies lungatg romontsch.

Renania e Romania

Ina ga ad onn s'entaupan las duas suprastonzas ad ina sesida communabla per tractar problems comunabes d'omisduas uniuns. Ins emprova lu era da sliagar quels comunablamein. In dils bials resultats da quella collaboraziun amicabla ei l'introducziun dil romontsch sco lungatg uffical en differentas regiuns dalla Surselva. Igl onn 1997 vegn quella acziun cuntinuada ella Foppa e lu silla Muntogna da Schons e quei comunablamein. Jeu less a quella caschun engraziar cordialmein al president dalla Romania Gion Antoni Derungs per la biala e sincera collaboraziun. La Romania e la Renania han era ina cumissiun communabla che duess sefatschentar cun la fatscha da nos vitgs. Ils emprems onns ha quella cumissiun fatg ina gronda lavur. Ussa para ei ch'ella hagi en il vierm. Romania e Renania vegnan denton a sestentar da disfar la ruina ch'ei seformada el decuors dils onns per ch'ella "marschi" puspei per cuntentientscha da tuts.

Ina impurtonta radunonza generala a Flond

La radunonza generala dalla Renania 1996 ha giu liug ils 13 d'avrel a Flond. Sin proposta dalla suprastonza ha ella numnau Annamengia

Bertogg da Castrisch, Georgina Schaller da Donat, ser Luzi Battaglia da Sched/Malans e Martin Cantieni da Donat sco commembers d'honor dalla Renania. Annamengia Bertogg ei vegida honorada sco poeta renaniana; Georgina Schaller per ses merets pil lungatg da Schons alla suletta scola fundamentala romontscha enta Schons, quella dalla Muntogna da Schons; ser Luzi Battaglia e Martin Cantieni per lur engaschament sco presidents dalla Renania.

Sper las tractandas usitadas ei la radunonza sefatschentada cugl avegnir da La Casa Paterna/La Pùnt. Andrea Darms da Flond ha proponiu da fusiunar la Casa Paterna/La Pùnt cun La Gasetta Romontscha. La finamira che vegn sostenida da tuts ei d'anflar vias per rinforzar e meglierar nossa pressa romontscha. Che quei seigi buc aschi sempel senza piarder l'identitad renaniana e l'influenza sil product era clar a tuts. Suenter liunga ed intensiva discussiun approbeschan ils presents la proposta dil parsura, d'eleger ina cumissiun che duei cumpigliar commembers d'in vast spectrum d'ideas. Quella duei elaborar propostas cuntenteivlas che prendien fermamein risguard sin la minoritad sutsilvana. La suprastonza dalla Renania e la cumissiun existenta LCP/LP dueian organisar quella cumissiun. Enteifer in onn stoppi quella cumissiun presentar ils resultats elaborai.

La cumissiun „Avegnir da La Casa Paterna / La Pùnt“

A quella cumissin han fatg part: dr. Martin Bundi, ant. cuss. naz., Cuera; Hans Caprez, Buchs; Martin Cantieni-Mani, Donat; Johann Clopath, Trin-Mulin; Andrea Darms, Flond; ser Martin Fontana, Fidaz; Gion Kunfermann, Lon; Barbara Riedhauser, Ziràn; Annaleta Semadeni, Andeer ed il parsura Sep Item, Flem che ha era presidiau la cumissiun. En ina emprema sesida han ins fixau ils criteris principals per ina eventuala collaboraziun cun in'otra gasetta. Quels ein stai: La Renania resta editura da sia part cun independenza redacziunala. La Renania engascha e paga ses redactors ch'ei responsabels viers la suprastonza dalla Renania per lur agir. En damonda vegnevan duas alternativas. Ina collaboraziun pli stretga cun La Pagina da Surmir ed ina collaboraziun cun La Gasetta Romontscha. Igl ei lu semussau beinspert che nos amitgs surmirans eran aunc buca prompts per ina collaboraziun aschi stretga. Ins veva ventilau da dar o duas gadas ad jamna La Pagina da Surmir e La Casa Paterna/La Pùnt en ina gasetta. Aschia ei aunc restau ina collaboraziun cun La Gasetta Romontscha sco unica varianta.

La collaboraziun Gasetta Romontscha – La Casa Paterna / La Pùnt

Beinspert han ins lu contactau il directur dalla Gasser Media SA, signur Hanspeter Lebrument, pertgei la Gasetta Romontscha apparteneva gia zacons onns a quella casa editura. Hanspeter Lebrument ha reagiu positivamein sin nossa idea da dar ora comunablamein quellas duas gasettas. En differentas s'entupadas dil president e lu dall'entira cumis-

siun cul directur dalla Gasser Media SA han ins preparau in contract ch'era acceptabels per omisduas parts. Previu era da schar cumparer la Gassetta Romontscha cun integrar La Casa Paterna/La Pùnt el territori dalla Romontscha cul tetel Gassetta Romontscha ed el territori dalla Renania sco Casa Paterna/La Pùnt cun integrar la Gassetta Romontscha. Il contract elaboraus garanteva ils criteris fixais, sco independenza redacziunala eav. El era prompts per vegnir presentaus ad ina radunonza generala extraordinaria dalla Renania.

La gronda sorpresa: La Quotidiana

Igl atun ha ei lu dau embrugls sil camp dalla pressa grischuna. Il Tagblatt ha annunziàu ch'el midi patrun e vegni edius dalla casa editura Gasser Media SA. La relaziun denter la ANR e la casa Gasser veva survegniu scarps. Enamiez quella situaziun ha Hanspeter Lebrument dau part publicamein ch'el seigi sedecidius da dar o ina gassetta dil gi: La Quotidiana. Nus dalla Renania essan bunamein stai sil tgau. Bein sminavan nus che nosa collaboraziun previda cun la Gassetta Romontscha seigi igl emprem ed impurtont pass sin via ad ina Quotidiana. La suprastonza dalla Renania ei lu seradunada immediatamein per sclarir la nova situaziun. Cunquei che la Renania ei adina s'exprimida per ina gassetta romontscha da mintgadi ha ella decidu da menar vinavon las contractivas cun la casa Gasser Media SA, per examinar sch'ina collaboraziun cun la Quotidiana fussi era pussevla. Suenter ina sesida dalla cumissiun „Avegnir da La Casa Paterna/La Pùnt“ e la suprastonza dalla Renania cun signur Lebrument a Flem han cumissiun e suprastonza concludiu, da clamar il december ina radunonza generala extraordinaria dalla Renania e da proponer als presents l'integraziun da La Casa Paterna/La Pùnt en La Quotidiana. Ins ha stui far mo pintgas adattaziuns dil contract existent.

La radunonza generala extraordinaria da Trin: Per La Quotidiana

Ils 7 da december 1996 ha giu liug a Trin la radunonza generala extraordinaria dalla Renania. Il tema principal: La collaboraziun cun La Quotidiana. Il contract ch'ei vegnius preparaus dil directur dalla Gasser SA e dalla cumissiun „Avegnir dalla Casa Paterna/La Pùnt“ ei vegnius presentaus artechel per artechel als presents. Suenter ina buna discussiun decidan ils presents cun 28 gies, negins nas e neginas abstenziuns d'approbar il contract da collaboraziun culla Gasser Media SA. La Renania daventa pia cuneditura da La Quotidiana. Jeu less engraziar cordialmein als commembers dalla cumissiun ed alla suprastonza per lur cunlavor engaschada e lu era a Hanspeter Lebrument che ha risguardau cun capientscha ils giavischs dalla Renania.

Midadas tier las redacziuns

El decuors digl onn ha Manfred Veraguth demissiunau sco redactur da La Casa Paterna/La Pùnt silla fin digl onn. Manfred Veraguth ha

entschiet quella piazza igl 1. da schaner 1992. El veva frequentau differents cuors da schurnalissem e lungatg a Lucerna ed a Cuera ed ei seviluppau ad in redactur engaschau e cumpetent. La Renania ha elegiu sco successur Augustin Beeli da Sagogn. El vegn a collaborar per la Renania ell'equipa da La Quotidiana a Glion. Plinavon ha la Renania elegiu Gion Risch Cantieni da Farden en mesa piazza sco redactur per La Pùnt. Tschella mesadad eis el redactur dall'ANR. El entscheiva sia lavur igl 1. da fenadur 1997. Tenor contract ha la Sutselva il dretg sin silmeins duas paginas en romontsch sutsilvan ad jamna ella Quotidiana. Per la Muntogna da Schons resta la Quotidiana era Fegl official. Tochen ch'il niev redactur sutsilvan sa entscheiver sia piazza vegn la cumissiun da La Pùnt, presidiada da Johann Clopath, a procurar pil material per la Quotidiana. Sco coordinatur vegn nies collaboratur Bartholome Tscharner a funcziunar. Enta Schons lavura ina grupp da bunas correspondentas e da correspondents aschia ch'ins vegn a saver surmuntar senza difficultads la largia entochen igl 1. da fenadur. Quella grupp vegn era a sustener vinavon il niev redactur da Schons.

Calender per mintga gi – en niev vestgiu

La part sursilvana dil Calender per mintga gi vegn dapi onns redigida da ser Martin Fontana. La part sutsilvana ha Paul Michael redigiu per l'empresga. Ins ha fatg duas midadas essenzialas. Primo han ins desistiu da parter il Calender per mintga gi en ina part sursilvana ed ina part sutsilvana. Ins ha semplamein mischedau ils artechel e plazzau els tenor cuntegn. Quei ei in grond pass viers la capientscha vicendeivla ella Renania sezza. Quella midada ei vegnida registrada per la gronda part positivamein. Lu han ins modernisau la presentaziun dils texts e maletgs el calender, il schinumnu layout. Buca midau han ins la cuviarta. La midada ei gartegiada ed il Calender per mintga gi sepresenta alla lectura ed al lectur veramein en in niev vestgiu simpatic.

Cuminonzas romontschas dalla Renania

Las differentas cuminonzas romontschas dalla Renania han prestau gronda lavur cun organisar ed envidar a referats, a seras da dias, ad excursiuns botanicas, seras litteraras, seras da famiglia eav. Quellas activitads en nos vitgs promovon fermamein la preschientscha e la schientscha romontscha en quels. Emprems contacts han ins giu cun enzacons exponents romontschs da Castrisch, e la suprastonza spera ch'ei reusseschi el decuors dils 1997 da fundar era a Castrisch ina cuminonza romontscha dalla Renania.

Scolaziun da carschi per Schons

La suprastonza ha decidiu da reorganisar la scolaziun da carschi enta Schons ed ha elegiu dunna Annaleta Semadeni sco presidenta da quella cumissiun. Quella cumissiun ha lu era prestau gronda lavur ed ha organisau cuors da lungatg, cun l'uniun da traffic in cuors da romontsch

da stad, seras litteraras ed aunc da bia auter. La cumissiun coordinescha sias activitads cul Ravugl (il Ravugl Rumàntsch d'Andeer e contuorn), aschia che quella collaboraziun porta fretg. Nossa minoritad romontscha la pli pintga drova nies sustegn, gie il sustegn da tuts e gest quellas activitads enta Schons ein ina lavur indispensabla en favur dil manteniment dil bi romontsch da Schons.

Il parsura: Sep Item

RAPPORT DAL COLLABORATUR REGIONAL

Durant l'emprima mesadad da l'onn passà èn stadas en il center las lavurs da traducziun e correctura per las scolas sutsilvanas ed a partir dal zercladur èsi surtut la redacziun da La Pùnt che m'ha fatschentà regularmain.

La survesta resumada da mias lavurs principalas da l'onn passà sa preschenta uschè:

Scolaziun da creschids en Sutselva: En il decurs da l'onn passà è vegnida reorganisada la Cumissiun per scolaziun da creschids en Sutselva. Annaleta Semadeni d'Andeer, la parsura nova da questa cumissiun, è ina buna gidantra per l'organisaziun da curs. En pliras sesidas è vegnida reorganisada la scolaziun da creschids en Sutselva. La cumissiun ha decidì d'organisar per l'emprima giada in curs da rumantsch da stad ad Andeer. Quel è vegnì fatg en collavuraziun cun las uniuns da traffic. El è daventà in success nunspitgà cun 15 participants en duas partiziuns. Las ulteriuras stentas d'organisar curs en Sutselva nun han manà pauc success, da maniera ch'igl è stà pussaivel da realisar be il curs da Scharons. Durant il segund semester dals 1996 ha gì lieu be il curs d'avanzads a Lon. Il dumber creschent dad immigrants da lingua tudestga ha per consequenza ch'il rumantsch perda cuntinadamain da sia attractivitat, che quels e surtut er lur uffants na vegnan insumma betga pli integrads linguisticamain. Ils Rumantschs sezs paran da resignar avant quest fatg ed il sarà be ina dumonda da paucs onns che la scola da Donat vegn ad esser germanisada.

Jau mez veva entschet a dar in curs da rumantsch per ils magisters da Ziran. Ma jau hai stuì ceder da cuntinuar quel per mancanza da temp. El vegn cuntinuà da Dumeni Mani da Pignia.

Scolaziun da carschi en Surselva: Durant l'onn 1996 hai jau dà il curs da conversaziun a Flem, cun 54 lecziuns. Ils curs per novizs han puspè chattà in bun resun a Flem. A Trin ha lieu in curs per novizs. Quei che riguarda la Foppa en quels integrads en la SFS.

Collavuraziun cun la Casa Paterna/La Pùnt: En il decurs da l'onn passà hai jau substituì il redactor da la CP, Manfred Veraguth, durant 4 emnas. A partir dal zercladur sun jau respunsabel per la redacziun da la part sutsilvana, da La Pùnt, siond che dunna Barbara Riedhauser-Riesch ha bandunà la piazza en favur da la famiglia.

La redacziun da La Pùnt chaschuna lavur d'almain 2 dis ad emna. Quella occupaziun regulara m'absorba memia fitg per pudair prestar anc lavur sufficienta sco collavuratur regional. Perquai èsi differents projects (sco p.ex. l'ediziun da las ovras da Jacob Michael) che han gì da vegnir spustads. Auters projects nun èn gnanc entschets.

Translaziuns e correcturas da traducziuns: Translaziuns per uffizis u per privats èsi stà da far paucas.

Durant ils mais d'october e november hai jau fatg l'adattaziun sutsilvana dal med nov per emprender rumantsch «Linea diretta».

Per las scolas da Sutsleva è vegnì entschet la transscripziun da «Bun success».

Grazia a la buna collavuraziun cun l'Uniun dals Grischs e grazia a la coediziun cun l'Uniun rumantscha da Surmeir ha pudì vegnir realisà l'ediziun dal cudesch per uffants en sutsilvan «Las aventuras digl urs alv», cun la traducziun dad Annaleta Semadeni-Kaiser.

Jau hai gì da far l'adattaziun en sutsilvan dal teater «La Peppshow da Pardeala», translata en vallader dad Ottiglia Augustin. Quest toc vegnì represchentà da la «Cumpagneia da Donat» il mars da quest onn.

Durant ils emprim dus mais sun jau er stà occupà cun la correctura da «Mate 2» sutsilvan e per part er da la versiun sursilvana.

La primavaira dals 96 hai jau finì la traducziun da la «Streietta» en sutsilvan che vegn a cumparair la primavaira 1997.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania: Jau hai fatg part da 9 sesidas da la suprastanza da la Renania e da sia radunanza generala che ha gì lieu a Flond e da la radunanza extraordinaria da Trin.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania: Jau hai fatg part da duas sesidas da la «Cuminonza romontscha da Trin» e dad enqual da ses arranschaments, medemamein hai jeu fatg part dils arranschaments dil Ravugl Rumantsch d'Andeer e dad ina sesida da la Cuminonza Romontscha da Flem, tgirond aschia ils contacts culs ravugls romontschs renanians.

Plinavant hai jau fatg part dad ina sesida da la cumissiun «LP».

Ediziuns e vendita da cudeschs:

La vendita dals cudeschs da la Renania nun s'ha meglierada l'onn passà ed è stagnada sin in nivel bass. Il medem è da constatar per «La Tschuetta». Ver 200 exemplars ein vegnids returnads e 21 abunents han disditg l'abunament, aschia che «La Tschuetta» vegn aunc retratga da 285 abunents.

La cumissiun per scolaziun da creschids ha organisà sairadas da lectura en Sutselva per activar er la vendita da cudeschs.

Jau hai registrà en il computer tut las raquintaziuns da ser Jacob Michael, las qualas èn vegnidas selecziunadas da ser Huldrych Blanke per l'emprim tom. Il material è er curregì per gronda part. I tutgess ussa da procurar far offertas e da scriver istanzas.

La Renania ha er edì il 4. tom da las ovras da ser Flurin Darms «Per auters curtgins».

Teater: En mia funcziun hai jau frequentà las representaziuns da teater sin l'intschess da la Renania. A Donat hai jeu fatg reschia dal toc «Otto, igl retg digl lotto», mess en scena da la «Cumpagneia» e, durant il segund semester, hai jau mess ad ir il toc «La Peepshow da Pardeala».

Contacts: Il decurs da l'onn passà hai jau gì anzi paucs contacts cun representants da las vischnancas da noss intschess.

Rumantschaziuns: Er rumantschaziuns hai jau fatg paucas il decurs da l'onn passà.

Contacts cun la LR: Jau hai fatg part da tuttas sesidas da rapport e dad ina radunanza da delegads. Jau tgir stediain contact cun singulas partiziuns da la LR.

Incumbensas generalas: I dat è da constatar in augment considerabel da lavurettas sco dumondas telefonicas, pintgas traducziuns, lavurs d'archivaziun etc.

Bartolome Tscharner, collaboratur regiunal

Suprastanza

<i>Parsura</i>	Sep Item, Flem-Vitg
<i>Cassier</i>	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
<i>AssessurAs</i>	Johann Clopath, Trin-Mulin
	Martin Fontana, Flem-Fidaz
	Claudia Cantieni-Clopath, Donat
	Barbara Riedhauser-Riesch, Ziràn
	Georgina Janki, Vuorz
	Annaleta Semadeni, Andeer
	Martin Wetten, Luven
<i>Revisurs</i>	Gieri Risch, Vuorz
	Martin Cantieni, Donat

RedacturAs

<i>Casa Paterna/La Pünt</i>	Manfred Veraguth, Vuorz
	Cumissiun „La Punt“
<i>Calender per mintga gi</i>	Martin Fontana, Flem-Fidaz (part sursilvana)
	Paul Michael, Caira (part sutsilvana)
<i>Tschuetta</i>	Emmi Caviezel, Caira (part sursilvana)
	Augustin Manetsch, Mustér, cunredactur (part sursilvana)
	Christ Casper Dolf, Vargistagn
	Normanda Fehr, Andeer, cunredactura
	Paul Frigg, Preaz, cunredactur (part sutsilvana)

Uniun rumantscha da Surmeir

L'Uniun rumantscha da Surmeir festivescha chest onn igl sies 75avel anniversari. En fatg tgi sa lascha mussar e tgi dastga neir commento. Ena scritgira commemorativa cumpara sen la festa giubilara, igls 22 da november 1996. Er siva da 75 onns s'angascha l'URS ple tgi mai pigl mantignamaint e per la promoziun digl lungatg. Igl lungatg veiva e s'adatescha cuntinuadamaintg agl svilup digl noss esser e santeir. Cun las infiltraziuns permanentas d'oters lungatgs vainsa da veiver e pruar da neir a freida schi bagn scu tgi sa lascha. Igl Rumantsch odiern sa dastga mussar scu biling, igl è pero da grond'impurtanza tg'el resta rumantsch aint igl sies santeir.

L'Uniun rumantscha da Surmeir, an collaboraziun cun la Leia rumantscha (LR), cantun e confederaziun so bagn porscher ena tscherta infrastruttura basignevla, la decisiun da leir promover anavant igl noss lungatg resta pero tar nous Rumantschs e Rumantschas sezs. Alla finala dependigl digl angaschamaint dad egn e mintgign.

Novas statutas

Igls 20-08-96 ò la suprastanza dall'URS delibero novas statutas per mang dalla proxima radunanza generala. Las statutas existentas èn datadas digls 20-08-1950 ed èn neidas agiuntadas cun en artetgel supplementar igls 14-12-1969. Ellas na sarvivan betg ple agl travagl dad oz. Las novas statutas èn adattadas allas statutas novas dalla LR e correspondan agls giaveischs digl taimp.

Cunvagnientscha intercomunala

Cun l'acceptanza digl artetgel 116 igls 10 da mars 1996 tras igl suveran svizzer ò l'URS nizzigia la situaziun ed instrado immediat ena radunanza d'infurmaziun per ena cunvagnientscha intercomunala davart la reglementaziun digl lungatg an Surmeir. Dr. Giusep Nay, derscheder federal, Losanna e Benjamin Stecher, president dalla Pro Engiadina-bassa, Tarasp, tgi vevan gio rimno experientschas cun la lescha ventilada an Nagiadegna-bassa on infurmo igls deputos, mastrals, canzlists, cunsegls da scola, e.u.a. la seira digls 31 da matg 1996 a Casti. L'infurmaziun è stada persvadenta. L'URS è neida incumbensada d'eliger ena cumischung preparativa dalla proxima radunanza generala.

Art. 116 dalla lescha federala

Gl'è sto plaschevel da saveir tgi 76,8 % digls votants e dallas votantas da Surmeir on voto per la lescha e cotras declaro la voluntad da leir promover igl noss lungatg mamma. Aint igl circuit da Surses ò igl

consentimaint contanschia perfign 86,6 %. Bagnsavond tgi la participaziun alla votaziun è stada mediocra ins dastga esser fitg cuntaint cugl resultat contanschia. La votaziun è neida manada sainza grondas emozions an Surmeir, uscheia tg'ins dastga piglier igl resultat scu net e stget. El corresponda alla situaziun linguistica odierna. En priivel latent è, e chegl sa lascha liger or digl fatg dalla maira participaziun e discussiun preliminar, tgi la gronda part digls Surmirans e dallas Surmiranas sa cattan cuntantos scu Rumantschs e sa nuspeschan dallas infiltraziuns subversivas, tgi savessan tuttegra scursar en de la planta rumantscha.

Agentura da pressa rumantscha (ANR)

Igls 7 da zarcladour 1996 è neida fundada a Coira an tgesa rumantscha la: „Funda-ziun Agentura da Novitads Rumantscha (ANR)“. Scu editou-ra dalla Pagina da Surmeir figurescha l'URS scu confundatoura cun dretg d'en commember aint igl cunsegl da fundaziun. L'ANR promova tras igl sustign dalla confederaziun e digl cantun surtot la pressa rumantscha. Igls sustigns per la Pagina da Surmeir tgi currivan anfignen adaco tras la LR vignan repartias da nov dall'agentura da pressa rumantscha, l'ANR. Per Surmeir è previa ena mesa piazza da redacter.

Scritgira commemorativa e festivitads 75 onns URS

Aint igl rom dallas festivitads pigl giubileum da 75 onns URS on gia li diversas accziuns. Igls 31 da matg 1996 ò gia li a Del (Salouf) ena scuntrada tranter tot las scolas surmiranas per amprender a sa canoscher vicendevlamaintg. La scuntrada è neida manada digl collaboratour regiunal, Reto Capeder, ed ò gia en fitg bung resung.

Durant la premaveira ò er gia li ena concorrenza da malager. I geva per erueir las miglras ideas sot igls temas: „Igl mies datgesa“, „Nateira“, „Taimp liber, hobis“ e „Visiuns“. Igls temas èn nias repartias segls divers scalems da scola. La participaziun è stada grondiosa.

Cun regalar igl codesch „La streietta“ agls scolars surmirans ò l'URS lia far attent segl giubileum.

Pigls 22 da november 1996 è preveida la festa giubilara uffiziala. Chel de èn anvidos tot igls collaboratours/as, uffizials e.u.a. ad ena tschagna comunabla scu rancunaschientscha per las bleras lavours prestadas pigl muvimaint rumantsch e siva ad ena seira da recreaziun, instradada a Savognin per tot la populaziun da Surmeir. An connex cun chella scuntrada uffiziala vign er preschentada la scritgira commemorativa, redigeida digl noss represchentant alla suprastanza dalla LR e vicepar-soura odiern dalla LR, Gion Pol Simeon. Chella scritgira vign reparteida a tots abunents dalla Pagina da Surmeir ed ameis digl rumantsch. L'URS vign er a sa preschentar chel de ainten las scolas surmiranas cun ena curta survista dalla lavour e muntada dall'organisaziun. Parallel ègl previa tg'igls noss scribents vignan a tigneir prelecziuns ainten las scolas.

Nov signet

Segl onn giubilar ò l'URS ramplazzo igl signet vigl antras en nov, adatto agl taimp. En „R“ grond accentuescha igl rumantsch. Igl fons cun la siluetta digl casti ans regorda dalla fundaziun dalla noss'uniun avant 75 onns a Riom.

Sulom surmiran

Chest onn cumpara igl Sulom surmiran an sia 6avla annada. Puspe vign el a delectar igls noss fidevels lectours e lectouras cun la part digl calender e la part litterara. Igl tema eligia è: „Texts per en giubileum“. Gio oz ans legrainsa dalla cumpareida. La redacziun ò an mang la deputada Rina Steier-Peduzzi ed igls sies collaboratours e collaboratouras.

La Pagina da Surmeir

Cun l'antschatta digl onn giubilar cumpara la Pagina da Surmeir an sia 50avla annada. Cun en nov vistgia ed ena midada grafica digl tetel cun igl accent sen „LA PAGINA“ scu tg'igl noss organ vign numno adegna puspe, duess ella demussar la nosa avertadad per innovaziuns. Gl'è plaschevel da saveir tgi quasi 90% digls Surmirans/as rumantschs tgit-tan u ligian emda per emda ainten chel organ d'infurmaziun local. Er igl intern ò survagnia novs impuls. La redacziun sustigneida digls collaboratours permanents, svilupescha permanentamaintg novas ideas per neir schi manivel ed actual scu pussebel agls lectours. Angal uscheia adamplescha ella la sia incumbensa.

Vocabulari surmiran

Igl redacter responsabel Faust Signorell, scolast secundar a Lai, prevei da fittar cun l'adattaziun digl vocabulari sen la fegn digl onn 1996. Gl'è da sperar tgi per la fegn digl onn 1997 stetta a disposiziun an scola e famiglia igl noss vocabulari, schi ferm giavischia, tgi è nia sustignia digl cantun cun gronds meds finansials.

Sustigns

Er chest onn ò l'URS dastgea galdeir gronds sustigns da vart dalla confederaziun, digl cantun, dalla LR, digls cumegns, d'interpresas e privats. Sainza chels sustigns fiss la promoziun digl lungatg betg pussebla. Nous lessan angraztger persiva.

Persunal e collaboratours regulars

Agl biro dall'URS lavoura premanentamaintg igl collaboratour regional, Reto Capeder. Scu impiego dalla LR stat el a disposiziun all'URS, scu uniun affiliada dalla LR, per l'animaziun e coordinaziun an dumondas dalla promoziun digl lungatg. El substituescha er igl redacter dalla Pagina da Surmeir an cass d'absenza. Cun la redacziun dalla Pagina da

Surmeir è incarico Peder Antona Baltermia, scu responsabel. Igl sies pensum vign chinto cun 80% lavour per la redacziun dalla PdS e 20% scu correspondent local digl radio rumantsch. Igl redacter vign sustignia d'ena gruppa da collaboratours permanents; Gabriela Sonder-Dosch, Salouf, Emil Candreia, Stierva e Gion Nutegn Stgier, Sur. Scu gidantras per l'administraziun funcziuneschan agl biro dall'URS, Anita Netzer-Stampbach, Savognin ed a Riom Georgetta Collet-Cola.

Leia rumantscha

La nossa collaboraziun cun la LR è fitg bunga. La lavour dalla LR è per nous scu uniun affiliada persvadenta ed ans dat igl sustign basignivel. L'URS è represchentada ainten la suprastanza dalla LR cun igl delego Gion Pol Simeon, tgi s'angascha fitg ferm pigls noss basigns. Igl mument funcziunescha el scu viceparsoura dalla LR. Scu assessour stat a disposiziun Remi Capeder.

Undrientschas

Agls deis da litteratura da Domat 1996 ò la Surmirana, Rita Uffer da Savognin, ratschet cun la sia lavour litterara „Sdrimas“ igl premi Term bel, spurschia digl cumegn da burgheis da Domat. Ella maretta la nossa cordiala gratulaziun.

Angraztgamaint

La suprastanza dall'URS angraztga cordialmaintg a tots collaboratours ed a tottas collaboratouras, incaricos, ameis e simpatissants, allas autoritads publicas, per la lavour, igl sustign e pigl angaschamaint demusso pigl mantignamaint dalla nossa ierta retga, igl lungatg rumantsch.

Igl president: Romano Plaz

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Er per igl collaboratour regional è la lavour digl 1995/96 sa drizzada agl giubileum „75 onns URS“. An incumbensa dalla suprastanza è nia elaboro en program d'activitads tgi dueva cumpiglier er la scola e la giuventetna. Differentas lavours èn neidas surdadas a suprastants e suprastantas.

Dallas activitads proponidas èn neidas realisadas las suandontas occurenzas durant igl onn da giubileum:

- concurrenza da malager per unfants da scoligna, scolars primars, secundars e reals (favrer 96). Chella acziun è neida realisada dalla cumischung da redacziun dalla Pagina da Surmeir.
- scuntrada tranter tot igls scolars da Surmeir digl scalem primar a Del (matg 96).
- regalo a mintga unfant da scoligna en codesch d'unfants (matg 96).
- regalo a mintga scolar primar igl codesch „La streietta“.
- act festiv cun la populaziun (november 96)
- vendita da codeschs da vischnanca a vischnanca (matg/zarcl. 96).
- betg d'amblidar pero è la scritgira commemorativa tgi ò duvro en grond angaschamaint davart digl autour Gion Pol Simeon e noua tg'igl collaboratour regional è sto dumando per correcturas e material da documentaziun.
- instradada è er neida la „Cunvagnientscha intercomunala“, chella cunvagnientscha cun la quala igls singuls cumegns duessan fixar igl rumantsch scu lungatg communal per administraziun, cumegn e scola.

An spezial lessa menziunar igl grond plascheir digls scolars primars, cura tg'ia va purto igl codesch „La streietta“. Els èn stos angraztgevels er per la scuntrada a Del, tg'igls rastaro an buna memorgia.

Igls unfants èn averts pigl lungatg, i dependa bler daple digls carschias e dalla sia tenuta vers cultura e lungatg.

Ediziuns 96

Er chest onn èn cumpareidas diversas ediziuns: Las aventuras digl urs alv; Mahaghiri (carnet d'OSL); Signer, Dia, ia vi cantar (cassetta cun canzungs religiousas); La Streietta; register bibliografic „Igl noss Sulom“ e „Calender surmيران“ 1971–1996; scritgira festiva a caschung digls 75 onns URS „Igl muvimaint rumantsch an Surmeir“.

Ediziuns estras

Martin steiler (tgesa editoura Tgaminada); Reportaschas (Uniun da scriptours/as rumantschs).

Scuntrada e furmaziun

Essend tgi vagn ans concentro chest onn pitost sen las occurenzas per igl giubileum da 75 onns vainsa per l'amprema geda desistia da publitgier

igl avost en program spezial per la Scuntrada e furmaziun Surmeir. Sch'ins less porscher duple sen chel sectour e ple variaziun, ins stuess burmaintg nominar ena grupp da labour tgi sa fatschantess dalla dumonda da scolaziun per carschias. An chel cass ins savess er schlarger igl program ed offereir perfign er enqual curs u referat an en oter lungatg. Agl collaboratour regional resta igl mument totta labour d'organisaziun, realisaziun ed administraziun.

Plaschevlamaintg vainsa tuttegn savia realisar aglmanc 4 curs: Curs da cuschinar a Casti (10 part.); Curs da cuschinar a Savognin (9 part.), Curs da fotografar a Savognin (6 part.), Cant avert a Savognin (35 part.).

Curs da lungatg

Er igl davos onn è nias realisos differents curs da lungatg a Casti, Lai e Savognin. Igl interess pigl rumantsch è avant mang, nous stuagn pero dar la schanza a chels tgi amprenan da duvrrar igl lungatg. Impurtantissim ègl, tg'igl bab raschung rumantsch cugls unfants, schi la mamma è da glianga tudestga, e painsa betg tgi chegl seia betg la sia tgossa, mabagn chella dalla scoligna u dalla scola. Unfants amprenan tgunsch dus lungatgs e chella schanza ins stuess igls dar.

Igl mument vainsa permangs da translatar en nov med d'instrucziun tenor en codesch taliang „Linea diretta“. L'antschatta digls curs saro pir all'antschatta da schaner 97, essend tg'igls codeschs n'èn betg anc sen meisa.

Teater

Igl onn 95/96 è sto en onn cun pi pacas represchentaziuns da teater tgi usito. Scu tg'ins è oriento vignan pero parageas dasper las represchentaziuns da tschever e seiras hilaricas er puspe teaters dallas dus uniuns pi grondas, la „Tribuna sursetra“ e „Teater Val Alvra“. Igl collaboratour regional translatescha u procura translaziuns per las uniuns e metta a disposiziun igls ordinatori cun ena gronda schelta da teaters. Igl è plaschevel tgi bagenqual passa an noss biro, cura tg'el tschertga en teater. Scu collaboratour regional viseta practicamaintg er tottas occurenzas da teater e musica.

Rumantschaziuns

Deplorablamaintg am ègl reuschia da far angal pitschens pass sen chest sectour. Oz schea la mia speranza sen la „Cunvagnientscha intercomunala“, noua tgi la lescha da biagier vess da cuntigneir igl passus, tgi las inscripziuns vegian dad esser rumantschas.

Cante musica

La realisaziun dalla cassetta tiers igl codesch: Signer, Dia, ia vi cantar, en codesch cun canzungs religiousas, è stada ena greva naschientscha. Finalmaintg ans ègl reuschia da metter sen meisa ena cassetta tgi fò plascheir a tots chels tgi cantan. Igl noss intent è chel tgi vigna er canto duple an famiglia.

Vendita da codeschs

La vendita da codeschs sa drezza grondamaintg tenor las ediziuns novas. Nous vandagn relativamaintg fitg blers codeschs, graztga alla vendita sur igls scolasts e scholars. Per chel sarvetsch admattainsa en sincer angraztgamaint. Nous vagn spedia digl noss biro anor codeschs e cartas, cassetas e discs compacts per en importo da 8 467.80 fr. An biro, scu er sen las fieras da Savognin e Lantsch vainsa vandia codeschs, cassetas e cartas per en importo da 7600.- fr. Veiramaintg en bung resultat. Lagn sperar tgi cun las ediziuns per giuvenils saptgans por-scher anavant buna lectura.

Translaziuns e correcturas

Per demonstrar eneda la lavour da correctura e translaziuns lessa menziunar angal da grop las pi grondas da chellas lavours:

Translaziuns:

- per part „Linea diretta“ med d'instrucziun per igls curs da rumantsch
- Sarvetsch da pumpiers, ed. 1997
- Regulativs, urdens, publicaziuns per cumegn da Lantsch, Mon, Tinizong, Sur, Mulegns, Murmarera, Brinzauls, Riom-Parsonz.
- Texts pi curts u pi lungs, inserats e prospects per persungas privatas, affars, presidents d'uniuns, mastrals, e.u.a.

Correcturas:

- Codesch da scola matematica 2
- Ben ò gugent Anna, codesch da giuvenils
- Ediziuns per en codesch da G.P. Thöni
- Scritgira commemorativa dall'URS
- Sulom surmiran
- Lavour da studi.

Otras lavours

Chest onn va ia procuro scu collaboratour regional 5 emdas la redacziun dalla Pagina da Surmeir. Bleras gedas ins è er liia agl telefon per dumondas seia chegl scu ageid linguistic, u er per tgossas tgi pertotgan la redacziun dalla Pagina, essend tgi nous stagn sot igl madem tetg. Uscheia screiva er artetgels per la pressa, dung infurmaziuns e fatsch referats per gruppas, dung intervistas a schurnalists ed otras gruppas etc.

Concludond lessa angraztger a tots chels tgi s'angaschan er venavant per igl lungatg e per la cultura rumantscha, gratulond er da mia vart all'URS per igl sies 75avel anniversari ed angraztgond a tots chels tgi on luvro durant onns e decennis an favour da chel nobel bagn.

Reto Capeder, collaboratour regional

Suprastanza

Parsoura
Viceparsoura ed actuar
Cassier
AssessourAs

Delego/-ada
dalla Meirana
RevisourAs da chint

Pagina da Surmeir
Sulom surmiran

Romano Plaz, Savognin
Gustav Sonder, Salouf
Gion Cola, Riom
Ida Baselgia, Lantsch
Gion Nutegn Stgier, Sur
Gion Capeder, Casti
Franca Casparin, Savognin
Berti Farrér, Stierva
Gion Mareia Cotti, Sur
Peder Antona Baltermia, Salouf
Rina Steier, Savognin
Reto Capeder, Savognin
Carmen Dedual, Parsonz
Rita Uffer, Savognin

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs

L'Uniun da scripturas e scripturs rumantschs ha cumenzà l'onn 1996 sut duas ensainas spezialas, 1. perquai ch'ella ha gè ses anniversari da 50 onns e 2. perquai ch'il presidi è stà per l'emprima giada en ils mauns d'ina persuna d'origin tudestg-svizzer, da provegnientscha quasi nunlitterara, da schlattaina feminina. Quest fatg nun ha mess sin il chau l'USR – per fortuna –, ma el mussa il spiert avert e dinamic da l'uniun. E per la presidenta esi in impuls d'emprender e da sa perfecziunar en differents regards.

Tras tut quai è stà l'onn 1996 in temp plain activitad e publicitad, plain contacts uffiizials ed era tranterumans, schizunt conflicts nun han mancà, ed uras stailidas pudess'ins enumerar intginas. En connex cun la lavur „biografica“ (cronica da 50 onns USR) ha la presidenta visità ses – anc detg blers – antecissurs che vivan anc. Il resultat da questas sentupadas presidialas è stà multifar, original, uschia che l'uniun fascinescha la parsura anc bler dapli dapi lura, l'avend mussà tantas fatschas atgnas e profiladas.

L'incumbensa da promover art, litteratura, è ina chaussa delicata che ballantscha tranter charsinada e provocaziun. Il medem esi cun l'uniun sco cuminanza, ins charsina ed ins dat fridas vicendaivlamain. L'uniun da las litteratas e dals litterats è sezza ina chaussa delicata, ma ina delicatessa! La lavur presidiala ha da far cun visiuns ed illusius e dasperas cun la maschinaria administrativa. Ma grazia a la pitschnadad dal territori rumantsch vegn la birocrazia fraida, adina puspè disturbada, tras ils contacts individuals e cordials.

Texts novs

La Rumantschia scriventa ha da porscher da cuntin texts novs. Il status da „lingua da minoritad – lingua exotica“ sco era la nova reconu-schiantscha dal rumantsch sco quarta lingua uffiziala en Svizra: la consequenza dad omadus fatgs è quella che l'USR survegn ina massa da dumondas en quest regard. Qua è revistas sco „DYNAMICHA“ e „BABYLONIA“ – ina chasa editura da la Tschechia, la micROMANIA (cun J.L.Fauconnier), a la fin era la Lia rumantscha cun projects per uffants, giuvenils..... tuts vulan edir insatge retorumantsch. Ina mancan pia mai las incumbensas per far litteratura. E quai anc sper il regl da scriver persunal da mintga scriptur e scriptura. Ina lavur pli concreta e terminada è stada la concorrenza dal COOP per la messa da cudeschs a Genevra, la primavaira 1996. Igl è stà da scriver in „rapport da viadi“, en tut las 4 linguas svizras. Per rumantsch è vegnids inoltrads passa 20 texts. Göri Klainguti ha gudagnà l'emprim premi; ses raquint ed auters 9 texts ha la chasa editura COOP ed è da curt en in cudesch.

Dieta da lavur 1996

La dieta da lavur da l'USR ha gì lieu dals 31 da matg fin ils 2 da zercladur a Vuorz. Ella è stada quella già sut la tematica da „L'istanza narrativa“. Las 18 persunas ch'han participà han analisà ensemen texts da prosa existents e per part edids, sut il guid cumpetent da Clà Riatsch. Vinavant ha gì lieu ina sort „lavuratori“, en il qual ins ha creà ca. 15 differents texts. Il plot da cuntegn era per tuts il medem, ma l'istanza narrativa era 15 giadas in'otra, q.v.d. il punct da vista (persuna che raquinta, situaziun, modus dal rapport) era mintga già in auter. In'experientscha fenomenala!

Il contact persunal è stà bun ed intensiv; fritgavla è er stada ina discussiun libra spontana davart divers aspects psicologics dal preleger, pia dal „sa preschentar avant publicum“.

Post da lectorat

Sper il scriver litteratura datti la critica da litteratura; ella accumpogna il scriver. Sia funcziun: ina sort stgalper vi da la sculptura da marmor, avant ch'ella vegn messa si definitivamain. Cun la sumeglia dal stgalper è manegià quai: critica sincera na be gida, ella sa era far mal. Perquai è la critica adina ina chausa difficila per scripturas e scripturs. Era la schelta da la persuna ch'ha da lectorar è da ponderar bain – ella sto esser cumpetenta, e la relaziun umana tranter lectorand/lectoranda e lectorader/lectoradra sto funcziunar bain.

Il post da lectorat da l'USR ha intermedià 1996 ca. otg giadas in lectorat a commembers ed a betg commembers. Il post da lectorat è er concepì sco servetsch public – il favrer 1996 ha regalà la Societad da Bancas Svizras (fond da giubileum) ina summa da 20 000.– francs a l'USR, aposta per quest post da lectorat. Critica da litteratura è in basegn absolut per tegnair il nivel, surtut en ina lingua cun plitost pauca concorrenza (dumber pitschen da scripturas e scripturs).

La Litteratura

La redacziun ha publitgà 1996 dus toms da la Litteratura: nr 19 „Reportaschas“ e nr. 20 „50 onns USR“. Quest segund numer è in cudesch gross cun la biografia fascinanta da l'unìun. Ins la legia, baiva, sco in crimi. Per questa cronica ha la redacziun engaschà anc in'ulteriura persuna ord l'USR, Gion Deplazes. El è istoricher da mastergn, ed el ha sez fatg part da las entschattas da l'USR.

Per l'auter onn planisescha la redacziun plitost mo ina Litteratura.

Dis da Litteratura

Dals 6 als 8 da settember han gì lieu ils sisavels Dis da Litteratura a Domat. Per l'emprima già è il comité d'organisaziun sa preschentà sco team da trais: *Flurin Spescha e Benedetto Vigne* e da nov anc *Anita Simeon* da Lantsch.

Ina part essenziala èn stadas – sco mintg'onn – las prelecziuns, mintgamai cun in'introducziun avant ed ina discussiun suent. Quest forum avra la scena litterara da moda fitg buna: mintgin e mintgina po far part, e tuttina esi mintga gia in'atmosfera famigliara, uschia ch'ins nun è schenà da prender il pled, sesend en il publicum. Prelegì han Silvio Camenisch, Niggi Schubert, Aita Dermont-Stupan, Rut Bernardi e Gion Matias Cavelti. In ulteriur bloc è stà a disposiziun a tuts e tuttas che vulevan preleger (plattafurma da prelecziuns libra). Extras entaifer la tematica da prelecziuns: preschentaziun da l'ovra poetica ed illustrada „Sottozero-Sutnulla“, prelecziun dal giast-scriptur Peter Weber.

La gronda concorrenza da la PAGINA, sonda saira, è vegnida furmada d'in auter modus ch'ils ultims onns. Per na laschar preleger memia bleras „Paginas“ sonda saira, ha ina giuria preselecziunà ils texts ch'ins dueva inoltrar in temp avant ils Dis da L. Las paginas tschernidas, ca. 5 texts, èn lura vegnidas prelegidas da l'autura/autur. In'otra giuria ha discussiunà davart mintga text, sco discussiun da podium. La giudicaziun è vegnida fatga tras quella segunda giuria; il publicum ha contribuì cun quai che mintga persuna pudeva qualifitgar ina da las Paginas prelegidas. Il sulet premi, il Premi Term Bel è ì a la scriptura Rita Uffer.

Duas producciuns spezialas èn stadas a l'entschatta ed a la fin da l'entira occurrenza. PROSICA, venderdi saira - en ina collascha litterar-musicala ha Flurin Spescha prelegì texts ord „Reportaschas“ ed ils Fränzlis ed ils Vagabunts han cumbinà e maschadà lur musica differenta cun las prelecziuns. A la fin, avant l'act uffizial cun represchentants politics da Domat, ha gè lieu la producciun da Stiller Has ch'è stà il giast da surpraisa.

Festa da giubileum 50 onns USR

Il giubileum è vegnì festivà la saira avant la RG, en l'Hotel Chur a Cuir, cun ils commembers e las commembras da l'uniun e cun giasts da tut las spartas. Elements da la festa, introducziun (presidenta), preschentaziun e vendita da la Litteratura nr. 20, „50 onns USR“ (G. Deplazes, F. Carigiet Erismann, A. Zumthor-Cuorad, F. Spescha), tschaina cun ils „Pleds sgulants“ tranter las tratgas e „Spectacul“, in artg d'improvisaziun (cun Steivan L. Könz, F. Caviezel-Hidber, Giovanni Netzer, Ursina Netzer, Flavio Spescha).

Radunanza generala 1996

La RG 96 ha gè lieu la dumengia, ils 17 da november en l'Hotel Staila, Cuir. Center festiv da la radunanza è stà la surdada da la commembranza d'onur a 9 commembers ch'èn entrads en l'USR avant l'onn 1950, ch'han fatg tras quasi l'entira vita da l'uniun: Peder Cadotsch, Gion Deplazes, Selina Könz, Alfons Maissen, Gion Arthur Manetsch, Jacob Michael, Gion Peder Thöni, Albert Whiler, Curo Mani.

Vinavant ha la radunanza generala elegì Linus Berther sco nov revisur ed Annetta Ganzoni Pitsch sco nova delegada en la RD da la Lia

rumantscha, omadus suondan en lur uffizi Gion Battista Spescha ch'ha demissiunà. La nova redacziun da la Litteratura è vegnida affirmada: Fabiola Carigiet Erismann, Annalisa Zumthor-Cuorad, Flurin Spescha. La RG ha era admess 4 novs commembers: Madlaina Rauch-Stupan, Aita Dermont-Stupan, Chasper Pult e Luzian Spescha.

Tranter differentas midadas ch'èn vegnidas tractadas ha il proceder concret dal lectorat chaschunà ina discussiun pli lunga. Però quella è stada d'in bun spiert, fritgavla. La suprastanza ha en il futur da survegliar pli intensivamain la scelta da las persunas che lectoreschan.

Program da lavur 1997

Il program da lavur 1997 vegn a sa concentrar a la Scuntrada a Domat, e quai tant pli ch'ils Dis da Litteratura suondan questa gia directamain la Scuntrada (16 – 17 d'avust). La dieta da lavur ch'aveva adina lieu il zercladur croda davent per nun avoir memia bleras activitads da l'USR al medem temp. En vista a la messa da cudeschs 1998 a Frankfurt vegni a dar preparativas gia durant l'onn 1997.

La presidenta: Gisula Tscharner

Suprastanza

Presidenta
Cassier
Actuara
AssessurAs

Gisula Tscharner, Veulden
Benedetto Vigne, Turitg
Sora Florentina Camartin, Mustér
Göri Klainguti, Samedan
Erica Lozza, Lucerna

Redacziun „Litteratura“

Fabiola Carigiet Erismann, Berna
Flurin Spescha, Turitg (coordinatur)
Annalisa Zumthor-Cuorad, Cuir

Post da lectorat

La suprastanza maina ina glista da lectoradras e lectoraders. Igl è da s'annunziar tar la presidenta u tar il cassier.

Represchentant en l'USS

Clo Duri Bezzola, Oetwil am See

Cuminanza rumantscha radio e televisiun

The logo for CRR (Commissariatsrat Rumantsch) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Radunonza da commembers /-ras 1996

La radunonza da commembers(ras) dalla CRR ha giu liug ils 27 d'avrel 1996 a Cuera. Quella bein frequentada radunonza ha deliberau ed approbau il quen dalla CRR sco Societad commembra ed il rapport da gestiun dalla CRR per 1995. Sin fundament dallas propostas dils revisurs ha ella dau scarica als responsabels. Il rapport annual dalla CRR per 1995 cumpeglia – sco usitau – en emprema lingia la lavur e la gestiun dils organs dalla CRR. El informescha denton era detagliadamein davart la lavur dil studio regional el sector dil program. Aschia eis ei pusseivel da porscher als commembers ed allas commembras dalla CRR sco era alla publicitad ina vasta informaziun arisguard igl entir menaschi. Cun caschun dalla radunonza generala dils 27 d'avrel 1996 ein quellas informaziuns vegnidas amplificadas cun ina interessanta orientaziun da Daniel Kramer, directur dalla partiziun tecnica dalla Societad svizra da radio e televisiun (SSR) partenent „il svilup tecnic da radio e televisiun el decuors dil proxim futur“. Arisguard ils detagls san ins consultar il rapport annual dalla CRR per 1996.

Elecziun d'in niev president dalla CRR

Il davos da december 1996 va la perioda d'uffeci 1992–1996 per tut ils organs dalla SSR alla fin. La radunonza da commembers(ras) dils 27 d'avrel 1996 ha consequentamein giu d'eleger respectivamein da reelegger ils organs dalla CRR per la perioda d'uffeci 1997–2000, aschilunsch che l'elecziun ni reelecziun croda tenor statuts ella cumpetenza dalla radunonza generala dalla CRR.

Culla fin da december 1996 seretila Fidel Caviezel suenter 12 onns sco president dalla CRR. Sin proposta dil directori e dil cussegl regional elegia la radunonza unanimamein dr. Luregn Mathias Cavelty, a. cusseglier dils stans, sco niev president dalla CRR. Plinavon vegn Schimun Lemm reeligiun sco president dil cussegl dil publicum per la perioda d'uffeci 1997–2000. Pil cussegl regional stattan ils commembers e las commembras en uffeci a disposiziun per ina ulteriura perioda d'uffeci. En votaziun aviarta vegnan tuts reelegi per la perioda d'uffeci 1997–2000. Culla tscherna da dus novs revisurs da quen e da dus suppleants vegn la tractanda „Elecziuns“ terminada.

Bein reussiu giubileum „50 onns CRR“

El center digl onn da gestiun 1996 ei il giubileum da 50 onns CRR staus. La CRR ei vegnida fundada ils 12 d'october 1946 a Cuera el hotel Lucmagn da lezzas uras. Tenor meini general ha la festivitad dil giubile-

um da 50 onns CRR dils 12 d'october 1996, pia exact sil di 50 onns dapi la fundaziun, priu in dign ed emperneivel decuors. Da quella festividat han in grond diember da commembers e commembras dalla CRR ed in respectabel diember representants dallas autoritads politicas, dalla SSR, dalla DRS e dallas Societads regiunalas dalla Svizra franzosa e taliana sco era dallas Societads commembras dalla DRS priu part. La commemoraziun, las differentas allocuziuns e gratulaziuns ella sala dil teater dil marcau da Cuera respectivamein ella sala dil „Titthof“ ein vegnidas enramadas d'in plascheivel program da cant e musica ord valladas romontschas. Dils numerus resuns positivs seresulta che quei program, realisau sin in considerabei nivo, e che quella festividat culturala dalla CRR han generalmein anflau buna accoglientscha.

Revista commemorativa „50 onns CRR“

Cugl intent da salvar pil futur la historia ed il svilup dalla CRR e dallas emissiuns romontschas da radio e televisiun ha il cussegl regional dalla CRR incumbensau il president dalla CRR da preparar pil giubileum da 50 onns CRR ina „Revista commemorativa“. En quei connex ei cun raschun vegniu constatau che bein enqual fatg d'impurtonza croda el decuors dils onns en emblidanza. Quei vul la „Revista commemorativa“ ton sco pusseivel impedir. Quella lavur ch'ei cumparida il settember 1996, cumpeggia ils fatgs essenzials dalla historia e dil svilup dalla CRR e dallas emissiuns romontschas dapi la fundaziun igl onn 1946 tochen il giubileum da 50 onns igl onn 1996. Al medem intent surveschan plinavon la vasta documentaziun, sin la quala la „Revista“ sebasas, sco era il DC procurau dil Studio regional.

Dil reminent s'occupescha quella lavur buca sulettamein dil vargau, mobein era dil futur dalla CRR e dallas emissiuns romontschas da radio e televisiun. Quel dependa da differentes facturs che selaian oz per part aunc buca prever e predir. En scadin cass dependa quei futur era dil program che vegn purschius e dalla voluntad dalla populaziun e dallas autoritads cumpetentas da mantener vinavon ina ferma SSR che sa sefundar sin ina ulivaziun da finanzas solidara ed ei aschia el cass d'ademplir las incumbensas d'in bien provediment da basa per tut las quater regiuns linguisticas da nossa tiara.

Premi dalla CRR per 1996

Tenor ils statuts dalla CRR vegnan premis dalla CRR per regla surdai cun caschun dalla radunanza da commembers(ras). Egl onn giubilar ei quella undrientscha vegnida cumbinada cul giubileum da „50 onns CRR“. Cheutras ha il directori dalla CRR vuliu exprimer en fuorma festiva ina renconuschientscha a tut las personas ed organisaziuns che han tochen ussa obteniu il premi dalla CRR.

Cun caschun dalla festividat da giubileum ils 12 d'october 1996 ei il premi dalla CRR vegnius surdaus al Chor da baselgia da Müstair ed al Cerchel musical dalla Surselva. Omisduas formaziuns han contribuìu

efficientamein alla realisaziun dil program da giubileum. Cul Chor da baselgia da Müstair ha il directori dalla CRR risguardau in chor d'ina vallada romontscha alla periferia da nies cantun, in chor che tgira il cant ecclesiastic e profan cun grond success e che dispona d'ina considerabla reputaziun. Cun quei premi vul la CRR undrar la respectabla prestaziun culturala dil Chor da baselgia da Müstair. Il premi al Cerchel musical dalla Surselva munta ina renconuschientscha per la lavur musicala d'ina formaziun che tgira ina musica sin in ault nivo, ina lavur da muossavia a musicantas e musicants en vitgs e vischnauncas sursilvanas. Quella undrientscha sebasa lu era sin la ponderaziun che las musicas fuorman en nossas valladas romontschas in impurtont element social-cultural.

L'undrientscha dil Chor da baselgia da Müstair ha deputau Werner Malgiaritta, Müstair, procurau, quella per il Cerchel musical dalla Surselva ha Mariano Tschuor, Laax, salvau.

Ulteriur augment dil temps d'emissiun dil radio

Il zercladur 1996 han il directori dalla CRR e la direcziun dil Radio Rumantsch e dalla Televisiun Rumantscha (RR/TvR) inoltrau alla direcziun generala dalla SSR per mauns dil directori central dalla SSR postulats per

- a) in augment dil program da radio da suentermiezdi, numnadamein il gliendisdis tochen il venderdis per mintgamai in'ura (14.00 – 15.00), la sonda e la dumengia per mintgamai treis uras (14.00 – 17.00), ed
- b) in augment dalla emissiun d'informaziun da televisiun Telesguard da 3 a 5 ediziuns per jamna.

Cun caschun dalla seduta dils 30 d'uost 1996 ha il directori central dalla SSR concediu il credit per la realisaziun digl augment dil program romontsch da radio da suentermiezdi. Quel vegn realisau sin basa d'in niev plan da structura el decuors dalla stad 1997. Il postulat davart igl augment dalla emissiun Telesguard da 3 a 5 ediziuns per jamna ei vegnius refretgs per possibilitar ina ulteriura examinaziun (consolidaziun, concept, alternativas). Ord motivs finansials ha lu era la realisaziun d'omisus postulats el medem onn caschunau retenientschas. Il postulat concernent igl augment dil radio ha consequentamein obteniu la prioritad.

Cugl augment dil program dil radio da suentermiezdi contonscha il Radio Rumantsch in temps d'emissiun d'intragliauter 13 – 14 uras per di. Il RR ei ussa in radio ch'accumpogna la populaziun romontscha praticamein duront igl entir di. Quei augment ei in success legreivel che munta denter auter era ina renconuschientscha cun caschun dil giubileum da 50 onns CRR.

Radio Rumantsch via satellit

La stad 1995 han il directori dalla CRR e la direcziun RR/TvR inoltrau communablamein in'instanza alla direcziun generala dalla SSR culla proposta d'emetter il program romontsch da radio pil futur era via satellit. Il december 1996 ha il Cussegl federal concludiu la midada dalla concessiun necessaria per possibilitar alla SSR il diever d'emetter ses programs sur satellit. Naven dalla stad ni digl atun 1997 duess ei aschia era esser pusseivel da derasar il program romontsch da radio ell'entira tiara via satellit. Quella sligiazion remplazza essenzialmein la renunzia dallas autoritads federalas al radiotelefon, ina renunzia che va en vigur culla fin da 1997. La distribuziun via satellit possibilitescha plinavon la recepziun dallas emissiuns romontschas da radio en loghens ni regiuns che quei fuva tochen ussa buca pusseivel.

Il parsura: Fidel Caviezel

Directori

President

Vicepresident

Assessurs

Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg

Remo Godly, Cuera/Zernez

Duri Bezzola, Scuol (numnaus entras il Cussegl federal)

Antonio Riva, directur general SSR, Berna (ex officio, tochen la fin d'uost 1996)

Armin Walpen, niev directur general dalla SSR (ex officio, naven dall'entschatta settember 1996)

Martin Quinter, Mustér

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Lavur publica

Eir d'uraunt l'an 1996 haun ils suprastants da l'URB activo ils contacts cun las uniuns e societeds rumauntschas in lur regiun. Ad es important cha l'URB vegna auncha pü cuntshainta tals Rumauntschs giò la Bassa per ch'els sapchan d'esser rapreschantos aint illa Lia Rumauntscha e ch'els vegnan respettos scu üna part fich importanta da la Rumantschia. Nos „Fögliet“ nu vain auncha ütiliso da las uniuns Rumauntschas scu organ da publicaziun chi'd es gnieu s-chaffieu aposta per quel scopo. In tsherts lös exista auncha adüna ün foss traunter ils Ladins e'ls Sursilvans chi as radunan in gruppas separedas.

Retschercha chantunela sur dal rumauntsch grischun

Il chantun Grischun avaiva decis cha vegnan resguardadas tar quista retschercha be persunas chi abitan in Grischun. La suprastanza da l'URB avaiva dumando da gnir orientada sur da l'organisaziun da la retschercha, ma quella dumanda nun es gnida respetteda. Nus avessans forsa pudieu impedir la disproporziun traunter las persunas chi sun gnidas interrogedas e'l numer dals abitants Rumauntschs illas differentas regiuns. Quella ho melavita do andit a bgeras criticas chi haun eir miss in dumanda ils resultats da la retschercha.

L'esit es cuntshaint: 66% dals interrogos sun per üna lingua da scrittüra unificada, e da quels sun 66% per il rg. Da tuot ils interrogos sun 44% per il rg.

Votaziun dals 10 marz 1996 per il nouv artichel 116 da la constituziun

Siand cha que as trattaiva dad üna votaziun federela, eira que cler cha las vuschs dals Svizzers da la Bassa füssan decisivas per il resultat. Our da quist motiv as haun ingaschos tuot ils suprastants da l'URB d'uraunt il temp aunz la votaziun cun tuot lur forzas. Cun artichels illa pressa, cun intervistas aint il radio, cun referats e discussiuns persunelas haun els persvas a tuot lur cunvaschins da lingua estra quaunt importanta cha l'acceptaziun dal nouv artichel constituziunel saja per l'avegnir dal rumauntsch. La Svizra ho accepto il nouv artichel cun 76% da las vuschs, il Grischun be cun 68%, e tshertas regiuns rumauntschas haun perfin miss in priewel l'esit da la votaziun cun vuscher da na causa lur opposiziun cunter il rumauntsch grischun!

Conferenza annuela 1996

La conferenza da quist an ho gieu lö a Turich ed es steda frequentada fich bain. Delegedas e delegios da nouv uniuns rumauntschas eiran

preschaintas. Scu rapreschantant da la Rumantschia ufficiela ans ho visito Chasper Stupan, directur dal radio e da la televisiun rumauntscha.

1. Scu nouva rapreschantanta da la regiun da Turich aint illa supastanza da l'URB es gnida eletta unanimamaing Erica Vonmoos, l'actuara dal Plazzin Turich.
2. Program da lavur per 1997:
Ils preschaints haun accepto unanimamaing il seguaint program da lavur:
 - 2.1 Participaziun da l'URB a la Scuntrada a Domat (11 fin 17 avuost 1997): Elavurer e realiser ün concept .
 - 2.2 Fer propaganda ed as participar a la vernissascha dals 23 meg 1997 aint il center d'inscunter „Rügel“ a Seengen/AG suot la bachetta da predichant H.P. Dür cun la musicista Corin Curschellas, la pittura Elvana Indergand ed il poet Clo Duri Bezzola.
 - 2.3 Cuntinuer cun la lavur publica: Mobiliser ils Rumauntschs per il mantegniment da lur lingua, propagher l'utilisaziun dal „Fögliet“, render pü cuntschainta l'URB.
 - 2.4 Organiser champs da vacanzas per iffaunts rumauntschs da la Bassa. L'URB drouva il sustegn da la Lia Rumauntscha per quista incumbenza.
 - 2.5 Dumeni Capeder fo la proposta cha la supastanza fatscha l'an 1997 la seguainta lavur:
 - Reponderer ils prüms 5 ans d'existenza da l'URB
 - Analiser la situaziun actuela
 - Ponderer il futur e tschercher visiuns per l'avegnir
 - Elavurer in quist connex ün questunari per las uniuns affiliedas
 - Definir il program da lavur per il 1998 a basa dals resultats racolts.
3. La conferenza annuela 1998 gnaregia organisada ils 8 november a Zug.
4. Referat da Chasper Stupan. El ans porta ils salüds giò da nossa patria ed ingrazcha per la granda lavur cha l'URB prasta. Cun que cha ca. ün terz dals Rumauntschs vivan dadour il Grischnun nu füss que pü da fer la differenza traunter Rumauntschs in Grischnun e Rumauntschs giò la Bassa, ma be pü da discuorrer dals Rumauntschs in Svizra. Sar Stupan es stut cha l'URB lavura tenor sieus statüts sainza finanzas e faro la proposta a la prosma radunanza da delegios da la LR da müder quista situaziun. El sustegna l'ideja dals champs da vacanzas per iffaunts rumauntschs. La spüerta da scoulas rumauntschas mauncha perfin a Cuira, inua cha 27% da la populaziun es rumauntscha.
Chasper Stupan quinta dal grand svilup cha'l radio rumauntsch ho fat i'ls ultims ans e dals progets dad augmenter auncha dapü il temp d'emissiun dal radio e da la televisiun. El appellescha als Rumauntschs da la Bassa da's participar pü suvenz al gö da las 7 e 17 ed a quel da la puolpa.

Cun excepziun dal Tessin es que tecnicamaing pussibel in tuot la Svizra da deraser il program dal radio rumauntsch sur cabel. Chasper Stupan giavüscha dad annunzcher ad el las societeds da cabel chi nu faun quello per ch'el possa intervgnir.

L'an 1997 gnaro emiss l'inter program dal radio rumauntsch sur il satellit ASTRA, que chi significhescha cha nos radio pudaro gnir tadlo in tuot l'Europa!

Scu regal ans porta sar Stupan il disc cumpact chi'd es gnieu publicho in occasiun dal giubileum da 50 ans CRR (Cuminanza rumantscha radio e televisiun). El cuntegna scu documaint prezios parts da las prümas emischiuns rumauntschas daspö l'an 1936.

Il president ingrazcha a Chasper Stupan per sieu grand ingaschamaint per ils Rumauntschs da la Bassa. Be grazcha a sia perseveranza es que pussibel cha nus pudains tadler nos radio sur las raits da cabel.

5. Suot varia fo Sar Adalbert Berther la proposta cha la Lia Rumauntscha stuvesse fer traducziuns per rumauntsch gratuitas, scha noss cunvuschins da lingua tudascha sun già prontos da publicar qualchosa eir in rumauntsch.

Il president renda attent a las brochüras „Retorumantsch – Facts and Figures“ cha la LR ho publicho in tuottas quatter linguas federelas ed in inglais. Ellas daun üna stupenda survista sur da nossa lingua, si'istorgia, sia situaziun actuela in tuot ils champs dal minchadi. Quist'ouvra da 64 paginas es ün mez ideel per surder a tuot las personas chi s'interessan per nossa lingua. La brochüra po gnir retratta da la LR per fr. 8. 80.

6. Scu dessert culturel da nossa conferenza avainsa pudieu giudair las prelecziuns dad Annapitschna Grob-Ganzoni in ladin, da Peder Cadotsch in surmiran e da Dumeni Capeder in sursilvan. Minchün(a) ho preschanto ün s-chazi fich persunel da sias obras, duonna Annapitschna ün pêr istorgias chi faivan rir e penser, sar Peder qualche poesia in fuorma d'aforissem formulo elegantaing, e sar Dumeni ans ho lascho der ün sguard i'l muond spirituel cun preler il raquint da la mort beeda d'üna chera persuna.
7. Aunz il gianter cumünaivel ho Cilgia Vital spüert ün aperitiv per celebrer il tschinchevel anniversari da l'URB.

Il parsura: Gian Guolf Bardola

Suprastanza

President
Vicepresidenta
ed actvara
AsserurAs

Gian Guolf Bardola, Villa Luganese TI
Ciglia Vital, Goldach SG

Erica Vonmoos, Turich
Clau Derungs, Malter LU
Sigisbert Lutz, Ittigen BE
Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD

Cuminanza mussadras rumantschas

La nossa davosa redunanza ò gia li igls 3-10-1995, a caschung digl 100avel gubileum dalla scola da donnas. Nous vagn passanto l'ò en agreabel ed interessant sivamezde. Igl interess per l'exposiziun ed igl referat è sto grond, chegl tgi è en mussamaint da racunaschientscha per la gronda e bunga labour tgi è neida fatga an chella scola e tgi vign er fatga venavant.

GI'è er sto ena bunga experientscha da far chella redunanza igl madem de scu nossas collegas dalla secziun tudestga e talianga.

La suprastanza dalla CMR è s'antupada 8 gedas per sedutas durant igl onn da gestiun 1995/96. Dus gedas ansemen cun la suprastanza dalla secziun tudestga ed egna cun las inspectouras.

Broschura

La redunanza digl 95 ò approvo la proposta dad elaborar ansemen cun la secziun tudestga en figl d'informaziun per genitours. Dus mussadras da nossa secziun èn sa participadas alla grupp da labour. Ellas on elaboro an diversas sedutas anc eneda igl text e laschea far propostas per la grafica. La broschura vign fatga an treis lungatgs, rumantsch gri-schun, tudestg e taliang. Las broschuras èn neidas preschentadas allas scuntradas regionalas dallas mussadras.

Tenor igl giaveisch dalla davosa redunanza generala vagn nous scretg ena brev agl departamaint d'educaziun cun la dumonda d'augmentar igl pensum per las inspectouras. Chel pensum è nia augmento da 150% sen 200%. La piazza nova da 50% per la regiun Nagiadezna ò pero betg anc savia neir occupada.

Uniun scolastica GR

- Barbara Rupp rapporta (protocol tar la CMR)
- Lehrerbesoldungsverordnung
- SCHUP.

Suprastanza centrala dall'uniun da mussadras Svizra (UMS):

Scoletta ainten la constituziun federala CF

La discussiun pertutgont numnar la scoletta ainten la CF è neida terminada. La UMS ò fatg ena consultaziun an chel connex tar igls cantuns. Igl è sa resulto tgi la scoletta stetta digl mang giuridic anno, sot alla scola publica.

Pinavant ègl sa resulto tgi antras numnar la scoletta ainten la CF ni vign sclaria la dumonda da purtaders ni dad en obligatori, ni la preteisa da 2 onns scoletta. La UMS dumonda da definire igl pled scola elemen-

tara ainten las explicaziuns dalla CF, an chella furma: „La scola elementara cumpeggia scoletta, scola primara e scalem ot anfignen igl 15avel u 16avel onn“. L'uniun scolastica Svizra sustigna chegl ed ò piglia chesta proposta ainten la sia consultaziun.

Scolaziun digls unfants da 4 - 8 onns

La conferenza digls directours d'educaziun Svizra propona per las mussadras ena prescolaziun cun matura.

L'UMS ò gia plascheir da chesta decisiun e sustigna las secziuns an lour labour publica, tar chel tema.

Dieta professiunala

La dieta professiunala digls 14 e 15 november 1997 s'occuppan digl tema incumbensa professiunala (Berufsleitbild).

La less angraztger alla secziun dallas mussadras dalla secziun tudes-tga GR, per la bunga collaboraziun, tgi vagn gia durant igl onn passo. Er a tottas tgi on collaboro an ena furma u l'otra en cordial angraztgamaint.

p.i. dalla suprastanza: Letizia Sonder

Suprastanza

Presidenta	vacant; las suprastantas lavouran an en collectiv Alice Ardüser, Laax (responsabla per igls contacts cun la LR) Letizia Sonder, Lantsch
Actuara	Clara Cadruvi, Ruschein
Cassiera	Annina Nicolay, Samedan Barbara Rupp, Laax
Revisouras da chint	Sora Veronica Albin, Glion Mirta Lombris, Alvagni-Vischnanca

Rendaquint da la Lia rumantscha 1996

Quint da gudogn e sperdita

	<i>Quint 1996</i>		<i>Prev. 1996</i>		<i>Quint 1995</i>	
	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>
Contribuziuns						
Confederaziun	2 047 145		1 992 045		2 000 000	
Chantun Grischun	400 000		400 000		400 000	
Tschains da chapital	25 494		26 000		24 675	
Donaziuns	16 107		0		100	
Sustegns permanentes	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezialas	8 426		10 000		14 006	
Uniuns regiunalas		400 000		400 000		345 000
Uniuns surregiunalas		70 625		70 625		65 784
Pressa rumantscha		62 500		32 500		326 350
Diversas contribuziuns		99 652		87 000		47 322
Acziuns						
Acziuns spezialas	134 449		24 020		40 269	
Acziuns spezialas		280 398		117 000		28 224
Collavuratur regionalas		539 254		562 100		544 428
Servetsch linguistic						
Entradas servetsch linguistic	3 300		5 000		5 000	
Servetsch linguistic		347 637		399 640		363 952
Post d'infurmaziun						
Post d'infurmaziun/docum.		100 674		101 700		89 485

	<i>Quint 1996</i>		<i>Prev. 1996</i>		<i>Quint 1995</i>	
	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>	<i>entradas</i>	<i>expensas</i>
Post da translaziuns						
Entradas translaziuns	76 196		60 000		76 819	
Post da translaziuns		68 818		63 790		72 418
Post da teater						
Entradas post da teater	5 511		0		77	
Post da teater		52 796		44 620		51 540
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	3 000		0		58 469	
Pro Litteris e diversas	22 597		20 500		614	
Vendita						
Entradas per vendita	203 530		221 000		212 520	
Post d'ediziuns		243 728		226 000		310 951
Scolaziun						
Restituziuns scolinas	137 138		129 000		116 756	
Expensas scolinas		179 057		184 440		185 038
Entradas cuors	21 438		30 000		20 357	
Expensas cuors		36 746		46 000		32 275
Administaziun						
Organs		67 124		66 500		61 763
Pajas e custs socials		417 235		382 850		347 283
Infrastructura generala		80 562		81 800		74 349
Divers custs		79 147		59 000		60 278
	3 109 331	3 125 953	2 922 565	2 925 565	2 974 661	3 006 440
Surpli expensas	16 622		3 000		31 779	0
	3 125 935	3 125 953	2 925 565	2 925 565	3 006 440	3 006 440

BILANTSCHA

per 31-12-96 per 31-12-95

Activas

Daner current	247 302	233 952
Projects	71 254	73 892
Donaziuns	103 594	111 046
Debiturs	90 955	95 816
Inventari	1	1
Ulteriuras activas	0	12 345
Chapital da gestiun	513 106	527 052
Maschinas e mobiliar da biro	2	2
Maschinas/vehichels da scolina	2	2
Participaziuns e diversas	10 503	10 502
Total activas	523 613	537 558

per 31-12-96 per 31-12-95

Passivas

Impegns a curt termin	237 935	250 501
Emprests	65 969	63 527
Projects	69 302	73 891
Donaziuns	72 259	86 046
Reservas ed ulteriurs impegns	125 301	94 123
Chapital ester	570 766	568 088
Facultad netta	- 47 153	- 30 530
Total passivas	523 613	537 558
Total activas	523 613	537 558

**Finanzkontrolle des Kantons Graubünden
Controllo delle finanze del Cantone Grigioni
Controllo da finanzas dal chantun Grischun**

7001 Chur, Loestrasse 2, Tel. 081 257 32 73, Fax 081 257 21 75

RAPPORT DA REVISIUN

Tenor art. 29 dals tschentaments da la LR avain nus controllà la bilantscha, fatga per ils 31 da december 1996, sco era il quint da gudogn e sperdita per il temp dals 1. da schaner 1996 fin ils 31 da december 1996.

La bilantscha serra da mintga vart cun frs. 523 613.29. Il quint da gudogn e sperdita mussa in sperdita da frs. 16 622.16.

Nossa controlla ha mussà ch'ils cudeschs èn manads en urden. Sin fundament da nossa controlla e da las infurmaziuns retschavidas essan nus persvadids che la preschentaziun dal resultat da gestiun e da la situaziun da la facultad correspunda a las prescripziuns legalas e statutaras.

Ils detagls davart las dimensiuns da nossa controlla e las constataziuns fatgas èn francadas en noss rapport separà. Nus avain fatg quest rapport per mauns da la cumissiun da gestiun LR e da la regenza grischuna.

Sin fundament dals resultats da nossa controlla recumandain nus d'acceptar il quint annual 1996 e la bilantscha per ils 31 da december 1996.

Cuira, ils 17 da mars 1997 th/rw

L'uffizi da controlla

CONTROLLO DA FINANZAS DAL
CHANTUN GRISCHUN

E. Cottiati

Th. Huonder

